

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ПЯТНІЦА, 8 жніўня 1986 г. № 32 (3338) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

М. С. ГАРБАЧОЎ:

«НАШЫ ПЕРАЎТВАРЭННІ... — ГЭТА САПРАЎДНАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ»

Перабудова і паскарэнне. Гэтыя два словы, два паняцці ўладараць сёння ў краіне, матэрыялізуючыся ў тысячы розных спраў. Шлях гэты нялёгка і складаны.

«На XXVII з'ездзе КПСС, — сказаў у сваёй прамове на ўрачыстым сходзе, прысвечаным уручэнню Уладзіславу ордэна Леніна, тав. М. С. Гарбачоў, — справядліва падкрэслівалася: мы пачынаем няпростую справу, ставім сабе рэалістычныя, але цяжкія мэты, дасягненне якіх магчыма пры ўмове няспынай вучобы ў жыцці, пастаяннага асэнсавання яе вопыту, урокаў, новых момантаў».

Знаходжанне Генеральнага сакратара ЦК КПСС на Далёкім Усходзе яшчэ раз прадэманстравала непарыўную сувязь партыі з народам. Перачытайце навава рэпартажы аб шматлікіх сустрэчах Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова з рабочымі, сельскімі працаўнікамі, партыйнымі і саветскімі работнікамі, і вы яшчэ раз пераканаецеся, што адбывалася гранічна шчырая гаворка пра ўсё, што тычыцца жыцця народа, краіны, гаворка, дзе не было «забароненых» тэм, «дробязных» пытанняў, гаворка пра набалелае, пра тое, што трывожыць зараз кожнага чалавека. І вы з усёй вастрынёй адчуеце — ідэі апошняга партыйнага з'езда авалодалі самымі шырокімі масамі.

У выступленнях Генеральнага сакратара ЦК КПСС, у імправізаваных гутарках з працоўнымі надавалася вялікая ўвага хутчэйшаму пераадоленню негатыўных з'яў у нашым жыцці. «Калі мы палітыку правільна прапанавалі і народ яе разумее, — адзначыў на сустрэчы з працаўнікамі Хабараўскага краю М. С. Гарбачоў, — то трэба, каб актыўна дзейнічалі ўсе — кожны калектыў, кожны на сваёй пасадзе, на сваім рабочым месцы».

Задумаемся над гэтымі словамі. Сапраўды, хіба не ад кожнага з нас, не ад нашай працы, ад нашага сумлення, нашай свядомасці, нашай грамадзянскай смеласці залежыць — быць ці не быць паспяхова здзейсненымі планам, якія вызначаны XXVII з'ездам КПСС?

Не выпадкова сёння на парадку дня стаіць ёмістае паняцце — перабудова. «У апошні час мне часта даводзіцца гаварыць пра перабудову, — падкрэсліў у сваёй прамове на нарадзе актыўны Хабараўскай краёвай партыйнай арганізацыі Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў. — І тут, ва Уладзіславу, у Камсамольску-на-Амуры, амаль у кожнай гутарцы я закранаў гэту. Можна быць, у таго-сяго ўзнікне пытанне: ці не пачынаем мы паўтарацца... Не, таварышы, і яшчэ раз — не. Робім мы гэту не выпадкова. Такая пастаўка дыктуецца самой логікай нашага развіцця, жыццёвай неабходнасцю. Гаворка ж ідзе пра выключна сур'ёзныя і важныя для краіны працэсы. Вельмі многае залежыць

ад поспеху перабудовы, каб дапусціць хоць бы малейшае аслабленне ўвагі да яе...»

Адным словам, гаворка ідзе не толькі пра маштабныя пераўтварэнні ў галіне эканомікі, але і пра ўсе бакі грамадскага жыцця — сацыяльныя адносіны, палітычную сістэму, духоўна-ідэалагічную сферу. Так, перабудову трэба кожнаму пачынаць з сябе, каб пазбавіцца састарэлых звычак, традыцый.

Праўда павінна сёння ўсталёўвацца паўсюдна. Працэс гэты складаны і не адназначны. Пospех яго залежыць ад нашай гатоўнасці быць непрымырымі да зла, да ўсяго, што цягне нас назад.

«І не саромейцеся гаварыць праўду, — сказаў на сустрэчы з рабочымі авіяцыйнага завода імя Ю. А. Гагарына ў Камсамольску-на-Амуры Генеральны сакратар ЦК КПСС. — Не трэба ўступаць хамам, хапугам, тым, хто спрабуе зняважыць, пакрыўдзіць чалавека. Не ўстулайце ім, іх час адыходзіць...»

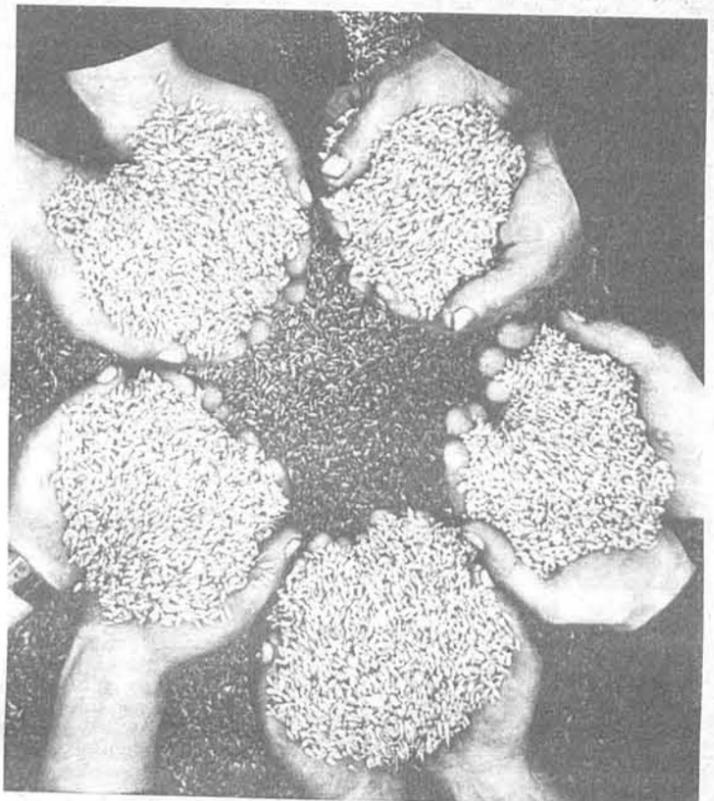
Знаходжанне тав. М. С. Гарбачова на Далёкім Усходзе стала яшчэ адным яркім пацвярджэннем непахіснага курсу партыі, выпрацаванага XXVII партыйным з'ездам, курсу на глыбокія пераўтварэнні ва ўсіх сферах жыцця саветскага грамадства.

Мінулы тыдзень быў азнаменаваны і падзеяй, якая тычылася непасрэдна жыцця нашай рэспублікі. Адбыўся III пленум Цэнтральнага Камітэта КП Беларусі, на якім з дакладам «Задачы партыйных арганізацый рэспублікі па выкананні рашэнняў чэрвеньскага (1986 г.) Пленума ЦК КПСС, Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1986 — 1990 гады» выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КП Беларусі тав. М. М. Слюнькоў. У дакладзе быў дадзены глыбокі аналіз эканамічнага становішча рэспублікі, яе сацыяльнай сферы. Было падкрэслена, што, нягледзячы на пэўныя станоўчыя зрухі ў выкананні планаў першага года пяцігодкі, устойлівага прагрэсу ў якасным развіцці эканомікі не адбылося. Тав. М. М. Слюнькоў прывёў шматлікія факты, што сведчаць пра недахопы ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы, капітальным будаўніцтве, укараненні ў народную гаспадарку навуковых распрацовак, ідэалагічнай рабоце, якая адстае ад патрабаванняў сённяшняга дня.

«Наша важнейшая палітычная справа — умелая работа з кадрамі, пошук здольных таленавітых людзей, іх выхаванне, — падкрэсліў таварыш М. М. Слюнькоў. —

...Рашучы бой неабходна даць фактам валакіты, фанабэрыстасці, бюракратычных і няўважлівых адносін да чалавека».

Так, перабудова, якой жыве сёння наша краіна, трымаецца на чалавеку-працаўніку. Чулыя, клапатлівыя адносіны да яго — гэта адно з самых галоўных патрабаванняў нашай партыі, гэта адна з рашаючых умоў нашага паскоранага руху наперад.

Слава шчодрым рукам хлебараба. Фотаэціюд А. КЛЕШЧУКА.

УНУМАРЫ:

СЛОВА АМЕРЫКАНСКАГА ПІСЬМЕННІКА.

стар. 2.

Філармонія:

дзень сённяшні.

стар. 2—3.

Васіль ВІТКА — пра Артура Вольскага.

стар. 2—3.

«ПАЭМА СОРАМУ І ГНЕБУ»

І ІНШЫЯ ВЕРШЫ Пімена ПАНЧАНКІ.

стар. 4.

Алесь РАЗАНАЎ:

«Чытачы чакаюць

ад паэта не новых вершаў, а новага слова».

стар. 5—6.

Дзве думкі

пра першы зборнік Галіны БУЛЫКІ.

стар. 6—7.

ПАЗІЦЫЯ МАСТАКА —

тэма апавядання Таісы БОНДАР.

стар. 8—9.

Пісьмо

маладой чытачкі

каменціруе Валянцін ТАРАС.

стар. 14—15.

У вянок Яна Гушчы.

стар. 15.

Фотавернісаж «ЛіМа».

стар. 16.

ТВОРЧЫЯ БРЫГАДЫ — У РАЁН ЧАРНОБЫЛЯ

Зона Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі, з якой былі эвакуіраваны жыхары, стала і зонай павышанай увагі камсамольскіх арганізацый. Па пучэўках ЦК ЛКСМБ у вайсковыя падраздзяленні, якія займаюцца ліквідацыяй вынікаў аварыі, на будаўнічыя пляцоўкі выязджаюць спецыяльныя творчыя брыгады. Адна з іх нядаўна наведвала паўднёвыя раёны Гомельскай вобласці.

У месцах, дзе праводзіцца дэактывацыя заражанай мясцовасці, пабывалі кампазітар

П. Альхімовіч, акцёр Тэатра студыі кінаакцёра А. Мірошнінаў, спявак У. Правалінскі, саліст ДАВТА БССР В. Стральчэня. Адбылося сем канцэртаў, у якіх гучалі песні беларускіх кампазітараў, у тым ліку І. Лучанка, выконваліся іншыя нумары.

Гэта ўжо другая творчая брыгада, што наведвала раён Чарнобыльскай АЭС па пучэўцы ЦК ЛКСМБ. Цяпер фарміруецца яшчэ дзве.

Ю. СМОЛІЧ.

Нашы госці

У складзе дэлегацыі Мангольскай Народнай Рэспублікі, якая прымае ўдзел у Днях культуры МНР у Савецкім Саюзе, былі член Сусветнага Савета Міру, Міжнароднай Асацыяцыі літаратурных крытыкаў, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Манголіі Джэаагін Цэдэв і паэт Дунгуйн Цаадол. Літаратары з братаў краіны былі прыняты ў Саюзе пісьменнікаў БССР першым сакратаром праўлення Нілам Гілевічам і сакратаром

Васілём Зуенкам. У ходзе гутаркі былі закрануты розныя аспекты творчых кантактаў паміж пісьменнікамі Савецкага Саюза і Манголіі і, у прыватнасці, паміж беларускімі і мангольскімі літаратарамі, гаварылася аб далейшым пашырэнні ўзаемасувязей, перакладчыцкай дзейнасці.

На здымку: злева направа — В. Зуенка, Н. Гілевіч, Д. Цэдэв, Д. Цаадол.

Фота А. КАЛЯДЫ.

«ЛІМ» ВЫСТУПІЎ. ЯКІ ВЫНІК!

«РАЎНАДУШША»

Пад такім загаловам у «Літаратуры і мастацтве» за 30 мая 1986 года быў надрукаваны артыкул Уладзіслава Рубанава.

Як паведаміў рэдакцыі сакратар Магілёўскага абкома Кампартыі Беларусі В. Ганчарык, «факты, выкладзеныя ў артыкуле, мелі месца. Цяпер помнікі войнаў-землякам, што загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, у вёсцы Аляксандраўка Слаўгарадскага раёна адрамантаваны. Тэрыторыя вакол яго добраўпарадкавана. Над помнікам устаноўлена шэфства мясцовай васьмігоднай школы.

Звернута ўвага Слаўгарадскага РК КПБ і райвыканкома на неабходнасць пастаяннага кантролю за падтрыманнем належнага парадку ў памятных мясцінах Слаўгарадчыны».

Як паведаміў ужо газета, па запрашэнні Дзяржкамвыда СССР нашу краіну наведваў прагрэсіўны амерыканскі пісьменнік Джэй Хігінботам, аўтар апублікаванай нядаўна ў ЗША кнігі публіцыстыкі «Хуткі поезд «Расія». Збіраючы ў Савецкім Саюзе матэрыял для сваёй новай кнігі «Адкрыццё Расіі: людзі і гарады», пісьменнік выказаў жаданне наведаць Беларусь. За тыдзень, які Джэй Хігінботам правёў у нашай рэспубліцы, ён наведваў шэраг прамысловых прадпрыемстваў гарадоў Мінска і Брэста, саўгасы і калгасы Мінскай і Брэсцкай абласцей, быў госцем у сем'ях рабочых і калгаснікаў, наведваў мемарыяльныя комплексы «Хатынь» і «Брэсцкая крэпасць-герой», а перад ад'ездам у ЗША здаў як донат сваю кроў і пералічыў грошы ў фонд Чарнобыля.

Развітваючыся з нашай гасціннай Беларуссю, Джэй Хігінботам вырашыў падзяліцца сваімі думкамі з чытачамі штотыднёвіка, якому перадаў у рукапісе свой артыкул.

Джэй ХІГІНБОТАМ

Створым жывы помнік

Упершыню ступішы на беларускую зямлю, шчыра здзівіўся тым вялікім зменам, што адбываецца тут сёння.

Больш за сорак год назад старажытны Мінск у выніку аднаго з самых жорсткіх у гісторыі чалавечтва нашэсцяў быў цалкам разбураны. Але праз чатыры дзесяцігоддзі новы, малады Мінск паўстаў з попелу, як птушка Фенікс.

Хуткае аднаўленне і росквіт Мінска, спаленага і разрабаванага, патрабавалі напружання

ўсіх сіл. Аптымізм ніколі не пакадаў беларускі народ. Дзясяціліці ў сельскай гаспадарцы і прамысловасці, ахове здароўя і народнай асветы — відавочны для назіральнага турыста. Вядома, што Мінск (як і ўся Беларусь) займае ў краіне адно з вядучых месцаў у развіцці навукі і тэхнікі, так і культуры. Сапраўды, сённяшні Мінск — адзін з гарадоў Савецкага Саюза, жыццё жыхароў якога надзейнае і трывалае. Калі глядзіш на гэты пабудаваны на ру-

інах горад, у сэрцы расце ўпэўненасць і надзея на будучае.

Але не ўсё можа забыць савецкі народ. Празджаючы па дарогах гэтай працавітай, добрарай зямлі, я не мог не звярнуць увагу на шматлікія помнікі і манументы, збудаваныя ў гонар тых, хто аддаў сваё жыццё ў барацьбе за вызваленне Беларусі. Салдаты і партызаны не шкадавалі сябе, ішлі на смерць, калі гэта было неабходна Радзіме. Тыя, хто засталіся жывымі, і сёння — героі, тыя, каго няма з намі, — заўсёды ў сэрцы народным.

Але не толькі салдаты і партызаны гінулі на вайне. Стаяць помнікі і абеліскі бязвінным ахвярам, узвышаюцца абгарэлыя камяні над вёскамі, дзе некалі гулялі дзеці. Дзе ж яны? Эгарэлі ў агні ці іх павезлі паміраць у германскіх канцлагерах ад неспасібнай працы, голаду? Невядома. Але ж гэта жывыя стварэнні, яны заслужылі, каб іх помнілі: хай не героі, але ж бацькі, маткі, дзеці, звычайныя насельнікі Дражкоў, Ямішчаў, Зазер'я, тысячы іншых жыхароў ужо не існуючых вёсак.

Разважаючы пра лёс гэтых людзей, я не магу пазбавіцца думкі, што і я таксама чалавек таго ж пакалення беларускіх дзяцей — дзяцей вайны. Жыў

бы я тут у саракавых гадах, мой лёс мог бы быць такім жа. І вось цяпер, як бацька сваіх дзяцей, схіляю галаву перад тымі бацькамі, што не змаглі выратаваць сваю сям'ю ад гэтай навалы, ад полчмы, што жэрла ўсё жывое навокал. Хая такі звычайны чалавек, як я, мала чаго можа зрабіць, каб прадухіліць сусветны пажар, але трэба нам усім рабіць усё магчымае і немагчымае.

Беларусь сённяшняя з яе старажытнай гісторыяй дае чалавечтву надзею і ўпэўненасць. Менавіта Мінск, адноўленая сталіца гэтай мірнай зямлі, — відавочны прыклад чалавечага прагрэсу і нямы дакор агрэсіі. Лёс Мінска — напамінак усяму чалавечтву: сумеснымі намаганнямі можна дабіцца поспеху, імперыялізм, расізм і жорсткасць павінны здыцца ў вечнасць.

У памяць аб незлічоных ахвярах вайны давайце мы, жывыя, прысвяцім жыццё сваё барацьбе за мір і ўзаемаразуменне паміж усімі народамі і збудзем на зямлі беларускай помнік, які ніхто не разбурыць, жывы абеліск чалавеку — барацьбіту за мір ва ўсім свеце.

Пераклаў з англійскай В. ВАЛЫНСКІ.

Яго маладосць ад прыроджапага аптымізму і жыццёнасці. Ён сапраўды валодае шчаслівым, радасным талентам, і можа быць, і сакрэтам маладосці.

Асабіста я зазнаў яго маладым і такім ведаю на працягу ўжо некалькіх дзесяткаў. Як светла ўспамінаецца асабліва дарагая для нас пара стварэння нашай яшчэ зусім кволай «Вясёлкі», якая толькі-толькі вучылася хадзіць. У нашых размовах цяпер мы часта пытаемся адзін у другога: «А помніце?»

Помніце, як у красавіку 1957 года мы адзначалі дзень выхаду першага нумара нашага часопіса, шыкозна з гэтай нагоды баль-маскарад і банкет у дзіцячым садзе № 2 па вуліцы Энгельса? Алякс Пальчэўскі, Сяргей Грахоўскі, Станіслаў Шушкewіч, Васіль Хомчанка, Эдзі Агнявіц, цёпла Уладзя — жонка Янік Купалы, Янка Маўр, мастак Валяцін Ціхановіч і мы з вамі былі гасцямі сваіх маленькіх чытачоў. Выдатны канцэрт, шчодры дзетсадаўскі абед і аж дзве шклянкі кампoutu на кожнага тады ўпэўнілі нас цвёрда, што мы, дзіцячыя пісьменнікі, можам жыць прыпяваючы. Нас пракорміць нашы чытачы. Дзіцячы садок і школ у рэспубліцы многа. І мы ахвотна выступалі ўсюды, куды запрашалі.

Са звароту: а помніце? мучу перайсці на апакаліптычную мову. Так лягчэй мне будзе болей падрабязна сказаць пра свайго таварыша, калегу па працы ў дзіцячай літаратуры Артура Віталевіча Вольскага.

Тады ён кагадзё што напісаў свой славеты верш «Дзедаў гасць». Гэта выселая і драматычная гісторыя аб тым, як унук абчыркыжыў нажніцамі бараду свайму дзеду, бо не хацеў бачыць яго старым. Гэта было задоўга да моды на бароды. Цяпер жа першымі шчацінем нарастаюць не дзяды, а наадварот — унукі. Празаік Янка Брыль добра сказаў у рыфму: цяпер чым маладзей, тым барадзей.

А тады, калі мы пачыналі нашу «Вясёлку», далучаючы многіх сваіх таварышаў — і маладзейшых і старэйшых — да ўззелу ў часопісе, тады яшчэ сапраўды дзіцячая літаратура магла сама сябе пракорміць, была не толькі, як кажуць, самаакупнай, але

ІНТЭР'Ю ў НУМАР

МУЗЫКА І... ІНСТРУКЦЫЯ

З дырэктарам Белдзяржфілармоніі
У. П. Ратабыльскім гутарыць карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва»

К. — Будынак з калонамі на плошчы імя Якуба Коласа стаў адной з выдатнасцей сталіцы. Я сам бачыў, як экскурсавод тлумачыў чародцы замежных турыстаў аб прызначэнні будынка, дзе мы зараз з вамі, Уладзімір Пятровіч, гутарым. Філармонія. У тлумачальным слоўніку даецца наступнае вызначэнне гэтага паняцця: «Установа, занятая арганізацыяй канцэртаў і прапагандай музычнага мастацтва».

Якія яны, сённяшнія параметры Белдзяржфілармоніі?

У. Р. — Па-першае, я хачу нагадаць, што мы закончылі свой 48 сезон. Што сёння ўяўляе сабой філармонія? Гэта — 600 творчых работнікаў, гэта — 14 тысяч канцэртаў у год, гэта — 4 мільёны гледачоў...

К. — Лічы ўражваюць, ды музыка бывае розная. Вакальна-інструментальная ансамбль, ды яшчэ з «імам», амаль заўсёды збіраюць аншлаг, сімфанічная, камерная музыка, сур'езны вакал, на жаль, часта гучаць у паўпустых залах. Калі вы падводзіце вынікі, ці не атрымліваецца, як у тым вядомым анекдодзе пра трусінае рагу, на прыгатаванне якога ішоў адзін конь і адзін трус. Калі гавораць пра сур'езнае музычнае выхаванне,

маюць на ўвазе ўсё-тані, у першую чаргу, сур'езную музыку.

У. Р. — Я вам назаву такія лічбы. За мінулыя пяцігодкі ўдзельная вага менавіта філарманічных канцэртаў вырасла на 7,4 працэнта і склала ў агульным аб'ёме 57,1 працэнта. Адбыліся змены ў структуры канцэртнага абслугоўвання і сельскай мясцовасці. Калі на пачатку мінулай пяцігодкі са ста канцэртаў шэсцьдзесят пяць тут былі эстраднымі, дык летас больш як пяцьдзесят працэнтаў ужо прыпадала на філарманічную музыку.

Штогадовае фестываль «Майстры мастацтваў» — працаўнікам вёскі, стварэнне 83 тэатральна-канцэртных цэнтраў дазволілі за гады мінулай пяцігодкі павялічыць колькасць сельскіх слухачоў на 200 тысяч.

К. — Некалькі гадоў назад мне давялося паездзіць з тагачасным кіраўніком філармоніі па раёнах Магілёўскай вобласці. Мэта паездкі была такая: паглядзець, да якой «глыбіні» «даязджаюць» артысты. Вынікі

былі несучаснальнымі. Як правіла, сталічныя артысты (ды і абласныя тансма) далей раённых цэнтраў ехаць не рызыкавалі. Вы казалі, што колькасць сельскіх слухачоў павялічылася на 200 тысяч... Сельскіх — гэта вясковых? Ці жыхары раённых цэнтраў тансма ўваходзяць у гэтае паняцце?

У. Р. — Не, толькі вясковых. У чэрвені, напрыклад, было арганізавана 70 канцэртаў для жыхароў паўднёвых раёнаў Гомельскай вобласці, блізкіх да Чарнобыльскай АЭС. На іх пабыло больш як 20 тысяч чалавек.

Увогуле, у нас неблагія паказчыкі. Мы ўзнагароджаны трыма пераходнымі сцягамі, у тым ліку Міністэрства культуры СССР. Асноўны напрамак дзейнасці філармоніі — прапаганда музычнага мастацтва ў самых шырокіх масах насельніцтва. У нас, напрыклад, ёсць дагаворы аб узаемнай шэфскай рабоце з Мінскім вытворчым аб'яднаннем імя У. І. Леніна, Мядзельскім раёнам Мінскай вобласці, Рэспубліканскім Палацам прафэхадукцыі, воінамі Савецкай Арміі і г. д. На аснове гэтых дагавораў створаны лекторыі музычных ведаў, праводзяцца дні культуры, творчыя сустрэчы, шэфскае канцэрты. Для калектываў мастацкай самадзейнасці на базе філармоніі створаны кансультацыйны пункт.

Вялікую ролю ў прапагандзе музыкі адыгрываюць фестывалі «Мінская вясна» і «Мінская музычная восень». Значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі сталі Дні літарату-

ры і мастацтва Беларусі ў Эстонскай ССР, у правядзенні якіх філармонія прыняла актыўны ўдзел.

Арганізацыя музычных фестываляў (сярод іх хацелася б адзначыць яшчэ такія, як «Майстры мастацтваў» — працаўнікам Магілёўшчыны», «Полацкія музычныя досвіткі»), святаў песні стымулююць цікавасць гледачоў да розных жанраў музыкі, у тым ліку і да філарманічнай. Творчая сувязь з вядучымі калектывамі і салістамі краіны дала магчымасць правесці ў рамках гастроліў Маскоўскага камернага хору і аркестра «Віртуозы Масквы» фестываль «Маскоўскія зоркі».

Да канца XII пяцігодкі мы мяркуюем стварыць 150 тэатральна-канцэртных цэнтраў, якія стануць апорнымі пунктамі ў прапагандзе музычнага мастацтва сярод сельскіх працаўнікоў.

Я быў бы няшчыры, калі б не сказаў і пра істотныя недахопы ў дзейнасці Белдзяржфілармоніі. Многія з іх — вынік заганнай структуры кіравання канцэртнай справай. Залішняе яе цэнтралізацыя (гастрольна-канцэртныя аддзяленні ў абласцях з'яўляюцца нашымі падраздзяленнямі) прывяла да таго, што на месцах гэтыя важны ўчастак ідэалагічнай работы амаль не кантралюецца. Даўно наспела стварэнне ў кожнай вобласці сваёй філармоніі. Мы з задавальненнем успрынялі пастанову аб стварэнні Брэсцкай філармоніі. Шкада толькі, што

гэтай пастановай не прадугледжваецца таксама і будаўніцтва канцэртнай залы для гэтай філармоніі. (Наогул, па колькасці канцэртных памяшканняў мы займаем у краіне перадапошняе месца).

Існуе пэўная дыспропорцыя паміж канцэртным абслугоўваннем насельніцтва рэспублікі сваімі сіламі і гастралёрамі. Каб ліквідаваць гэтую дыспропорцыю, неабходна ў бліжэйшым час стварыць чатыры-пяць новых канцэртных фарміраванняў, ды толькі гэтую справу тармозяць ліміты заробтнай аплаты, колькасць артыстаў, датацыі і г. д.

Чамусьці ва ўсім гэтым мы адстаём, напрыклад, ад нашых прыбалтыйскіх суседзяў. Гэта датычыць не толькі філарманічнай, але і эстраднай музыкі.

К. — Я, вядома, не супраць эстрады, лёгкай музыкі. Але пагэдзіцеся, апошнім часам ВІА, бывае, выходзяць у слухача не вельмі добры музычны густ. Дыктат гэтых ансамбляў тлумачыцца толькі попыткамі ці тансма фінансавымі меркаваннямі?

У. Р. — Так. Нямаю гадоў існуе інструкцыя, згодна з якой прыбытак плануецца асобна па эстраднай, асобна па філарманічнай музыцы. Аўтары інструкцыі тлумачылі яе клопатам аб развіцці прапаганды сур'езных музычных твораў. Маўляў, пры такім планаванні будзе навідавоку, якую ўвагу філармонія надае развіццю розных жанраў. У грашовым вызначэнні... Ды ёсць тут адно але — справа ў тым, што прыбытак ад

нават давала выдавецтвам прыбытак, асабліва кнігі для дзяцей малодшага ўзросту. Цяпер пасталеўшы і пабарадзеўшы, яна, дзіцячая літаратура, як гэта ні дзіўна і ні крыўдна, прыносіць выдаўцам толькі страты. І каб не нашыя дабрадзейныя мецэнаткі — багатая цёця Агата Крысці і яе вялікась каралева Марго — прыйшлося б нам, дзіцячым аў-

як маслам па сэрцы ўцешна і прыемна было б чытаць, калі б я тут пачаў пералічаць усе яго паэмы, казкі, п'есы, сцэнарыі, ды ў дадатак да ўсяго пераказаў яго сапраўды слаўную біяграфію, паведамліўшы, калі і дзе ён нарадзіўся, якія пасады займаў, якія мае чыны і званні. Звычайна пра пісьменніка мы чамусьці гаворым і пішам на мове рытуала. Артур Вольскі

ў 18-гадовым узросце прызвала ў Ваенна-Марскі Флот, старшыня І стаці ўжо тады пісаў вершы, але не ўсе яны былі першастацыйнымі. Гэта натуральна. Але ж нельга не адзначыць сам парыв юнака, яго імкненне ўбачыць родную зямлю, Радзіму і сваю Беларусь праз акіянскае далагляды. Зразумела і ўласціва гэтаму ўзросці і сама марская рамантыка. Пра

невыказна цяжкую ахвяру — жыццё сына ў тым жа юнацкім узросце. Чытаць нялёгка гэтую бацькаву споведзь. Нялёгка чытаць і другі верш-рэквіем: «Плач па загінуўшым сыне».

Высокая сталасць думкі, адметнасць духоўна багатай асобы, грамадзянскае мужнасць, напоўненасць жывым пульсам сучаснасці кожнага радка вылучаюць майстэрства Артура Вольскага асабліва ў дзвюх яго апошніх па часе кнігах: «Выраставальны круг» і «Строма», а такія яго рэчы, як «Памяці Куліны», як «Роздум над партбілетам», «Паміралі коні», «Пахаванне ветэрана», «Рубяжы», лірычная паэма «Берагі», па праву ўвайшлі ў творчы актыўны паэты.

Асобна хачу спыніцца на вершах-прывячэннях, адным з самых багатых і, напэўна, самым душэўна запаветным набытку лірыкі А. Вольскага. З іх у паэту магла б скласціся цэлая кніга, адметная нейкай незвычайна светлай і глыбіннай пранікнёнасцю ў душы людскія.

Гаворачы аб вершах-прывячэннях, дарэчы заўважу, што яшчэ ніводзін з даследчыкаў не толькі ў нас, а і ўвогуле не ўзяўся прасачыць асаблівасці гэтага, назавём умоўна, віду творчасці. А гэта вельмі цікавая тэма для роздому. Колькі паэты прывячаюць адзін аднаму, дарагім, блізкім, сябрам сваіх радкоў, у многім нечым вельмі запаветных, шчырых, нават інтымных. Чаму адны з іх становяцца з'явай паэзіі, а другія — толькі сведчаннем факта, падзеі?

У А. Вольскага кожнае прывячэнне — гэта своеасаблівая лірычная манатрафія аб чалавеку, яго адметнасці сярод іншых. На жаль, Вольскі амаль не піша эпіграм і пародый. Валодаючы трапнасцю і дакладнасцю бачання самых разнастайных характараў, ён, у яшчэ ўпэўнены, мог бы ўзбагаціць гэты заняваны ў нас жанр. На задворках нашых літаратурных выданняў вельмі ж па-заліхвацку дзюрыць лыка так званыя гумарысты, якія ў самой літаратуры лыка не выжучу. Вольскі — востра сучасны паэт, з жывой непасрэднасцю ўспрымання кожнай значнай падзеі і з'явы. Кагдзе толькі-толькі пачыналі абжываць мінчана такую раскошу,

як метро. І вось яно ўжо ў радках паэты. Што гэта — рэпартаж, лірычны маналог, як яго называе сам аўтар? Усё гэта, урэшце, не мае істотнага значэння. Справа не ў форме і не ў жанры, а ў самім ракурсе ўспрымання і асэнсавання. Паэт убачыў падзею не ў знешніх, нейкіх трапных і яркіх дэталях і падрабязнасцях — няхай, і яны важныя, як сведчанне часу, але даражэй за ўсё для паэзіі самы далагляд і абсяг бачання. Лірычны рэпартаж Вольскага каштоўны ўжо тым, што магістраллю, пракладзенай будаўнікамі, аўтар арганічна звязвае наша мінулае з будучым, гісторыю шматпакутнага і гераічнага горада з яго слаўнай сучаснасцю.

Тунелі Мінскага метро, яго казначыя палацы ў радках паэты ажываюць і жывуць у трох вымярэннях часу: мінулым, сучасным і будучым, праходзячы праз гістарычны лёс цэлага народа і праз асабісты лёс паэты.

Мне вельмі дарагі гэты прыклад, які яшчэ раз пацвярджае думку, што якія б эксперыменты не вяліся ў паэзіі, як бы не здзіўлялі нас наватары пэўнымі фармальнымі адкрыццямі, а ўсё ж самае надзейнае жывое слова гавораць паэты, на ўзбраенні якіх найбольш выпрабаваная і дасканалая форма, што вызначаецца даступнасцю і выразнасцю.

Нашым чытачам і глядачам добра вядома плённая дынастычная, сямейная традыцыя і вопыт Вольскіх па асваенні фальклорных скарбаў. Адаўшы належны прыярытэт Вольскаму-старэйшаму, п'есы якога «Несцерка», «Цудоўная дудка» сталі ўжо нашай сцэнічнай класікай, мы ведаем набыткі ў гэтым жанры і Вольскага-малодшага, які шырока і паспяхова выкарыстоўвае фальклорныя багаты ў драматургіі для дзяцей.

У сусор'і беларускай літаратуры, дзе столькі выдатных майстроў слова, адметных яркасцю таленту, загарэцка новай зоркай неймаверна цяжка. Цяжка, але пачэсна. Пачэсна і радасна не толькі загарэцка, але доўга і шчыра свяціць людзям.

Васіль ВІТКА.

СТАЛАСЦЬ ТАЛЕНТУ

тарам, жыць выключна на ясельных і дзетсадаўскіх харчах...

У чым сутнасць такога нечаканага парадокса?

Яшчэ да нядаўняга часу дзіцячая кніга тыражом 40—50 тысяч давала барыш, цяпер жа пры гэтых жа тыражах яна ўбытчаная. Усе мы ведаем прычыну: павялічыліся выдавецкія выдаткі, даражэйшая стала папера, і хоць тыражы засталіся тыя самыя, але ўжо тыраж 40 тысяч стаў найбольшым для нас. Ён — мяжа, Рубікон для дзіцячай кнігі, а для цёці Агаты або цёці Франсуазы Саган тыраж не абмежаваны, ён можа быць бясконцы!

Артур Вольскі, дзіцячы пісьменнік, не горш за мяне ведае складанасць умоў, у якіх апынулася выданне беларускай дзіцячай літаратуры.

«Чалавек, якому баліць» — так называецца кніга яго выбраных твораў. І хоць яе назва непасрэднага дачынення да тэмы нашай размовы аб дзіцячай кнізе не мае, але чалавечы, грамадзянскі, пісьменніцкі, неспайкой быў заўсёды ўласцівы яму. Ён не з тых літаратараў, каму

як літаратар імпануе мне прафесійнай культурай ва ўсіх жанрах, якімі ён найбольш актыўна карыстаецца і ў дзіцячай і ў дарослай паэзіі, у драматургіі і ў распрацоўцы багаццяў фальклорнай творчасці. Не магу не адзначыць немалаважнай і цяпер не такой частай у нас аўтарскай якасці, як строгае патрабавальнасць і няўступчынасць да самога сябе.

Шмат спакус, ды што гаварыць — нават нейкага гаварыць (многія з нас ужо ў салідным узросце) выдацца як найпаўней — і вагой, і колькасцю: каму ў двух, каму ў трох, чатырох і г. д. тамах. Каму як удала, як пашанцае, у каго якая рука, якая пасада. Не адзін год працаваў у выдавецтве і Артур Вольскі, рэдагаваў многіх з нас, але, мабыць, нікога так прыдзірліва і строга, як самога сябе. Спам'яненая кніжачка «Чалавек, якому баліць» пазначана падзагаловак: «выбранае». Выбранае аўтарам з усіх кніг да свайго шасцідзесяцігоддзя. З трох папярэдніх сваіх кніжак у выбраннае ён уключыў толькі па 10—15 вершаў. Нельга не аддаць належнага такой патрабавальнасці.

Артур Вольскі, якога вайна

гэта сведчылі нават назвы яго першых зборнікаў: «Водбліскі далёкіх маякоў», «Далёкія і блізкія прычалы».

Далейшы кірунак паэтычных пошукаў у асэнсаванні жыцця ў яго новых, пасляваенных творах ішоў ужо ад больш рэальных арывенціраў і крытэрыяў духоўнай значнасці і вартасці чалавека як асобы. Выпрабаванне на трываласць бачыцца яму ўжо не праз адну акіянскае стыхію. Ён спазнае, што ёсць выпрабаванні няменшыя — выпрабаванні душы. Верш, які называецца «Пакута», завяршаецца трывожным, але шчырым прызнаннем:

А ноч, як чорная смала,
Заснуць не смею:
Што прысніцца?
Маланкі вострае ігла
Прашыла неба і ўвайшла
У грудзі. Будзе наваліцца.

Гэтым бязлітасным крытэрыем, калі ігла маланкі прабівае грудзі і наваліцца праходзіць праз паэтава сэрца, вызначаецца асабіста трагічны верш Артура Вольскага «Каменны ветразь», прывячаны памяці сына. Мора, якое так рамантызаваў у юнацтве бацька, узяло ад яго

колькасць глядачоў. Даруйце, але мне здаецца, што самае галоўнае — гэта ўзровень эстэтычнага выхавання глядачоў. Хіба ў нас мала выпадкаў продажу білетаў «у накружы»? А арганізацыя дзіцячай аўдыторыі? Мне неаднойчы даводзілася бачыць на канцэртах школьнікаў, многія з якіх апынуліся тут, адразу было відна, выпадкова, і тое, што адбываецца на сцэне, іх абсалютна не цікавіць. Школьны абанемонт. Як быццам і ўражвае — цэлая школа прыйшла слухаць арган. Але ж, будзем шчырымі, «аддача» тут мээрная. На маю думку, нікога нельга рабіць па прымусу, тым больш любіць музыку.

У. Р. — Я з вамі тут не магу пагадзіцца. Дзіцячая душа вельмі ўспрымальная. Раз, другі, трэці прыйшоў падлетак на канцэрт, а там, глядзіш, і з'яўляецца ў яго цікаўнасць да музыкі, патрэба слухаць яе.

К. — Колькасць перарастае ў якасць?

У. Р. — Бывае, што перарастае. Хай гэта будзе ў дзесяці чалавек са ста,—лічу, мы сваю задачу выканалі.

Ведаецца, зараз у газетах часта кляць з людзей, якія збіраюць кнігі толькі для таго, каб упрыгожыць інтэр'ер. Людзі гэтыя, сапраўды, не заслугоўваюць асаблівай повагі. Але мы забываем, што ў многіх такіх сем'ях растуць дзеці, якія заўсёды вельмі цікаўныя. У тым ліку і да кніг. Не-не ды выцягне падлетак кнігу з шафы, перагарне яе, ці не тут можа зарадзіцца любоў да чытання?

Вядома, нам вельмі хацелася б, каб да нас ішоў слухач падрыхтаваны. Асабліва гэта ты-

чыцца дзіцячай аўдыторыі. Ды што рабіць, калі ўзровень эстэтычнага выхавання ў многіх школах застаецца вельмі нізкі?

Думаю, мы зрабілі добрую справу, арганізаваўшы канцэртны абанемонт для школьнікаў усіх узростаў, студэнцкай моладзі.

К. — Уладзімір Пятровіч, мне неаднойчы даводзілася бачыць, як прауючы распусюджвальнікі білетаў, у тым ліку і на канцэрты. Ненатуральна, ці канцэртнага выканаўцу, былі людзі дасведчаныя, у пэўнай ступені эрудыраваныя. Звычайна білеты ў іх раскупляліся імгненна. Але бачыў я іх калег, якім было, відаць, усё роўна, што прадаваць білеты на канцэрт вяланцэліста ці сельдзі ў магазіне. Мабыць, распусюджвальнікі білетаў павінны матэрыяльна добра заахоўвацца?

У. Р. — Я зноў павінен спыніцца на інструкцыі, якая даўно састарэла і вельмі нам перажджае. Я маю на ўвазе менавіта распусюджвальнікі білетаў на канцэрты. Праца ў іх здельная, колькі прадаў — столькі атрымаў. Дык вось інструкцыя лімітуе іх заробак — не больш 200 рублёў у месяц. Вось і бывае, што чалавек «выпрацаваў» гэтую суму ў пачатку месяца, а потым сядзіць, склаўшы рукі, бо задарма працаваць не хоча. І гэта ў той час, калі падлічана, што 10 рублёў зарплаты распусюджвальнікі даюць 180 рублёў прыбытку.

К. — Сапраўды, Уладзімір Пятровіч, існуе нейкі феномен інструкцыі. Усе ведаюць, разумеюць, што яна састарэла,

што, акрамя шкоды, нічога не дае, а ўсё-тані інструкцыя «жыве», яе трэба абавязкова выконваць. Я разумею, што лягчай інструкцыю скласці, зацвердзіць, чым скасаваць... У чым тут справа? У сіле бюракратычных установаў?

У. Р. — Скасаваць інструкцыю бывае проста немагчыма. Ступаецца ў розныя дзверы, даказваеш адказным асобам, што ад той інструкцыі адны страты дзяржаве. Усё роўна ў адказ чуюць, што інструкцыі, правілы, пастановы прымаюцца для таго, каб іх выконвалі, і калі, маўляў, кожны пачне разводзіць самадзейнасць, дык...

Справа, бывае, даходзіць да кур'ёзу. Некалі філармоніі выдавалі энцыклапедыю колькасць талонаў на тэатр. Цяпер гэтае правіла скасавалі. І што адбываецца? Прыехаў, напрыклад, на гастролі ў Гродна вядомы выканаўца. Натуральна, яго трэба сустраць на вакзале, адвезці ў гасцініцу, праз некалькі дзён зноў на вакзал і г. д. Дык вось мы для гэтай мэты наймаем машыну ў Мінск і адпраўляем яе за 300—400 кіламетраў у тое ж Гродна. Бо на месцы наймаць транспарт мы не маем права.

Абвешчанае апошнім партыйным з'ездам патрабаванне перабудоўвацца, мысліць іншымі катэгорыямі трэба ўсім нам успрымаць як працэс незваротны.

Інтэрв'ю ўзяў
М. ЗАМСКІ.

Пімен ПАНЧАНКА

Паэма сорама і гневу

Я рос бяздумным дурнем, як і ўсе,
І славіў росквіт,
Светлы век машынны.
Глядзеў з пагардай на каня ў аўсе,
На воз бацькоўскі свежай каношыны.

Я цэрквы закрываў,
Я абразы паліў,
Сялянскую маёмасць перапісваў.
І нухалі нішчымныя палі
Кароў галодных
Родныя мне пысы...

Вайна ўсім прачысціла мазгі:
Жыццё і смерць,
І праўда, і сумленне
Адкрыліся між гора і тугі
У першародным матчыным значэнні.

Сябры часоў вайны...
О, божа мой!
Стагналі,
Нібы пёк палын у роце.
Не бачылі ў агні перадавой.
(Я не пра тых,
Хто вёў баі на фронце).

Яны жылі ў маскоўскіх нумарах,
Пілі гарэлку, трэскалі тушонку.
Калі іх працінаў за блізкіх страх,
Дык прыязджалі суцяшаць іх жонкі.

Не страшны фашыстоўскі ім бандыт!
Пісалі ў цеплыні пра кроў народа,
Па Беларусі плакалі наўзрыд,
Вылізвалі сабе узнагароды.

Мы з перамогай ехалі дамоў
Край адневіць разбіты і пануры:
Сумленнай праца будзе, без прамоў,
Навекі справядлівасць запануе...

Ды тыя,
Хто штодня крычаў «ура»,
Правадыровы помнікі драбілі.
Нам нахлусілі зноў:
«Прыйшла пара
Багацця, шчасця».
Стаў я зноў дэбілам.

Я ссек сады,
Прынёс бяду лясам,
Я сеяў кукурузу на балотах.
Абкрадзены народ
Пачаў цягнуць і сам,
І п'яніцы валяліся пад плотам.

Настала эра паразітаў і папер.
Зямлю я разлюбіў,
Уцёк з калгаса.
І працы мудры лад
Ледзь не пагаснуў.
А я пісаў пра дробязь
І... цярпеў.

То я ўзрасціў няўмек і гультаёў.
Застой. Крадзёж.
На складах — горы дрэні.
Зямлі і праўды,
Мовы і гаёў
Ірвалі мы спрадвечныя карэнні.

Я не збярог Купалу,
Мову не збярог.
Мне літасці няма і даравання.
Канчаецца апошняя з дарог,
Век ядзерны пачаў сваё рыканне.

«Ідзі хутчэй у свой любімы бор, —
Крычыць, — не ты ў бядзе той вінаваты».
Я сам сабе суддзя і пракурор, —
Ну хоць шукай стары трафейны
«вальтэр».

Убачыў я апошні свой раз'езд,
Апошняю пляцоўку для адпраўкі...
Ды гримнуў тут
Выратавальны з'езд,
З'езд ачышчэння,
Абнаўлення, праўды.

Пра паскарэнне, якасць —
Шмат прамоў.
І пішуцца запозненыя п'есы.
Аматарам расправы —
Тысяча вымоў.
Зноў загучалі франтавыя песні.

Ды нехта ўсё ж
Баіцца злыдняў кратаць,
Гросмайстраў ашуканства, пахвальбы.
Сталы перастаўляюць хмурыя ілбы —
Чыноўніцкі прагрэс для бюракратаў.

З іх кожны дбае толькі пра сябе,
Па-новаму ўжо хлусіць —
Звыкляя карціна.
Я радуся нашай барацьбе,
Але баюся
Зноўку стаць крэтынам.

Жыццё — з любові, працы і пакут,
Адноім чалавечую іх вартасць!
А гнеў і сорама мне душу п'якуць,
І гне маё сумленне вінаватасць.

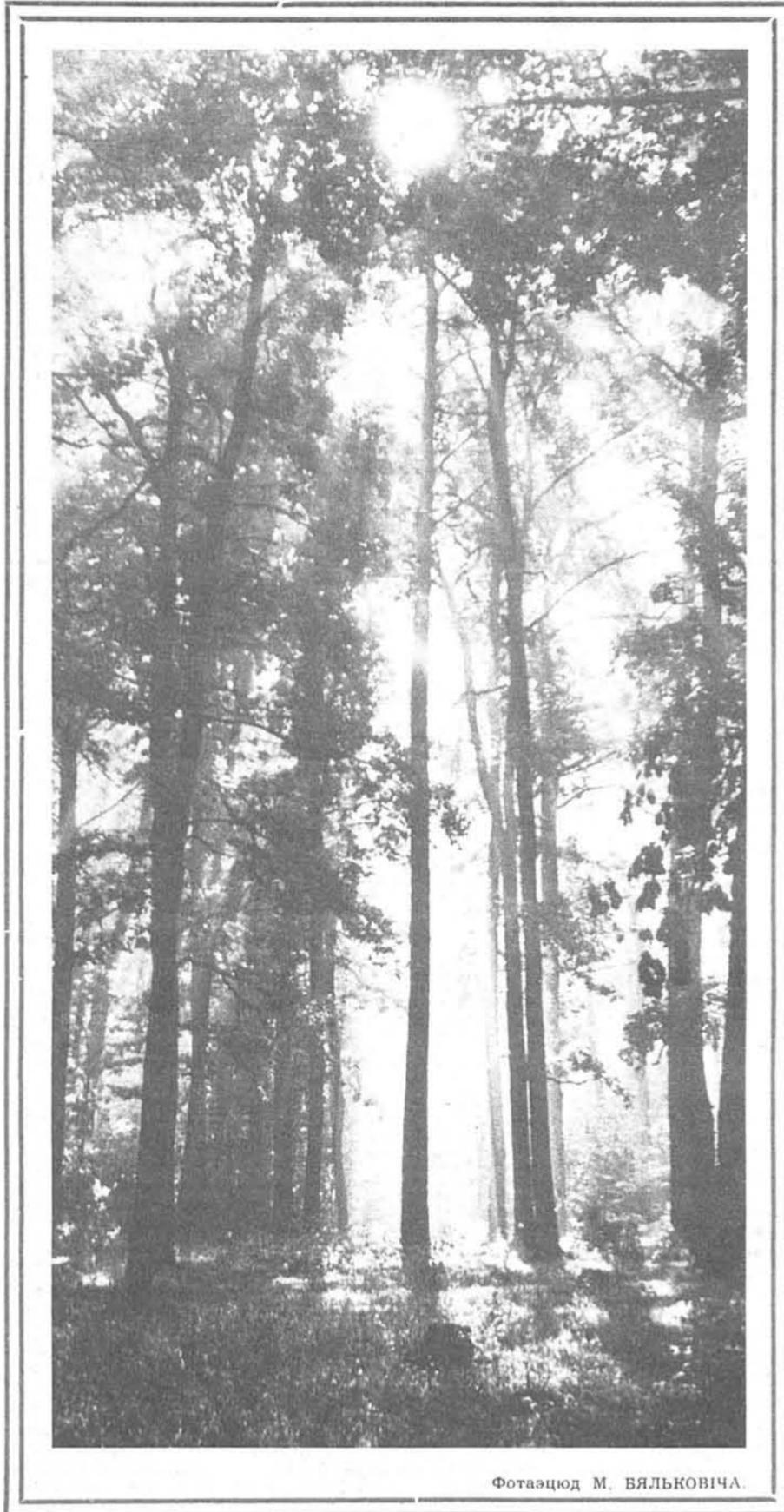
Пасярэдзіне Мінска удовы
Пасадзілі бярозавы гай.

Тут бярозы то стогнуць пад ветрам,
То маўкліва стаяць у цішы.
І жанчына ідзе ў Зававетны
Да роднай душы.

Тут з кожным лісточкам гавораць
І скардзяцца тут.
Засыпана чорнае гора,
А ў памяці — вечны стэтут.

Бярозы, як людзі, то плачуць,
То грозна гудуць.
Ці бацьку, ці дзеда пабачыць
І дзеці, і ўнукі ідуць.

Мой Мінск, беражы гэты гай,
Няхай жа радзее,
О, родны бярозавы край
Журбы і надзеі!

Фотаэцюд М. ВЯЛЬКОВІЧА.

Дык хто мы?
Песняры ці хлусняры?
Я добра жыў:
Пакутваў і спагадваў,
Я веру Леніну
З дзіцячае пары...
Няхай агнём бязлітасным гарыць
Свет бюракратаў, махляроў і гадаў.

Удовін гай

А цяжар той вайны — шматпудовы...
Не журыся, не плач, не ўздыхай.

Паслядоўнік

Вясною цвітуць крапіва і дзядоўнік,
Вы іх прыгажосць заўважаеце?
Я ў творчасці
Маці сваёй паслядоўнік,
Бо знаю сакрэт,
Чаму кнігаўкі жалаяцца.

Яна прывучыла мяне спачуванню
І птушцы падбітай і дрэву зламанаму.
Яна навучала нас без павучання,
Заўжды засланяла ад слова падманнага.

Апроч майго старога буквара,
Вучоных кніг ніякіх не чытала.
Рабіць яна ўставала ледзь зара,
Наліснікі на скаварадзе лістала.

З павагай да суседзяў мы раслі:
«Пабудзь адзін: бягу на дапамогу».
І маці, як матулі ўсёй зямлі,
Была маім найлепшым педагогам.

Нам завяшчала сумленныя сцежкі,
Бо справядлівых шануе зямля;
І не саромецца простага адзежкі,
І не саромецца мазаля.

Мо для таго і старасць нам даецца,
Каб матчыну навуку паўтарыць:
Някідае — прывабным зноў здаецца,
Звычайнае — жывым агнём гарыць.

І цягнецца стамлёная душа
Да кожнага малога мураша.
Як хораша быць маці паслядоўнікам!
Цвітуць цудоўна крапіва з дзядоўнікам.

Гады наваліліся, нервы патрэпаны,
І нейчая злосць б'е балюча пад рэбры.
І будзеш ты думаць: каму ты патрэбны?
І будзеш ты думаць: ці ўсе нам
патрэбны!

Нідзе ні агню, ні зарніцы не бачу.
Відаць, цішыню я не перакрычу.
І што вам з таго, што я часам заплачу,
І што вам з таго, што я зарагачу.

А моладзь да нас, франтавых, не
падобна.
А як ім духоўнасць уліць у душу?
А можа, я сам—дыназаўр дапагонны —
Не вартыя моладзі вершы пішу?

Ім пляваць на нашы званні
І нікчэмныя вянкі:
Па свайму ў іх распісанню
Адыходзяць цягнікі.

Яны не спазналі крывавасці лютай.
Што ўхопіш — тваё,
Што адрэжаш — з'ясі.
І бог — тэлевізар, касеты, камп'ютэр...
А можа, яны не такія зусім?

Хоць век спажывецкі,
Ды справа не ў часе:
Глынуць і яны чад інакшых баёў.
Каб мне загадалі:
Жыві, далучайся!
Жыццё зноў пражыў бы я толькі сваё.

Ля жыта

Калі я ўспомню
Аб перажытым,
Жыцця гартаю
Спісаны сшытак,
Пачуць хачу я
Дыханне жыта.
Не скіба хлеба —
Душы патрэба.

Па радыё знарком
Крычаць штодня пра брак,
То аглушае рок,
То лекцыя пра рак,
То Дзбюсі,
То «Бі-бі-сі»...

І не заменіць
Радыё-няня
Ні калыханкі,
Ні калыхання,
Ні матчын голас,
Ні спелы колас.
Ні расшавеліць
І не спакусіць
Ні грошай шэлест,
Ні хітрасць хлусаў.
Мы адшумелі,
Маўчым, маўчым,
Нібы шумеры
Ці крывічы.

Стаю ля жыта,
Малюся жыту,
Пішу пра жыта,
Ізноў пра жыта:
Умее жыта
Душу лячыць.
Пакінь, зязюля,
Гады лічыць!

Жаўранка песня
У небе дрыжыць...
О, божа мілы,
Як добра жыць!

КНИГАПІС

А. ЗАРЫЦКІ. Вершы. Серыя «Бібліятэка савецкай паэзіі». Пераклад з беларускай. М., «Художественная литература», 1986.

Прызначэнне серыі «Бібліятэка савецкай паэзіі» — прапагандаваць усё тое лепшае, што створана савецкімі паэтамі, прадстаўнікамі розных нацыянальных літаратур Савецкага Саюза. Некалькі гадоў у гэтай бібліятэцы выйшла кніга А. Зарыцкі на працягу 1937—1982 гадоў. Творы пададзены ў перакладах А. Пракоф'ева, М. Рыленкава, Я. Хляемскага, Б. Кежуна, Л. Озерава, П. Кошала, У. Гардзейчава, І. Бурсава і іншых, а таксама самога аўтара.

У раздзелах «Сонца скрозь лісце», «На сакавіцкіх дарогах Францыі», «Восенню сорак першага», «На ўстрывожанай зямлі» змешчаны лепшыя вершы, напісаныя А. Зарыцкім на працягу 1937—1982 гадоў. Творы пададзены ў перакладах А. Пракоф'ева, М. Рыленкава, Я. Хляемскага, Б. Кежуна, Л. Озерава, П. Кошала, У. Гардзейчава, І. Бурсава і іншых, а таксама самога аўтара.

Ва ўступным артыкуле «Пра сябе» А. Зарыцкі згадвае свае шляхі-дарогі.

Г. МАРОЗАУ.

А. КАПУСЦІН. Радзіма — любоў наша вечная. З дарожнага дзённіка. На рускай мове. Мінск, «Беларусь», 1986.

Серыя «СССР — братэрства народаў», у якой выйшла кніга нарысаў А. Капусціна «Радзіма — любоў наша вечная», міжвыдавецкая. Зборнік, што выпускаецца ў ёй, з'яўляецца дакументальным летапісам сучаснасці, які калектыўна вядуць пісьменнікі і журналісты краіны, раскрываючы характары савецкіх людзей-інтэрнацыяналістаў, што ў адзінай сям'і народаў-братоў будуюць камуністычнае грамадства.

Нарысы, якія увайшлі ў кнігу «Радзіма — любоў наша вечная», часцінка гэтага летапісу. У апошні час А. Капусцін пабываў на Пскоўшчыне і Кольскім паўвостраве, у Татарскай АССР і на Далёкім Усходзе, наведаў Чувашыю, любавіўся прыгажосцю Байкала... Расказваючы пра гэтыя паездкі, ён не проста знаёміць чытача з тым, што найбольш запаміналася. Галоўнае для А. Капусціна — перадаць, як у чалавечых лёсах паўстае лёс самой Радзімы.

Інтэрнацыянальная тэма гучыць таксама ў нарысах «Пасадзілі ружы сталевары», «Бацькавай дарогай», героі якіх жыхары роднай пісьменніку Жлобіншчыны працуюць палпеч з прадстаўнікамі іншых народаў.

У нарысе ж «На палескай зямлі» гаворыцца пра братоў-літоўцаў Брукасаў, што знайшлі сваю другую радзіму ў Хойніцкім раёне.

С. ВАГАНЬКОУ.

Прырода бесперастанна паказвае і паказвае мастацтву мадэль творчасці: як з яйка прадзюбавецца птушаня, як з зерня вырастае парастак, таксама і твор узнікае са сферы закрытасці, з лона, у якім яго няма загадка, навідавоку, на яве, але ў якім ён ёсць як магчымасць.

Твор — таксама нараджаецца, твор — таксама праходзіць свой інкубацыйны перыяд, увідавочніваючы сабой невядомы, тамтэйшае, захаванае. Без гэтага глыбокага шляху не можа адбыцца ні адкрыцця, ні палёту.

Разбі яйка — там птушаняці няма, растушчы зерне — коласа там не знойдзеш, яны ў той якасці, якой вячаецца

Які б ні быў глыбокі акія — ён усё роўна мае паверхню, якая б ні была плытка лужына — яна усё роўна мае паверхню.

Цела — таксама паверхня, «нулявы ўзровень» быцця, адваротнае дно, яно не можа «птануць» у быцці, але ў залежнасці ад таго, што там, за ім, лужына альбо акія, мяняюцца яго паводзіны, яго аблічча, яго не месца, а сэнсзнаходжанне.

Прыгожая мова — не ўся мова, гэта толькі адзін з яе пластоў, адзін з яе стыляў.

Чалавек мысліць не толькі роўна, але і шурпата, не толькі плаўна, але і абрываіста, не толькі лагічна, але і нелагічна, не

сохлае голле, вяртаючы заўтрашнім атожылкам жывую аснову, вяртаючы сапраўднасць.

Паэзія нешта прыныпова іншае, чым размова, чым аргумент у размове. Яе карані ў бязмоўі.

«Слова, народжанае маўчаннем і розумам, — адзінае выражэнне Слова, народжанае словам, — згуба», — гаворыцца ў «Азначэннях» міфалагічнага Гермеса Трымегіста.

На пытанне Пілата: «Што ёсць ісціна?», той, у каго ён пытаўся, адказаў. Адказаў вельмі своеасабліва — маўчаннем.

Размова — мова думак, маўчанне — мова ісціны.

Вершы, у якіх карані напаказ, могуць стаць вершамі-цы-

Метафара не набліжаецца да рэчаіснасці, а — хутчэй наадварот — аддаляецца ад яе, не прасвятляе яе, а скажае. Гэта бачанне зрокам, які запалоніваюць «бярвенні і парушынікі», ілюзорнае бачанне, «цікавае» бачанне, якое грунтуецца на «так мне ўяўляецца» і прадметы ў якім дваццаць, трыццаць і не пазнаюць самі сябе.

Вышэйшая паэзія — не метафарычная паэзія, — сведчаць і паэты, і вершы.

Лёд. Вада змяшчае ў сабе лёд, як сваю інастасць, як сваю патаемную патэнцыю. Лёд літы, чысты, празрысты; ён замкнёны палёт на гарызанталі, дол, пад якім зімуе казка. Лёд можна каштаваць, як мёд, яго смак — холад.

На адной лінгвістычнай карце ўбачыў свае мясціны, заштрыхаваныя ў касую лінейку: пераходна-мяшаная гаворка — значылася там. Куды пераходная, з чым мяшаная? Што яна, гурт кароў, які пераходзіць з месца на месца і, не ўпільнаваны пастухамі, можа змяшчаць з іншымі гуртамі? Гэта і не дыялектычны, і не дыялекталагічны падыход. У кожнай гаворкі ёсць свой непаўторны воблік, свае непаўторныя рысы. Як не існуе «пераходна-мяшаных» людзей, так не існуе «пераходна-мяшаных» гаворак, іх трэба акрэсліваць і азначаць, не паніхаючы ў той ці іншы бок, а пакідаючы на тым самым месцы, дзе яны ёсць, паводле іх саміх. А то такімі сляпымі-касымі штрыхамі можна закасаваць усе свае асаблівасці.

Заўважаем тое, што маем, разважаем пра тое, што маем, і кажам: багатыя тым, што маем.

Але азіраешся назад — і бачыш тое, што магло спраўдзіцца, але не спраўдзілася, магло адбыцца, але не адбылося, і шкада гэтага няспраўджанага і ў сабе, і ў іншых.

Урэшце, для чалавека плённыя толькі тры ўзоры рэчаіснасці, якія знаходзяцца на шляху яго росту, яго чалавечай эвалюцыі. Усё тое мноства заняткаў і спраў, якія, магчыма, некалі для чалавека ўяўлялі цікавасць і значнасць і браліся ў запас, але якія не адпавядалі характару ягонай сутнасці, усё роўна з цягам часу мусяць пакінуцца — як затрымка і перашкода.

У чалавеку, у яго адносінах да самога сябе супадае і працягваюцца трохмерная шкала самаўсведамлення, модусы якой: **я, ён, ты** — вядуць чалавека па жыцці. Гэтыя модусы з'яўляюцца і геніямі літаратурных жанраў: **я** — паэзіі, **ён** — прозы, **ты** — драматургіі.

Зло — зялёнае, як зялёнае. Яно, як змея, мае схову ў зямлі. У ім тойца вастрыня лёзаў. Яно становіцца адкрытым і круглым, калі выспявае, калі ператвараецца ў добро — у сваю дыялектычную процілегласць.

У раманае Сцівена Кінга «Мёртвая зона» галоўны герой рамана, экстрасенс, трымаючы ў руках пачок ад цыгарэт, намагаецца і нічога не можа сказаць пра яго ўладальніка: пачок маўчыць. Так і ў пісьменніцтве, так і ва ўсім: мы заўважаем і кажам тое, што адгукаецца нам, што само падае нам свой голас.

Адна немагчымасць — гэта толькі немагчымасць. Але сума немагчымасцей дазваляе ўзнікнуць новаму стану рэчаў — магчымасці.

«Палімпсест» — прыгадаў гэтае слова і гэты верш Уладзіміра Жылкі, калі пабачыў, як сям-там рэдагуецца спадчына: наклеяка на наклейцы, купюра на купюры... Усё яшчэ недастаткова адкрытае, усё яшчэ не-

(Заканчэнне на стар. 6).

ЗНАКІ Вертыкальнага ЧАСУ

ЛІСТКІ ЗАПІСНЫХ КНІЖАК

ўвесь працэс.

Прырода мастацтва — што і «прырода» прыроды: яно адкрыццё закрытага, «откровение сокровенного».

З цягам часу, стаючы і старэючы, чалавек як бы развучаецца рабіць тое, што ўмеў адмыслова рабіць раней, і ўсе яго намаганні вярнуць колішнія здольнасці аказваюцца няплённымі, марнымі. Здольнасці — паводыры: яны існуюць адмаючыся, ведучы, запрашаючы за сабой. Адмаючы сябе самога з таго месца, дзе ты знаходзіся, выводзячы на сустрэчу з наступнасцю, з якой нельга «ўмець» зыходзіцца.

Лірычныя, публіцыстычныя ці метафарычныя, ямбічныя ці харэічныя, фалькларычныя ці урбаністычныя вершы... — яны, здавалася б, валодаюць усімі атрыбутамі паэзіі, аднак характар і сутнасць паэзіі вызначаюцца не гэтай, даволі вонкавай, атрыбутыкай, а нечым фундаментальнейшым, а менавіта канцэпцыяй і вобразам Чалавека, які, атаясамліваючыся з асобаю творцы, так ці інакш прысутнічае і аб'яўляе аб сабе ў творы.

Рэчаіснасць не толькі матэрыя, як мастак не толькі пэндзаль, рука і вока. Ён толькі тады і здолее адлюстраваць рэчаіснасць, калі яна сама захоча адлюстравацца ў ім, калі яна пазнае сябе ў ім і такім чынам пазнае — і прызнае — яго самога.

Пазнаём рэчаіснасць, пазнаючыся — і прызнаючыся — ёю. Без гэтай узаемнасці твор застаецца схемай твора, мастацтва — імітацыяй мастацтва.

Скрынка. Калі яе адчыняюць, яна скардзіцца, яна скрыпае. У ёй захоўваецца скрытае — скарб. Ім яна поўная, ім змястоўная, ім ацэнна-ваецца яе вартасць. Усе думаюць, што яна скрынка, што яна «рынак», але сама скрынка ведае, што яна скрынка, у якой няма струн.

Жыццё кожны раз падводзіць чалавека да краю жыцця, нагадваючы, што яно не самамэта, што жыць, каб адчуць толькі жыць, нельга. Чалавек «далейшы» за жыццё, і не можа ён сцвердзіцца ў ім інакш, як толькі пераадолюючы, пераўзыходзячы яго.

толькі правільна, але і няправільна, і таму, габлюючы шурпатую мову, непазбежна ў нечым не спрашчаем, схематызуем, не даём магчымасці прабіцца да святла парасткам незвычайных думак.

Месца паэта не наперадзе прагрэсу, не ззаду, не пасярэдзіне, не збоку, яго месца там, дзе ён ужо ёсць, — на месцы. Ён — пункт адліку быцця, пункт супадзення скрыжавання і раздарожжа. У які бок ён ні пайшоў бы, ён траціць паўнату свайго прызначэння, свайго унікальнага становішча. Яго шлях не па паверхні зямлі, дзе буяюць хмызы і кветкі вонкавых уражанняў, не па гарызанталі, а па вертыкалі, — у вышыню сусвету, у глыбіню сваёй сутнасці.

Хлеб. У адрозненне ад рускага «хлеба» беларускі «хлеб» больш зямны, ён генетычна пам'ятае свой радавод, сваю радзіму — глебу. Хлеб — лепшы: з усіх страў, з усіх харчункаў; ён аснова — глеба — надзёнага чалавечага жыцця. На выгляд ён чорны, але па сваёй сутнасці белы.

Пытанне і адказ. Паміж імі існуе ні інфармацыйная, а трансфармацыйная сувязь. Інакш аб'ём любога адказу не змог бы запоўніць аб'ёму пытання, яно усё роўна заставаўся б як нешта, што мае свой аўтаномны змест і сваю аўтаномную форму.

Пытанне вычэрпваецца, перастае існаваць, трансфармуецца, анігілюючыся, знікаючы разам з адказам і такім чынам становячыся новым станам свядомасці, чыстай і ад аб'ёму пытання, і ад аб'ёму адказу.

Цяжкасці дазваляюць ісці хутчэй. Кісцяпёрая рыба, выйшаўшы на сушу, «пайшла» хутчэй і «дайшла» ажно да чалавека.

Літаратура развіваецца не лінейна, а пасуюваючыся ў папярэдняе, у мінулае, ушчыльняючыся. Жывое шукае жывое, і новыя творцы знаходзяць пад напаставаннем дзесяцігоддзяў, а то і стагоддзяў, сваіх пяярэдкаў, каб узаемадзейнічаць з імі і, працягваючы іх, расці далей. Адтуль расці.

Гэтак садоўнік, ходзячы па садзе, абразае на дрэвах за-

таванкамі, але не вершамі-адкрыццямі.

Як архітэктурнае збудаванне «абапіраецца» не на матэрыял — цэглу, дрэва, бетон, жалеза, шкло, — а на ідэю, увасобленую ў ім, так і паэзія «абапіраецца» на бязмоўе.

У глыбінях чалавечай існасці слоў няма.

Віртуозы слова, хутчэй арыгінальныя выканаўцы, чым арыгінальныя творцы.

Творчасць — індыкатар, своеасаблівы дарожны знак: кожны раз яна паказвае табе самому, дзе ты цяпер і які ты цяпер.

Л о в ы. Яны палавінныя, яны палююць: адна палова намагаецца дагнаць другую, левая — правае, свавольнае — вольнае. На шляху ловаў паўстаюць завалы. Паўтараючы гук «о», трубіць палаяўнічы рог. У ловах кшталтуецца лоўкасць, але самі яны пахнуць волавам.

Тыя якасці, якія ў прыродзе збалансаваны і суразмераны, у мастацтве згушчаюцца, канцэнтруюцца. Яны, як знахарскія зёлкі, могуць быць лекамі, атрутай альбо бескарысным рэчывам. І гэта ў залежнасці ад таго, хто ён, мастак, што ён зычыць свету.

Душа, пра якую Янка Брыль сказаў, што яна не падарожніца, здаецца, наогул складаецца з адных суцэльных «не». Яе стыхія інтуіцыя, а не рачыё. Яна прыныпова нічога не «ўмеє» і найпаўней рэалізуецца тады, калі яна нязмушаная, незададзена. Калі ж яна пачынае «ўмець», тады парушаюцца асновы культуры: творчасць ператвараецца ў рамяство, мастакі — у чаладнікаў, мастацтва — у службу.

У чалавечым жыцці ёсць шмат такога, што адбываецца толькі ў ім і што ў навакольным свеце не пакідае слядоў. Таму гісторыі дастаюцца падзеі, а мастацтву — людзі.

Усё ж такі прызначэнне паэзіі не метафарызаваць рэчаіснасць, а пераўтвараць яе ў з'яву наступнага парадку — у энергію, у сэнс, у святло, у будучыню; не ўзбуджаць, а будзіць.

ЗНАКІ ВЕРТЫКАЛЬНАГА ЧАСУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

дастаткова вывучаная і ацэненая, яна не мае магчымасці выконваць у грамадстве сваю неабходную і адно толькі ёй уласціваю ролю. Неактывізаваная сладчына не проста прысутнічае ў пасіве, але бесперастанна траціцца, вычэрпваецца. Як энергія, якая не пераўтвараецца ў карыснае дзеянне. Як святло, якое затульваецца каптурой.

Традыцыйны — канвенцыйны — верш акцэнтуюе ўвагу на сабе, верлібр — на іншасці. Яго фокус па-за ім.

Чаму паэту, які ўчора пісаў цікавыя глыбокія вершы, сёння гэта не ўдаецца? Хаця, здаецца, і вопыту ў яго больш, і жадання не менш...

Зразумела, паэт не валодае над вершамі і не іх вытворца («Паэт не той, хто піша вершы, не...» — паводле Уладзіміра Някляева). Але і не прылада, якой пішуцца вершы. Без яго добраахвотнай волі, без яго свядомай адносін, без яго асабістага і асабовага ўдзелу немагчыма ніякая творчасць.

Паэт — не выключэнне сярод людзей, а, хутчэй, правіла, праява універсальнага сусветнага закону, які ён жа сам і фармулюе. І ад таго, як ён яго фармулюе, залежыць яго жыццё, яго творчы лёс.

Парог. Перад парогам — будучыня, ззаду — мінулае, але сам ён «парожні». Ён — роў, ён — злом, ён — тая мяжа, якая перагароджвае час і не належыць часу; ён нязменная цяперашні, нязменная сучасны. Парог — наш «рок»: мы стаім на гарозе — на самым няўстойлівым, на самым цяжкім месцы, але на ім здабываецца перамога.

Калі доўга не бачышся з кім-небудзь са знаёмых, пры сустрэчы, бывае, не маеш яму што і паведаміць: мяняецца маштаб, якім вымяраецца твая час.

Мадэль часу нагадвае кола: у ім ёсць акружнасць і ёсць цэнтр, дынаміка і статыка, цэнтраімклівае і цэнтрабежнае...

Акружнасць множная, цэнтр цэласны, для акружнасці ўсё здараецца, для цэнтра — адбываецца, акружнасць мысліць лінейна, цэнтр — радыяльна, акружнасць пануе выпадак, у цэнтры — заканамернасць, акружнасць — «макра», у цэнтры — «мікра», на кожны мікрон якога прыпадаюць зорныя кіламетры макраадлегласці.

Чалавек пастаянна супрацоўнічае і з цэнтрам, і з акружнасцю, і, у залежнасці ад таго, у якіх стасунках знаходзіцца ён з ім, мяняецца маштаб — і якасць — яго жыцця і мыслення. Чым больш ён «акружлівы», тым больш ён асобны і асабовы, чым больш «цэнтральны», тым больш усіхні і ўсюдны.

Самая-самая сэрцавіна часу як бы іншародная самой прыродзе часу, яна нерухома, але ў ёй змяшчаюцца ўся зямля і ўсё неба.

Літаратура пра вайну, пра вёску, пра настаўнікаў ці інжынераў... Усім «пра» ўласцівы модус мінуласці. І калі твор не пераадолеў тэмы, ён яшчэ нямы, нямоглы.

Усе значныя адкрыцці ўзнікалі на мяжы «не можа быць», на мяжы нонсенсу. Нонсенс — неабходны фактар жыцця, неабходны фактар творчасці. Смерць — нонсенс, але жыццё раіцца з ёю.

«Гучныя» паэты падобныя да купцоў, якія хваляць свой тавар, «ціхія» — на тавар, які чакае сваіх купцоў.

Прастата, якая не прайшла стады складанасці, — прымітыў.

Мастацтва мае на ўвазе звышзадачу. Вырашаючы проста задачу, яно не можа ў ёй ні праявіцца, ні расцвісці. Яго, як касмічны карабель, жывыць звышадлегласці. Разам са скарачэннем адлегласцей скарачаецца і яно самое.

Рэгламентаваныя пошукі — не пошукі: у іх адсутнічае самае асноўнае — фактар навізны, фактар невядомасці.

Зброя. Чалавек, які бярацца за зброю, зброя таксама збірае. Яна забароненая, яна і абарона. І з таго, і з гэтага боку яна аб'ядноўвае ўсіх, як сяброў, як братоў, але паміж самімі гэтымі бакамі разворвае баразну барацьбы.

На зброі зазубрыны, але ў ёй вызывае стародаўняе — «зубрынае» — высакародства бронзы.

Зброя: на полі бою разбурае бор целаў, над полем бою «абразовы» рой душаў.

Запаветнай мэтай мастацтва ва ўсе часы былі не новыя творы, а новы чалавек! Калі гэтая мэта гублялася, мастацтва драбіла, пльычэла, «залітаратурвалася», становілася ўменнем — сумай прыёмаў і навываў.

Мастацтва Адраджэння таму і ўзвышаецца на цэлую галаву над іншымі эпохамі, бо гэтая галава належала новаму чалавеку.

Як шмат у літаратуры такой літаратуры, якая патурае чалавечым недахопам, слабасцям, заганам, жывіць і актывізуе іх.

Калі б раптам чалавецтва знайшло ў сабе сілу вызваліцца ад усіх гэтых сваіх немачаў і ўзнялося на прыступку вышэй у сваім станаўленні, што засталася б ад літаратуры?!

Літаратура, якая толькі тым і займаецца, што фіксуе, сцвярджае, услужвае існуючае становішча рэчаў, кепская памочніца чалавеку.

Сцвярджаючы рэчаіснасць, зацвярджаем яе: робім занадта цвёрдай, занадта каменнай — няздатнай да развіцця, непрынікальнай для зроку і думкі.

Вершы — своеасаблівыя клеткі, у якіх знаходзіцца незлічоныя паставы двайнікі. Яны любяць быць навадвоку, яны любяць быць надворнымі — каб іх разглядалі, каб іх слухалі, каб пра іх гаварылі. І свабоду яны апяваюць, не жадаючы пакідаць гэтае сваё жытло.

Апрача агульнага рытму-памеру, у вершы існуюць і надаюць яму адметны выгляд мікра-рытмы — галасы слоў, якія яго «насяляюць».

Рытму, які не чуе гэтых галасоў, словы нічога не здолеюць сказаць.

Дабро і зло сумесныя, сумешчаныя — як скрыжаванне і раздарожжа. Калі чалавек кіруецца ў бок добра, ён адначасова кіруецца і ў процілеглы бок: да аднаго — на сустрэчу, да другога — на супраць.

Далонь. Падарунак, які даўся — у самую руку, у дзве рукі, каб усё жыццё меў яго з

сабою, каб глядзеў у яго, нібы ў карту альбо люстэрка, каб разумеў, што бачу, — мой жыццясны, мой «лонны» дол, на якім доля малое свае адзнакі і рысы.

Узор рэальнай прыроды часу: з пункту гледжання каменя ўсё, што ёсць, ужо было, з пункту гледжання промяні ўсё, што ёсць, — будзе, з пункту гледжання чалавека ўсё, што ёсць, — ёсць.

Тыя падзеі і клопаты, якія выклікаюць так шмат спадзяванняў і прычанняў, з цягам часу аб'ектывізацыя, становяцца своеасаблівымі археалагічнымі пластамі, у якіх усё «на месцы».

Мы ходзім па падзеях і лёсах, спрабуем іх разгадаць — уваскрасіць, яны для нас таямніца. Аднак, уваскрэшаныя, вернутыя ў сучаснасць, у мову, яны забываюць сябе, не памятаюць сваёй таямніцы, не могуць растлумачыць, чаму тое, што ёсць, можа быць тым, чаго няма.

Таямніца — прысутнасць у адсутнасці. Падзеі і рэчы не валодаюць ёю, яна модус чалавечай свядомасці, якая ва ўсім бачыць свой след, сваё месца-знаходжанне, бачыць сабой, але не бачыць сябе.

Праз рознасць патэнцыялаў свядомасці звычайнай і надзвычайнай (прадбачання, інтуіцыі, натхнення) узнікае ток, што рухае думку, што жывіць творчасць.

Будучыня належыць не часу, а чалавеку, яна чалавечая заваёва. І вымяраецца яна не часам, а чалавечым, «чалавечым фактарам» — ступенню тоеснасці быцця чалавека і яго свядомасці.

Будучыня не там і не тут. Будучыня — у нас.

Чытачы чакаюць ад паэта не новых вершаў, а новага слова. Вершаў шмат, не стае слова.

Брук — дарожны друк, вухналі, заганяны ў хаду дарогі, каб не расслізгаўся рух. У ім часткі намагаюцца перайсці ў адзінства, у ім хвіліны намагаюцца сабрацца ў час. Брук выпуў з рук, выпуў пад ногі Яго нораў і круглы, і круты. Брук барукаецца з бязладдзем, але бурчыць і на гладкім. Па бруку груквае воз. У возе бруква, морква і буракі.

Калі чалавек атаясамліваецца са званнем, пасадай, заняткам, функцыяй, тады ён самаабмяжоўваецца, застаюцца, бо ні званне, ні занятак не здольныя эвалюцыяніраваць. Яны закладаны ў адным — у самазахаванні і самасцвярджанні, у захаванні і сцвярджанні існуючага парадку рэчаў.

Адзінай самай небяспечнай інстанцыяй для гэтага «рэчаўнага» парадку з'яўляецца чалавек: гэта ён адмаўляецца прызнаваць над сабою ўладу вонкавых абставін, гэта ў ім заключаюцца ўсе змены і прагрэсы, гэта яго натхняе свабода, і сам ён найбольш рэалізаваны, найбольш «чалавечы» тады, калі ён найбольш нічы і ніякі, калі, паводле слоў украінскага філосафа Рыгора Скаварыды, свет яго ловіць, але не можа злавіць.

Крытыка — лоцман, і калі яна кампліментарная, то «карабель», які яе слухаецца, перастае арыентавацца ў прастору, перастае разумець, хто ён і дзе ён.

ДЗВЕ ДУМКІ

КАЛІ паспрабаваць у некалькіх словах адказаць на пытанне: адкуль пачынаецца паэзія аўтаркі «Сінтэза», адным з верагодных адказаў будзе наступны: ад здзіўлення са шкла. І калі б трэба было ахарактарызаваць усю

У найбольш вузкім, прыкладным значэнні шкло (мокрае шкло) — прасцейшая мадэль тэхнікі выяўлення ў жывапісе і ў паэзіі, калі ўсё: і рухі, і лініі, і час — мякка размыты, але акрэслены, як бы пакрыты пльывуць, сцякаюць, не губляючы рэальнай перспектывы:

Партрэт шкла

кнігу толькі праз адзін вобраз — такім вобразам мог бы пасяхова стаць і вобраз шкла. У найбольш шырокім значэнні шкло ў вершах Галіны Булькі — знак, сімвал усяго складанага і незвычайнага, што знаходзіцца з намі побач і не ўспрымаецца, не ўсведамляецца, зацмененае нашай звыкласцю і абывакавасцю:

Распаленае шкло, — агонь чырвоны,
Бурштынны бляск, павольны і густы,
Гарачай кропляй падае без зводу,
Каб цудам стаць і ў цудзе тым застыць.
(«Гартаванне шкла»)

У лімаўскай пошце з'явіліся дзве рэцэнзіі, у якіх парознаму ацэньваецца першы зборнік Галіны Булькі «Сінтэза», які нядаўна выйшаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура». Паколькі вершы Г. Булькі вылучаюцца тэматычна і стыльва ў плыні маладой беларускай паэзіі, «ЛіМ» змяшчае на сваіх старонках гэтыя дзве думкі.

Запрашаем і чытачоў прыняць удзел у размове аб праблемах і тэндэнцыях сучаснай паэзіі.

ЯДОУГА вагаўся, перш чым узяцца за перо і напісаць гэтую рэцэнзію. Я думаў, што мой крытычны сверб пройдзе сам па сабе. Ён жа выдаўся нястрымным і неадольным.

Як і многія іншыя прыхільнікі беларускай паэзіі, я канечне,

«ПІШЫ святлом!»

таксама з нецярпеннем чакаў выхаду ў свет, па сутнасці, першага зборніка вершаў Галіны Булькі. Да гэтага быў знаёмы з яе вершамі па публікацыях у рэспубліканскім перыядычным друку і нізкіх вершаў у калектыўным зборніку «Сцяжына». Яе паэзія выклікала ўвагу да сябе не наватарскімі прыёмамі пісьма, а навізнай тэматыкі і думкі. Самой паэтычнай рэалізацыяй думкі і слова.

І вось — кніжка... Паблажліва-стрыманая прадмова да яе паэта Рыгора Барадзіліна. Вядомы майстра паэзіі піша: «Як бы наіўна-далекаватым гэта не здалося, думаю, што Галіна Булькі ў іншым часе і ў другой мове, мове беларускай, агледваецца на Ламаносава з ягонымі натурфіласофскімі вершамі і роздумамі». Безумоўна, свежая думка! Бо дагэтуль нашы крытыкі і рэцэнзенты давалі шанц агледвацца маладым паэтам толькі на Купалу, Баг-

Цягла вада, струменьчыкі цягнуліся, і шэры цень устрывожана радзеў. Размытая па шкле, дрыжала вуліца. Нібы адлюстраванне на вадзе. («Мыццё анна»)

У маленстве, не пазбаўленыя яшчэ першабытнага паэтычнага ўспрымання, мы шчыра здзіўляемся той проста і ісціне, што шкло зроблена з пяску, і ўпарта шукаем у яго празрыстасці хаця б слабы напамін пра ранейшую яго структуру. Потым не здзіўляемся нават таму, што аконнае шкло, аказваецца, цячэ, няхай сабе і не заўважна для чалавека. Цячэ шкло, цякуць па ім кроплі дажджу, цячэ жыццё. Цячэ час, чалавек надрастае і бачыць прыгажосць толькі за шклом: за аконным шклом, над шклом, праз шкло акуліраваў. Але чамусьці не бачыць яе ў сваім шкле і проста побач з сабой, у звыклых, штодзённых з'явах, рэчах, не пад музейным шклом...

Аднак хаця шкло выконвае ў паэзіі Г. Булькі функцыю ўні-

давоўна. Куляшова, Пысіна, Рубцова... Падсвядома паўстае пытанне: а чаму б маладым не ўглядацца ў творчую лабараторыю жывых Танка, Панчанкі ці таго ж Барадзіліна і не павучыцца рамямству ў іх без усялякай агляды, прымяраючыся да падзённага жыцця, да свайго часу, да сённяшніх трывог свету?

Аглянуліся, аднак, на Ламаносава... Наступнае, значыць, на пяткі... Ці ён яшчэ ўсё далёка наперадзе нас? І не агледвацца, а ўзірацца трэба ў ЯГО: Открылась бездна, звезд полна. Звездам числа нет, бездне — дна.

Вось давайце і мы будзем не агледвацца, а ўглядацца. Кніжка вершаў Г. Булькі «Сінтэза» складаецца з трох раздзелаў: «Вечная прага ведаў», «Ёсць горад мой...» і «Час надзеі». Цяжка даць нейкую дакладную характарыстыку вершаў з першых двух раздзелаў, якія ў нечым агульным тэматычна родныя. Можна, спроба паэтычнага зразумення зямных матэрыяў? Бо ў асноўнай масе сваіх вершаў паэтка спрабуе даць навукова-паэтычную ацэнку неадухоўленаму рэчаізму. Серабро, золата, бронза, граніт і г. д. А пачынаецца кніжка вершам пра хлеб. Праўда, таксама гліняны... Фінал верша такі:

Шло за пакаленнем пакаленне, Хаваў вянкі і вейкі часу сілеп. Раней, чым узнікала разуменне, Бывала зразумелым слова «ХЛЕБ».

Дабротна, прафесійна напісаны верш. Але чаму мяне не хвалюе, не пераконвае, сцвер-

БЫЛА Я З ВУЧНЯМІ Ў КУШЛЯНАХ...

На днях са сваімі выхаванцамі я наведала Кушляны — радзіму паэта дэмакрата Ф. Багушэвіча. Была я тут 22 гады назад яшчэ вучаніцай-сямікласніцай. Дзіцячая памяць уражліва і моцна, таму зараз усё пазнавалася, тым больш, што змен як быццам ніякіх не адбылося.

Не стану апісваць прыгажосць і значнасць таго месца, дзе знаходзіцца дом паэта. Скажу толькі, што маім вучням вельмі цікава было ўбачыць аленю, пасаджаную самім Багушэвічам, камень, ля якога выступаў паэт перад сялянамі і хаваў свае вершы ад паліцыі, пахадзіць па тых сцежках, па якіх ступаў паэт, пазнаўміцца з Міхаілам Сямёнавічам Ляпехам, 82-гадовым чалавекам, даўнім вартуёніком сядзібы паэта.

Я слухала з дзецьмі расказ Міхаіла Сямёнавіча пра паэта, вершы, якія ён чытаў па памяці, адчувала шчырае добрае сэрца гэтага чалавека і думала: «Вось дзе ўрок патрыятызму, любові да роднага краю, павагі да роднай культуры... Я бачыла, якое прыемнае ўражанне робіць на маіх дзяцей гэты мудры дядуля, і сэрца радавалася.

Але вось пасыпаліся пытанні, на якія цяжка і нават немагчыма адказаць:

— А чаму на шмалдзе напісана: «Тут нарадзіўся Ф. Багушэвіч»? Ён жа нарадзіўся ў Свіранях?

— А чаму не створаны тут музей?

— А чаму не рэстаўрыруюць дом?

Дзесяткі справядлівых «чаму». І сапраўды, чаму так усё тут заняўдана?

Праўду кажуць у народзе: «Вочы не бачаць — сэрца не баліць». Так было і са мной. Ubачыла на свае вочы — і не магла супакоіцца. Сумнае ўражанне робіць кушлянская сядзіба. Тут не толькі нічога няма ад музея, але і сам дом, збудаваны, як вядома, самім паэтам, знаходзіцца ў непрыглядным, па сутнасці, у аварыйным стане: цячэ дах, патрабуе рамонт веранда і г. д. Ці ж даравалі гэта?

Хочацца верыць, што падрыхтоўка да 150-годдзя з дня нараджэння Ф. Багушэвіча (яно неўзабаве, у 1990 годзе) будзе праведзена не насхеп. Прапаную ўзвесці, сабраныя ад членаў добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Смагонскага і Ашмянскага раёнаў, а мо і ўсёй Гродзеншчыны, накіраваць на рэстаўрацыю сядзібы паэта-земляка з тым, каб адкрыць тут яго мемарыяльна-літаратурны музей. Зробленае ім варта гэтага.

Тэрэза КАРПОВІЧ,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры,
в. Анжадава,
Ашмянскі раён.

У ГАСЦЯХ — НАСТАЎНІКІ З БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

Сталі традыцыйнымі сустрэчы пісьменнікаў Беларусі з выкладчыкамі беларускай мовы і літаратуры з Беластоцка (ПНР), якія прыязджаюць штогод на курсы ўдасканалення, арганізаваныя для іх пры Місцім педагогічным інстытуте М. Горкага. На гэты раз сустрэчу з настаўнікамі ішлі сакратары праўды за пісьменнікаў БССР В. Зуёнак, В. Казымірская, А. Асіпенка, літ. і навуковыя супрацоўнікі аддзела інфармацыі і публікацыі і навуковага выкарыстання ЦДАМЛМ БССР.

Рыдлёўкі
і агонь прыручвала,
А той удзячна твар яе лізаў.

Не стала глебай,
Засталася глінай.
Жыцця ніводнай кветцы
не дала...
Гліняны глянчык з роўнядзі
стала

Глядзіць у свет
Вачамі кветак сініх.
(«Гліна»)

Пра што гэты верш? Пра гліну? Пра мастацтва (карыснае і прыгожае)? Пра чалавека, складанасць яго лёсу? Пра сэнс жыцця? Пэўна, пра ўсё разам, і ўсё ж — пра гліну. Колькі няздзейснасці, заклітасці, болю: не стала, не ўзраціла, нежывым, не было, не дала жыцця, зноў не стала! І — як збавенне, дараванне ўсяго — нечаканы эквівалент: глядзец у свет вачамі кветак сініх. Аўтарка тут амаль не выкарыстоўвае прыёму адухаўлення (акрамя слоў «Глядзіць», «твар», «вочы»). Усе дзеянні, працэсы максімальна набліжаны да фізічна магчымых, рэальных для рэчыва і ў той жа час маюць далёкую паралель з рухамі і дзеяннямі чалавека; нечакана і натуральна паказана ўсеагульная аднасць і ўзаемазалежнасць матэрыі ў сутнасці: ва ўнутранай сутнасці чалавека ёсць дработ сутнасці гліны, і наадварот, гліна валодае ўласцівасцямі і адпаведна паводзіць сябе пад уздзеяннем знешніх працэсаў, выяўляючы агульныя заканамернасці свету (гліна як і вада, і камень валодае магчымасцю захоўваць інфармацыю, своеасаблівай памяццю).

Магчыма, вакол кнігі Г. Булькі ўзнікнуць і спрэчкі, не ўсе ўспрымуць яе эстэтычныя прыкметы і перакананні; калі б такія спрэчкі ўзніклі — яны б пайшлі толькі на карысць і паэты, і паэзіі.

Сяргей КАВАЛЕЎ.

межах верша такі падыход магчымы.

Сама назва кнігі — «Сінтэз» — думаецца, лагічная і дакладная з пункту гледжання манеры выяўлення паэты, яе прычынаў стварэння паэтычнага твора; непакоіць толькі магчымасць дэмакратычнага ўспрымання чытачом сэнсу назвы: як павеі моды і процістаўленне навукі паэзіі.

Цікавы падзел кнігі на тры часткі з асобнымі назвамі, але само размяшчэнне вершаў не заўсёды адпавядае зместу канкрэтнай часткі.

Вершы пра каханне, за выключэннем асобных твораў («Post scriptum», «Гэта дробязі — рэўнасць, злосьць...»), адпавядаюць сярэдняму ўзроўню і пакуль што не ўзнікаюцца вышэй яго.

Цэнтральнае месца ў кнізе займаюць такія вершы, як «Горны лён», «Лазурит», «Бурштын», «Гінец», «Свінец», «Золата», «Агонь», «Гліна», «Ед» і інш. Яны вызначаюць аблічча кнігі, найбольш поўна акрэсліваюць тое новае, што вылучае Г. Бульку сярод маладых паэтаў. У кожным вершы паэты грэсутнічае чалавек, не выключэнне і гэтыя «рэчывыя» вершы, дзе прысутнасць чалавека часам толькі праглядваецца, зьменіцца праз іншы, суседні аб'ект. Вершы такога плана для беларускай паэзіі нязвычайныя, хоць прыкметы іх з'яўлення назіраліся ў творчасці А. Вярцінскага і М. Стральцова:

Не стала глебай —
засталася глінай,
Ні кветак не ўзраціла,
ні травы...

Пад коўзай цінай
Каля рэчкі плынай
Ляжала цяжкім скарбам
нежывым.

Ей не было ні страшна,
ні балюча,
Калі яна тушыла бляск ляза

мароз па скуры» пры знаёмстве з яе вершамі? У людзей жа, вунь, ад вершаў самога А. Блока «мароз па скуры не ішоў»?!

Але ж я і пішу менавіта аб сваіх уласных адносінах да яе вершаў. Другія няхай вынесуць свае меркаванні. У спрэчках ісціна не губляецца.

Не магу не спыніцца на вершах трэцяга раздзела зборніка, які ва ўсіх аспектах больш канкрэтна адпавядае сваёй назве — «Час надзеі». Мне падалося, што тут паэтэса як бы вызвалілася з палону рэчаізму і стала, нарэшце, сама сабой. Якія жывыя фарбы навакольнага свету! Якое апантанае ўспрымання яго! Разуменне накіраванае і залежнасць чалавечага лёсу... Нявіннасць грахоўнасці!

Вось, напрыклад, як раптоўна ажыўляецца калодзежны журавель:
Тут крылы зарыпелі, загулі,
Крык жураўліны рэха
адгукнула, —
і ў моцнай дзюбе птушка
працягнула
Вядро жывой вады з жывой
зямлі.

Прастата паэзіі і жыцця выноўваецца «без мудрагелістасці лішняй», як піша Г. Булька ў адным з вершаў гэтага раздзела. Тут радкі вершаў дыхаюць непадобленасцю жыцця, сама матэрыя набывае адухоўленасць.

Пакуль вісела зорка — існавала,
Імгненне, калі падала — жыла...

Адчуваецца добрая зроканасць і памятливаць. А яшчэ — і гэта галоўнае — бескарыслівасць любові да ўсяго жывога і сутнага на зямлі. Дадам, што сярод беларускіх паэтэс і не толькі свайго пакалення Г. Булькі змагла мужна і мудра ўзвысіцца над радасцямі і нягодамі жаночай долі. Праўда, такіх лірычных вершаў няшмат, але і тыя, што ёсць, напісаны ў стрыманай даверлівай манеры з адчуваннем сваёй жаночай чалавечай годнасці, з гонарам за сваё жыццёвае прызначэнне. Але чамусьці і ў гэты раздзел трапілі тэматычна не адпаведныя яму вершы, як «Гліна», «Сургуч», «Ед». «Уражвае» банальнасцю думкі і без-

Леанід ГАЛУБОВІЧ.

адлюстраванне свету рэальнага, і ў гэтых адносінах паэтычны сусвет «Сінтэза» не абмяжоўваецца толькі пачуццямі і эмоцыямі чалавека ды агульналітаратурнымі малюнкамі прыроды. Паэтка ўводзіць у сферу дзеяння, здавалася б, зусім не паэтычныя з'явы і прадметы, асвойвае іх эмацыянальна і эстэтычна. Не канкрэтныя падзеі, даты гісторыі, а гісторыя ўвогуле цікавіць паэтку, таму ў яе вершах амаль няма дакладных дат.

У гісторыі Г. Булькі бачыць перш за ўсё не гісторыю войнаў, дзяржаў, відовішчых бітваў, а гісторыю чалавечай працы, (вершы «Гліняны хлеб...», «Драўляны век», «Шапец», «Камень», «Гарт», «Аднадрэўкі», «Кальчугі»).

Вершы пра горад радуць сваёй натуральнасцю, арганічнасцю. Аўтарка цікавіць мінулае горада, яго архітэктурнае развіццё, яна мае здольнасць вылучаць характэрныя рэаліі гарадскога жыцця (напрыклад, ва «Успамінах аб парадных пад'ездах»), падмячаць каларытныя дэталі:

Сціплы маленькі кіёск на рагу
Тыдні гарты, як пачатак
газетны.

(«Праходны двор»)

Калісьці Паўлаў сказаў, што прырода спазнае сябе праз чалавека, і ў гэтым сэнсе жыцця і свету. Менавіта незаспакоенасць, заўсёдную прагу ведаў у чалавека падкрэслівае паэтка ў вершах пра навуку. У «Матэматычным трыпціху» зроблена спроба не толькі паказаць паэзію матэматыкі, але і — спроба насыціць паэзію вобразнасцю матэматычных тэрмінаў (локан Аньезі, стужка Мёбіуса, камбінаторыка). Праўда, вобраз стужкі Мёбіуса, які здаўна прынятае да сябе ўвагу філасофскай лірыкі, метафарызаваны ў аднабакова маральным плане, тым самым — звужаны, збеднены, хаця ў

як сярэдняю адукацыю. А асноўная большасць, безумоўна, — вышэйшую. Я маю сярэднюю. І чым жа здзіўляе мяне аўтар зборніка? Тым, што «вада і шкло — дзве празрыстасці, два рэчывы — напятае і вагакое; што «злучэнне паху чаромухі і паху сліў» — гэта працэс хімічнага сінтэзу; што «збан — з полымія (?), гліны і вады»; што ёсць «сыпучасць і цякучасць»; што мы, зямляне, жывём у трох вымярэннях: у часе, адлегласці і прасторы... Нічога новага. Усё гэта я ведаў і да працягання вершаў Г. Булькі, як і тое, што двойчы два раўняецца чатыром. Сапраўдная паэзія, як і навука, дарэчы, пачынаецца, здавалася б, з неверагоднага — што двойчы два раўняецца, напрыклад, пяці. Відаць, якраз гэтага — дзіцячай наўнасці, дзівацтва, апантанасці нязбытнай мары — і не хапае многім вершам Г. Булькі.

Праўда — каюся — ёсць і такое, чаго я не ведаў. І, мабыць, не адзін я. Ці не таму ў зборніку так многа навуковых зносаў-расшыфровак, ад якіх стракаціць уважучу? У рэшце рэшт, гэта ж не навуковы трактат... Чытаеш верш, ну, усё ў ім як быццам правільна, лагічна, усё па-майстэрску зроблена на — не пабаюся сказаць — высокім прафесійным узроўню — а мне не баліць, а мяне не грэе не халодзіць, карацей кажучы, не хвалюе. Чаму? Можна, якраз ад гэтай залішняй правільнасці, абачлівасці, халоднай логікі?

У фільме Сяргея Герасімава «Ля возера» ёсць такі эпізод: праходзіць чытацкая канферэнцыя па паэзіі. Чытаюцца «Скіфы» А. Блока. Герой фільма (артыст Шукшыні) гаворыць, што ў яго пры чытанні мароз па скуры ідзе. А з месца паднімаецца малады рабочы, хлопчак, які ўпершыню адкрывае для сябе цудоўны свет паэзіі, і гаворыць, што яму не ўсё зразу мела і ў яго мароз па скуры не ідзе. І вось, міжволі я задумаўся: а можа, ад неразумення паэзіі — у прыватнасці паэзіі Г. Булькі — у мяне і «не ідзе

персалёнага сімвала, знака, «Сінтэз» — кніга, якая аб'ядноўвае творы вельмі розныя і па тэматыцы, і па канкрэтным зместу, і па манеры выяўлення. Таму характарыстыку кнігі немагчыма даць праз адзінаковы вобраз, хаця асноўную яе тэндэнцыю і эстэтычную задачу аўтаркі «цудоўнае шкло» змагла адлюстроўвае.

Тэматычна зборнік свядома шматпланавы; не з'яўляецца ён цэльным і стыльва (звязана гэта з пошукамі, эксперыментамі аўтаркі ў галіне зместу і формы): вытрыманы, спакойны стыль гістарычных вершаў суседнічае з эмацыянальным пісьмом у вершах пра каханне, рацыянальна-выбуховы стыль вершаў пра навуку і агніста-цвёрды склад твораў нахшталь «Гліны», «Еду» мяжуе з наўмысна спрошчанай, раскванта-кідкай манерай выкачання вершаў «Алегра», «Фрагмент турысцкай паездкі», «Універмаг», «Чаканне аўтобуса», «Курорт»; надзвычай цікавы стыль вершаў пра мастацтва са спробамі судакранання-стылізацыі паэтычнага твора пад канкрэтную манеру канкрэтнага мастака ў жывапісе... І, канечне, не абшлось без своеасаблівага «праходнага» стылю (спадзяёмся, ён «спройдзе» незваротна) у некалькіх праходных вершах («Партовы горад», «Шчодрасць», «Верасень», «Ён пакуль безыменны...»).

Такая тэматычна-стыльвая разнастайнасць тлумачыцца імкненнем аўтаркі паказаць чалавека і свет у іх аднасці і ўзаемазалежнасці, паказаць свет чалавека ва ўсёй яго складанасці і супярэчлівасці, ва ўсім яго багацці і ў тэндэнцыі да развіцця. Чалавек прысутнічае ў кожным вершы кнігі, але не толькі чалавек, а і свет вакол яго (шкло, золата, малюнак). Паэтычны свет —

джанае канцоўкай верша? Таму, што я ў карані не згодзен з думкай Г. Булькі, што «раней, чым узнікала разуменне, бывала зразумелым СЛОВА (выдзелена мною.—Л. Г.) «ЛЕБ». Хутчэй за ўсё была зразумелай жыццёвая, фізіялагічная патрэба ў хлебе, а не яго (хлеба) абзначэнне тым ці іншым словам. Такое вольна абвязковае жаданне падвесці навуковую аснову да кожнага верша часта ставіць паэтэсу ў позу разгубленасці перад гармоніяй навукі і паэзіі. Праўда, я не бачу ў такім жаданні нічога заганага. Наадварот. Яны помнім, што яшчэ вялікі Пушкін імкнуўся «алгебрай гармонію правярць».

Прага ведаў — зайздросная рыса характара. Ды сёння цяжка ці амаль немагчыма сказаць у паэзіі сваё новае, адметнае слова без шырокага кругагляду. У перадз'ездаўскай анкетце часопіса «Малодосць» Л. Дранько-Майсюк пісаў, што паэты сённяшняй новай генерацыі мала працягваюць зацікаўленасці да культурных і гістарычных праўд. А ў ліку тых, хто падобную цікаўнасць працягвае, вылучаюць Г. Бульку. І не без падстаў. У паэтэсы сапраўды шырокі і разнастайны дыяпазон бачання свету і нават яго заглыбленых напластанняў. Але, дарэчы, мае, толькі ад адной зацікаўленасці «нечым» не нараджаецца яе светласць ПАЭЗІЯ! Для гэтага яшчэ трэба ВЕДАЦЬ тое «нешта» і суперажыць сябе з веданнем. А то, як трапіла піша ў вершы «Паскарэнне» сама Г. Булька, можа атрымацца і так:

Паскараем хутнасць існавання,
Раскладаем атамны на цені,
Ценьлю палыванне,
Адставанне —
Не паспець за розумам сумленню!

Высокай пробы паэзіі, як і нейкіх нечаканых адкрыццяў, у кніжцы, на жаль, малавата. Большасць з тых — а гэта ў добрым выпадку каля двух тысяч чалавек, — хто прачытаў ці прачытае гэтую кніжку вершаў, пэўна ж, маюць не менш

Яўгену Міклашэўскаму — 50

Паэту Яўгену Міклашэўскаму 9 жніўня спаўняецца 50 год. З нагоды юбілею праўленне СП БССР накіравала яму віншавальны адрас.

«Дарагі Яўген Васільевіч!

Шчыра, ад усяго сэрца віншуем Вас з 50-годдзем з дня нараджэння.

Яшчэ ў школьныя гады Вас пачало цікавіць і захапляць паэтычнае слова. Гэтай нявольна сацыйна-чалавечай багатай навакольнай прырода, сялянскі побыт Нясвіжчыны, дзе прайшло Ваша дзяцінства.

Першыя Вашы выступленні з вершамі ў друку адбыліся ў 1959 годзе. Непрыкметна, але ўпэўнена з году ў год мацнеў Ваш голас, набіраў напружанасці і шчырасці. Неўзабаве Вы сталі аўтарам паэтычнага зборніка «Свежасць», які быў прыхільна сустрэты чытачамі і крытыкай. У гэтай кнізе Вы выявілі сябе

тонкім лірыкам, здатным заўважаць самыя непрыкметныя зрухі чалавечай душы. Добрым падарункам чытачам была другая кніга «Ганна з Пухавіч», ужо гумарыстычнага плана, выдадзеная ў 1976 годзе ў бібліятэцы «Вожына».

Аб тым, што Вы не шукаеце лёгкіх, пратаных сценак у літаратуры, імкнецца да самавыяўлення, да раскрыцця жыцця словам дакладным і простым, сведчаць Вашы нядзённыя зборнікі вершаў «Святлыны водбліск», «У спрадвечным руху».

Засведчылі Вы сябе і ў жанры прозы, напісаўшы апавесць «Чатыры дарогі».

Да свайго юбілею Вы прыйшлі ў росвіце сіл і здольнасцей.

Прыемна адзначыць, што Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі, шмат клопатаў і ўвагі аддаеце выхаванню маладых літаратурных кадраў.

Жадаем Вам, дарагі Яўген Васільевіч, новых творчых здабыткаў, здароўя, шчасця.

«Літаратура і мастацтва» таксама шчыра віншуе юбіляра.

Яўген МІКЛАШЭЎСКІ

Ён на зямлю вяртаецца, шчаслівы,
З яшчэ адным таемным адкрыццём
І ў жаху бачыць, што вар'ят пыхлівы
Стаіць з ракетай над яго жыццём.

Хатынскі звон

Ранішні дым
не струменіцца тут з каміноў.
Плача Хатынь
перазвонам жалобных званоў.
Без перамен

Сусвет бязмежны, і бязмежнасць гэту
Наш розум не бярэцца ахапіць,
Ды зьяне зор — агні і бляск сусвету
Яго не могуць болей асяпіць.
І чалавек, прыдумаўшы ракету,
Ляціць у космас, як хацеў здаўна,
Каб паглядзець на родную планету —
Каму ў міжзор'і зіхаціць яна?

ПРОЗА

АНТОН доўга ўзіраўся ў сябе. Незадаволеная моршчыўся і міліметр за міліметрам вывучаў свой шырокі, блізкі да квадрата твар, якому бракавала выразнасці, значнасці: як ні намагаліся бровы зломан, вуглом сваім прыўзняць цяжкі, зацадта відочна сплюснуты густым «вожыкам» валасоў лоб, як ні пнуўся сцяцца сярод непрыемна круглых, пухлых шчок вялікі, з добрую бульбіну, нос, як ні сцінаўся таўстагубы рот — усё распаўзалася ад аднаго пільнага позірку. Мо каб засвяціўся, заззяў позірк... Каб хоць у ім з'явілася маштабнасць, значнасць... Жывы нейкі агенчык, калі не маштабнасць!

Нельга ж на самой справе, каб вядомага жывапісца прынялі за ружавашчокага пекара: і ў трэцім, і ў чацвёртым калене не было ў сялянскім родзе Кондрусяў ніякіх пекараў. Малатабойцы — былі. Дзядзька бацькаў, дзед Яўхім. Ды калі тое было! Галена, сястра, настаўнічае ў Слуцку. Юзік, малодшы, у фізікі падаўся. Да яго, Антонавай, думкі вядомыя прыслухоўваюцца: лічы, тон у жывапісе сучасным задае. Але — калі б значнасці, глыбакадумнасці твару! Як ні круці, твар быў праставаты, задужа праставаты для таго, хто ў свае сорак два і званне ганаровае меў і пасаду, адпаведную званню. Глядзі не глядзі, а нельга не пагадзіцца. Праставаты твар. Адрозніваецца, што сялянскага роду. Хоць тое ён і сам нячаста згадваў. Бацькі дажывалі ў вёсцы і дажывалі. Звярталіся — і Антон дапамагаў: адрабілі бо сваё, па праву помачы ад дзяцей чакалі. Але іхні час мінуў. Мінуў і забываецца. Ужо пры жыцці іх пачаўся новы адлік — адлік ад Антона, старэйшага ў сям'і, першага, хто выбіўся ў людзі.

(— Абаязкова выбіцца ў людзі... Што ты, Тоні, маеш на ўвазе? — Павагу заслужыць. Найперш, гэтай. — Ты лічыш: бацька твой ні ваеннымі, ні працоўнымі медалямі не заслужыў людской повагі? — Я пра іншае. Разумееш... Пра павагу падсвядомую, адвечную. Непарушную ў адносінах да пэўнай катэгорыі людзей. — І гэтка бывае? — Не будзь наўнай, Святлана. Твой бацька — вядомы адвакат, і ты ўваходзіла ў жыццё, ідзеш па жыцці зусім інакш, чым любая твая равесніца з так звананага народа. З народа — гэта толькі гучыць прыгожа. Прыём ж тых, хто з яго выйшаў, дагэтуль шэранькі і, трыба прызнаць, суровы; разаб'еш ілбом сцяну, праб'ешся — прызнаюць... — Ды хто прызнае, Тоні? Хто? — А хоць бы і ты, Святлана. Хіба ты зірнула б на заслугі майго бацькі, вядомыя толькі яго аднавяскоўцам, і на мяне, яго сына, калі б я не дамогся таго-сяго ў сталіцы? — Не ведаю. — Тое і яно).

Тое і яно. Няпроста, нялёгка — гэта і нядобразычліўцы прызналі б! — давалася ўсё Антону. І інстытутскі дыплом з адзнакай. І майстэрня. І прызнанне. І пасада загадчыка кафедры жывапісу. І жонка — дачка вядомага адваката Слонімскага... Зямлю, здавалася б, носам з-пад усіх капаў, абы выбіцца, абы прызналі. Прызналі. Да заказнага аўтапартрэта дайшло. Праз

Таіса БОНДАР

АПЯВЯДАННЕ

год — вялікая персанальная выстаўка. Не ў Маскве, праўда, пакуль што — тут, але і на Маскву сямія-такія каналы Антон прываў. І сувязі Слоніmsкіх спатрэбіліся дарэчы: не дарэмна ён пласкагрудую Святлану ў свой час акруціў. Правільна разлічыў. Усё скрозь правільна разлічыў — кожны крок наперад. Нават (калі патрэбу ў тым чуў) адступіўшы колькі крокаў назад. Часова. Больш для выгляду. Маўляў, не хутаранін жа Антон Кондрусь — інтэлігент, штурхацца не будзе. І не штурхаўся — навошта? Чаго штурхацца, калі абаязкова надыходзіў момант, калі лгга было цішком адсунуць, плячом адцяньніць усіх — любога! — ад жаданай удачы. Удачы, а не падачкі! Падачкі б ён не прыняў. Гэта ён ведаў цвёрда. А так: дамогся, выбіў, вырваў (дэталі не мелі значэння) — значыцца, ягонае. Па праву. Па праву ўдачлівага.

(— Антон Цітавіч, скрозь толькі і размоў, што пра вашу новую работу. І я... Я ў поўным захапленні. Гэткі размах! — Вы... Вы... Ваша прозвішча... Прабачце, запамятаваў. — Ружава я.

б'юць трывогу над светам яны.
Колькі жывем —
мы жывем на руінах вайны.
Ноччу і днём
мы аплакваем страты свае.
Вечным агнём
свеціць памяць ахвярам яе.
Скруха званоў —
гэта голас народнай бяды,
Той, што і зноў
пакідае на сэрцы сляды.
Гэта — трывога,
якой не суцішыць нічим,
Перасцярога
загубленых жыццяў — жывым.
Гэта для ўсіх
і вячэрні, і ранішні ззон.
І ні на міг
на зямлі не заціхне ўжо ён.
Хто нам пратрубіць:
«Назад! Да вытокаў сваіх...
Там не загубіць
планету зласлівец і псіх.
Дзе ж напамін,
што не пыл на дарогах пячэ —
Прысак руін
і ахвяр, не апошніх яшчэ.
Голас ахвяр
не даходзіў спрадвек да жывых.
Гукі фанфар
не адразу стамляюць наш слых.
Дрэва жыцця,
што развейвала змрок і сутонь,
Шоўкам лісця
не пагасіць нейтронны агонь.
Жахам хімерным
здаецца наступны наш дзень.
Можа, павернем,
калі мы да смерці ідзем?
Можа, прыпынім
і свой навуковы прагрэс?
Горад пакінем

і пойдзем у горы ці ў лес?
Вецер трывожна
штоноч шамаціць у трысці.
Вецер, ці можна
нам нейкае выйсце знайсці?
Хіба па слэзы
мы ў дзень свой наступны ідзем?
Як мы пагрозы
ад роднай зямлі адвядзем?
Спынімся? Збочым?
Счакаем? Ды не, як відаць.
Мы не захацям
усё, што стварылі, аддаць.
Шляхам пакутным
мы будзем ісці, як ішлі.
Дымам атрутным
прагрэс не загубіць зямлі.
Воляй мільёнаў
мы вырвем паходню ў мані.
Вечных праклёнаў
не вытрываць богу вайны.

Я забыў пра дзень нараджэння мамы,
А яна віншавання чакала,
Але ні паштоўкі, ні тэлеграмы
Так і не атрымала.
Да ранку не спала і ўсё ўспамінала
Жыццё і бяду, што — адна за другою —
Над самотнай хацінай яе кружыла
Часінай ліхою.
І за доўгую ноч не раз прыгадала,
Відаць, яшчэ і пра тое,
Як мяне — пад кулямі — гадала...
Хіба забудзеш такое?

І голькі на трэці дзень
я ўспомніў пра гэта —
Пра дзень нараджэння мамы,
Кінуў усё, адпрасіўся на працы
І паехаў дадому — як цень, журботны...

Вера Ружава. З вашай групы. На трэцім курсе. — А, да, да помню. Як жа. Усё больш у мроях купаецца, а не малоеце. — Гэта я ў вашай прысутнасці, Антон Цітавіч. А так... — А так што? — Вы ж самі за апошнюю пастаноўку паставілі мне пяцёрку. — А, да, да. Помню, як жа. Вы штосьці хацелі? — Я пра карціну вашу, Антон Цітавіч... Я з захапленнем... Гэткі

выя якіясьці вочы. Яны, праўда, і ў люстэрку былі гэткімі, але ж аўтапартрэт — не адбітак, перанесены з люстэрка. Гледача (ды і гісторыю, урэшце!) не зацікавіць сумная іх праўда.

Упершыню рукамі ў бакі, Антон разварнуўся перад люстэркам ва ўскмагутную шырынню плеч, яшчэ вышэй прыўзняў бровы... І пачуў: звоняць. Хтосьці нясмела звоніць у дзверы. Яшчэ раз азірнуўся на люстэрка, сашкадаваннем уздыхнуў і, расслабіўшыся, пасунуўся да дзвярэй.

— Вы да каго? — няўцямна зірнуў на маладую дзяўчыну за парогам і тут жа пазнаў яе, шаркнуў далонямі па шорсткіх штанінах. — А-а-а! Ружава? Вера? Праходзьце, праходзьце. Я запрацаваўся і забыўся, што меўся госцю страчаць.

— Якая ж я госця? — сумелася тая, аддаючы свой лёгкі плашчык. — Вы казалі, Антон Цітавіч, вам дапамога мая патрэбна.

— А, да, да. Помню, як жа. У вас знойдзецца гадзінка часу? — тарпка прыбіраў ён свае пінжак і сарочку з гальштукам з крэсла. — У мяне не атрымліваецца...

— У вас — не атрымліваецца? У вас?!

Антон перастаў мітусіцца і азірнуўся на студэнтку: у лёгкай клетчатой спадніцы і яркай вязанай безрукаўцы з глыбокім выразам, яна здавалася тут, у даволі запушчанай яго майстэрні, задужа юнай. Амаль нерэальнай. І гэта думка нечакана ўразіла: што ён — сапраўды так запрацаваўся, што хмялее ад глытка свежага паветра?

— Вы сядайце... Вера. У крэсла. І трымайцеся як мага свабодней. Не зважайце, што я працую. Я паспрабую ўхапіць настрой, які мне ў маёй рабоце патрэбен. Вам зручна?

Адказу не было. Ці ён не пачуў. Ён ужо стаяў перад майстэрняй — так, каб, калі спатрэбіцца, убачыць сябе ў люстэрку. — І адсутным, рабочым позіркам аглядаў дзяўчыну. І разумеў, чаму ў адказ на яе гарачы зыхоткі позірк у інстытутскім калідоры запрасіў яе ў майстэрню: гэта Ружава была з тых, хто можа распаліць згаслае ўяўленне мастака. Нават тагожа забранзавелага, як ён, Антон. Нічога залішне вытанчанага ў ёй, нічога падкрэслена мяккага — так, па-антычнаму здаровае характэрна, па-антычнаму пярэчылі лініі цела — рук, плячэй, шыі. Твар... Твар дзяўчыны Антона не зацікавіў. Ён не адрываў вачэй ад яе аголенай шыі, ад выемкі безрукаўкі, якая так глыбока і так далікатна спускалася ад шыі ўніз, і ўсё спрабаваў адгадаць, прыслушыўся раптоўна прыгаданы жончын голас: «Ніякіх гісторый з юнымі сяброўкамі, паклоннічамі і натуршчыцамі! Ты мяне знаеш, Тоні...»

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД: ВОПЫТ УКРАЇНСКІХ КАЛЕГ

Група мастацкага перакладу пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР выдзела работу на даследаванні і прапагандзе перакладчыкай справы ў рэспубліцы. Члены групы У. Мархель, Г. Тварановіч, Л. Турбіна, А. Яскевіч сістэматычна выступаюць у Саюзе пісьменнікаў Беларусі, на старонках перыядычнага друку з меркаваннямі аб стане мастацкага перакладу ў рэспубліцы, перспектывах яго развіцця, ролі ў сістэме міжлітаратурных узаемаасувязей.

У апошнім пасяджэнні групы прынята ўдзел вядомы ў краіне спецыяліст па мастацкаму перакладу, прафесар, доктар філалагічных навук, загадчыца кафедры Сімферопальскага ўніверсітэта, член рэдкалегіі ўсесаюзнага зборніка «Мастерство перевода» Марыяна Новікава, якая расказала пра поспехі і праблемы ўкраінскіх перакладчыкаў. Першае, на што звярнула ўвагу М. Новікава, характарызуючы сённяшні ўзровень перакладчыцкага руху на Украіне, — гэта значна пашыраны кантэкст: рэспубліканскі, усесаюзны, сусветны. Істотна пашырыўся выбар перакладных кніг. Перакладчыкі актыўна ўдзельнічаюць у бягучых справах Савета па мастацкім перакладзе СР БССР.

Значным дасягненнем стала нядаўняе выданне зборніка перакладаў з украінскай барочнай паэзіі «Апалоніава лютын» і анталогіі «Галасы старажытнай Індыі». У рэспубліцы даўно выхо-

дзяць і карыстаюцца папулярнаю серыйнаю выданні (напрыклад, «Перлины свитовой ліры»). Разам з тым М. Новікава адзначыла і некаторыя выдаткі ў практыцы падрыхтоўкі такіх кніг, калі выдавецтва, абмежаваныя цвёрдымі тэрмінамі, у сваім жаданні «абняць неабдымнае» вымушаны звяртацца да паслуг перакладчыкаў, якія па кваліфікацыі і прафесійным узроўні не заўсёды гатовы выканаць той ці іншы заказ.

У цэлым жа, на думку дакладчыцы, праблема колькасці і якасця росту перакладчыцкай кадры на Украіне вырашаецца даволі паспяхова. Перакладамі займаюцца шэраг вопытных аўтараў, дзякуючы якім па-ўкраінску гучаць лепшыя творы як пісьменнікаў народаў СССР, так і літаратараў сацыялістычных краін, прагрэсіўных пісьменнікаў капіталістычнага свету. Заслугоўвае ўвагі практыка рускамоўнага ўкраінскага часопіса «Радуга», пры рэдкалегіі якога сфарміраваўся ўласны перакладчыцкі актыв.

Вельмі вількая, па словах М. Новікавай, у рэспубліцы надаецца ўвага перакладам украінскай літаратуры на рускую мову, бо рускамоўны пераклад — гэта не толькі паўпрэд украінскага твора для ўсесаюзнага чытача, — гэта яшчэ і рэч, якая пры пэўных абставінах можа стаць першатворам для далейшых перакладаў на мовы народаў нашай краіны і свету. «На вялікі жаль, — адзначыла

дакладчыца, — часам здараецца, што ўкраінскія паэты ў маскоўскіх выдавецтвах выходзяць у горшых перакладах, чым у сябе ў рэспубліцы. І гэта зразумела, бо перакладчыкі з рэспублікі лепш валодаюць абедзвюма мовамі: украінскай і рускай, прычым пастаянна займаюцца практычнай супастаўляльнай стылістыкай гэтых моў. Есць у мясцовых перакладчыкаў і яшчэ адна перавага: асабістыя кантакты з аўтарам, магчыма, што гэты ўдакладніць пры перакладзе, правяршыць сваё рашэнне ў непаўназначнай гутарцы з пісьменнікам. І, нарэшце, перакладчыкі з рэспублікі лепш ведаюць культурную сітуацыю, агульны літаратурны кантэкст і культурны фон, на якім узнік арыгінал».

Асобна спынілася М. Новікава на разглядзе пытання аб перакладчыцкай крытыцы на Украіне. Літаратурна-крытычныя матэрыялы, рэцэнзіі на перакладныя выданні, як правіла, з'яўляюцца вельмі аператыўна. Пішучца яны вольна выкарыстоўваюць майстрамі сваёй справы. У якасці друкаванай трыбуны ўкраінскія крытыкі мастацкага перакладу выкарыстоўваюць старонкі газетна-часопіснай перыядыкі, а таксама штогадовае спецыялізаванае выданне «Тэорыя і практыка перакладу».

Варта дадаць, што перакладчыцкая справа на Украіне накіроўваецца і каардынуецца дзейнасцю дзвюх камісій Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Л. КАЗЫРА.

Жыццё — як дзень

Расчыняю дзверы, заходжу,
А яна з усмешкаю кажа:
— Прыехаў? Я знала, што ты
прыедзеш —
Ты сніўся мне запар тры ночы.
Распранайся хутчэй — і за стол адразу:
Я вячэру табе згатавала.

Схіліўшыся, стаіць над збажыною
Пшанічны колас, буйны, залаты.
Падыдзеш і кранеш знарок рукою,
А ён — зусім пусты.

Тады адкуль была ў мяне надзея,
Што колас не з'яўляецца пустым,
Што ён пасля, ад часу, апусцее,
Як перасее зерне ў ім.

Як потым апусцее гэта поле,
І тлумны свет, і сэрца спакваля.
І мусіць нешта загубіць міжволі
Сваёю шчодрасцю зямля.

Чалавека прыцягвала Вечнасць,
І не меней, відаць, чым зямля.
Але смерць на зямлі — недарэчнасць,
І ён выйсць шукаў спакваля.
І ў смуге існавання зямнога
Пра бяссмерце гадаў у журбе.
І нарэшце прыдумай ён бога.
І паверыў яму, як сабе.

З гэтай верай прыйшло спадзяванне,
Што бяссмерце людскога жыцця
Не ў часовым зямным існаванні,
А ў духоўным — за сферай быцця.
Гэта вера — пачатак мастацтва.
І стварыла яго — прыгажосць.
І лягчай з белым светам расстала,
Як надзея — дарэмная — ёсць.

Жыццё — як дзень. Спачатку раніца
І ружавее, і туманіцца.
Лес салаўямі заліваецца,
А ў жыта колас завіваецца.
Рассыпаўшы расу сцюдзёную,
Ноч збегла за гару зялёную.
І луг мігціць, нібы вясёлкамі,
Усімі кветкамі і зёлкамі.
І калі звон касы даносіцца,
Паспаць маленства ў ранка просіцца.
Калі ў запасе шмат гадоў жыцця,
Як ранак, і маленства здоўжыцца.
Халоднай хваляй б'е рака яшчэ...
І ўсплэску дня не дакажэшся.
Ён прапахае ўсімі барвамі
І ўсімі промнямі прыпарвае.
І цягне ў засенне самавітую,
Дзе з ценем пах стаіць пад ліпаю.
На міг задрэмлеш — прачынаешся,
Але стаіць гарачыня яшчэ.
Праменні — жар, паветра — парнае.
На халадок надзея марная.
А сонца як-нікак зніжаецца.
Крыху саяжэй? Ды не, на жаль, яшчэ.
Што не абновіцца — адновіцца:
На ногі прыцемак становіцца.
Гадзіны робяцца хвілінамі,
І вечар просіць: «Пахвалі мяне...»
І сонца, нізкае і блізкае,
Пунскавай зэрнкаю пабліскае.
Душу залье лагода ціхая,
І конік, як гадзінік, цікае.
А цемьне-ноч сярпачкам месячка
Махне — не грукне нават веснічка.
І белы дзень растане ў прыцемку —
І ўсё заціхне, як у прысценку.

Жыццё — як дзень. З імглы народзіцца,
А кане ў змрок — і знічка зробіцца.

У лостэрку пагойдваўся насцяро-
жана ўзрушаны твар, на якім па-
бліскавалі пацяпелыя вочы, і Антон
адчуў, што момант настаў: у раптоў-
най цеплыні вачэй ужо была неаб-
ходная таямнічасць, нават глыбіня
пэўная — трэба было пачынаць пі-
саць. «Трэба пісаць!» — і раз і другі
паўтарыў ён у думках, хоць рукі ўжо
звыкла шчыравалі над палітрай, за-
віхаліся, і вось ужо самыя першыя,
ледзь прыкметныя мазкі ляглі на па-
латно, пацягнуўшы за сабой новыя,
іншыя.

Работа ўцягвала — і разам з тым
паступова ахалоджвала: бляск у ва-
чах паухаў, знікаў, і гэтага нельга
было дапусціць: яшчэ пяць, дзесяць,
пятнаццаць хвілін работы — і Антон
даможацца свайго, доможацца таго,
чаго хоча!

— Вам зручна? Можна, вам лепей
абaperціся на ручку крэсла, нахі-
ліўшыся крыху ўперад, на мяне?

Антон міжволі шукаў новую зачэп-
ку для позірку, нецярпліва пакруч-
ваў у пальцах пэндзаль і не зводзіў
вачэй з глыбокай выемкі Верынай
безрукаўкі.

Яшчэ некалькі лёгкіх рухаў, яшчэ
некалькі мазкоў, і не стрымаўся ён —
сарваўся з месца, наблізіўся да крэ-
сла і крануўся дзівочага ільча.

— Не, не, Вера! Вы дазволіце? —
рука пяшчотна папаўзла па плячы, да
адкрытай шыі. — Не згінаючы гала-
вы, нахіліўшыся крыху ўперад, на мяне,
перанясіце цяжар на руку, сагнутую
ў локці. Разумеете? Ёсць так.

Рука не слухала Антона — не
чуючы дзівочага пратэсту, пяшчотна
пагладжвала шыю, далей і далей ссоў-
вала безрукаўку з пляча, агаляючы яго
цёплую белізну...

(— Ты не разумееш, Тоні, ты
проста не разумееш! Есць жывапіс для
твары і сваіх блізкіх: кветачкі, жанкі,
свабы і тварыкі... А ёсць жывапіс для
музеяў і галерэй: яркія палотны пра-
жыццё народа, пра пераўтварэнні ча-
су — адным словам, усё тое, што па-
трабуецца сягоння. — Але ж у музе-
ях, у выставачных галерэях — няма-
ла пейзажаў, націрмортаў, партрэ-
таў, якія прынеслі сваім творцам
славу! — Гэта не твая слава. — І я
мог бы... — Ды азірніся ты вакол!
Каму сёння патрэбны твае Марусі,
Федзі, Саўкі? Хто будзе ўзірацца ў іх
сцёртыя часам твары? — Ты неспра-
ведліва, Святлана, да мільянаў лю-
дзей несправядліва. Гэтыя Марусі,
Федзі, Саўкі... — Знаю, знаю, Тоні.
Не вучы мяне палітрамаце. — Паспра-
буй зразумець, што і я, і папа, і папі-
ны сябры добра табе хочам. — Я ра-
зумею. — Дык чаму тады так упар-
цішся? — Жывапіс не можа быць
мёртвым. — А хто кажа, што ён па-
вінен быць мёртвым? Няхай на тваіх
палотнах кіпіць праца, іграюць муску-

лы, ззяюць на фоне канструкцый і
заводскіх карпусоў шырокія ўсмешкі
рабочых: за гэта плаціць. — Але ж
трэба пісаць тое... — Трэба пісаць
тое, што мае попыт і адпаведна цэ-
ніцца. — Раней ты не ўмешвалася ў
мае планы, Святлана. — Ды зразумей
ты, Тоні: сам жа хацеў выбіцца ў лю-
дзі... Вось і выбівайся, пакуль табе ў
тым дапамагаюць і час і людзі. Ты
павінен быць удзячны... — Глыбока
ўдзячны, глыбока ўдзячны! — Не
блазуйкі. І... ніякіх гісторый з юнымі
сяброўкамі, паклоніцца і натуршчы-
цамі! Ты мяне знаеш, Тоні...)

— Антон Цітавіч!

— Га? — апрытомнеў той і жах-
нуўся таго, што зайшоў так далёка:
адна рука, перамагаючы нясмелы дз-
вочы пратэст, пяшчотна смакавала
цяпло пругкіх дзівочых грудзей, дру-
гая ўтрымвала яе дрогкія плечы.

— Антон Цітавіч! Што гэта вы?
Няўжо вы?..

Як апёкшыся, Антон рэзім рухам
адхінуў рукі, абедзве разам, звер-
вала зірнуў Веры ў твар: той быў ба-
лова крануты разгубленай усмешкай,
а ў вялікіх балотна-зялёных вачах
дзяўчыны, злёгка скаламучаных яго,
Антонвай, блізкасцю, скакалі радас-
ныя чорцікі, міг, другі — і ўспых-
нуць, і спапяляць той толькі што вы-
разна чуты Антонам голас, які па-
прыраджаў...

— Не, не, Ружава! — адступіў ён
на крок, быццам спалохаўшыся раптам
свайх думак і таго, што магло адбыць-
ца. — Я прашу прабачэння, калі...
калі...

— Але ж я... — паднялася і ступі-
ла да яго Вера.

— Вы ідзіце, Ружава, ідзіце! Дзя-
куй вам за дапамогу. Я прашу праба-
чэння, калі... калі пакрыўдзіў вас, —
адгарадзіўся рукамі ад яе руху, ад яе
позірку Антон.

Дзяўчына ўспыхнула. Адразу гус-
той чырванню да самых карэньчыкаў
гладка зачасаныя валасоў пакрыўся
размякчаны яе твар — чырвань раз-
лівалася, пералівалася на шыю, на
аголенае плячо, спаборнічаючы ў яр-
касці з безрукаўкай, і Антон устала
не па сабе. Усяго на момант. Бо ўжо
ў наступны момант дзяўчына была ля
дзвярэй. З сарваным з вешалкі плаш-
чыкам у руцэ...

Бразнулі дзверы. Збегла ўніз па
лесвіцы рэха крокаў. І стала ціха.
Так ціха, што Антон чуў, як у яго
на скроні ўздрыгвае тонкая жылка.
«Як недарэчна ўсё! Як усё недарэч-
на», — зглынуў ён уздых і пайшоў
да мальберта. Зірнуў з-за мальберта
на апусцелае крэсла, пачаў узірацца ў
свой твар на палатне, вяла адзначыў,
што сьвятла ў позірку паболела: яшчэ
б дзесяць, пятнаццаць хвілін работы
— і ён мог бы скончыць аўтапартрэт.

НА СТЭНДАХ ІМЯ ЦЁТКІ

Супрацоўнікамі Цэн-
тральнага дзяржаўнага
архіва-музея літаратуры
і мастацтва БССР разам
з супрацоўнікамі біблі-
тэкі СР БССР падрых-
тавана выстаўка, прысве-
чаная Цётцы. На выстаў-
цы экспануюцца даку-
менты, якія адлюстроў-
ваюць важныя вехі ў
жыцці і творчасці паэтэ-
сы. Біяграфічныя даку-
менты прадстаўлены на
польскай, нямецкай і ла-
цінскай мовах. Гэта ко-
пія выпіскі з метрычнай
кнігі аб нараджэнні Ала-
ізы Пашкевіч, пасведчан-
ні аб заканчэнні Вілен-
скага прыватнага сямі-
класнага жаночага вучы-
лішча і Аляксандраўскай
жаночай гімназіі, С.-Пе-
цябургскай Першай гім-
назіі і Асабога Выпраба-
вальнага камітэта пры
С.-Пецябургскай ву-
чэбнай акрузе аб здачы
курса лацінскай і грэч-
скай моў, да якіх пры-
кладзены фатаграфіі
А. Пашкевіч. Экспануюцца
дакументы аб вучобе
А. Пашкевіч на філасоф-
скім аддзяленні Львоў-
скага ўніверсітэта, і свед-
чаннем таму з'яўляецца
заліковая кніжка з яе
фатаграфіяй.

Цікавым з'яўляецца
дакумент: выпіска з кні-
гі Віленскага касцёла

Усіх Святых аб шлюбе
Стэфана Кейрыса з Ала-
ісай Пашкевіч 7 лютага
1911 г.

Літаратурную дзей-
насць Алаізы Пашкевіч
пачала ў 1902 годзе. Ака-
рама агульнавядомага
псеўданіма — Цётка,
яна падпісвала свае тва-
ры і іншымі: Мацей Кра-
піўка, Гаўрыла, Гаўрыла
з Полацка і інш. Гэтымі
псеўданімамі падпісаны
тыя нешматлікія творы
паэтэсы, якія экспану-
юцца на выстаўцы. У
перыяд рэвалюцыйнага
руху 1905—1907 гадоў
шмат твораў Цёткі былі
надрукаваны падпольнай
друкарняй Літоўскай са-
цыял-дэмакратычнай
партыі як палітычныя лі-
стоўкі. Такі твор мы ба-
чычым на выстаўцы —
верш-лістоўка «Хрэст на
свабоду». Вось яшчэ
адзін верш Цёткі — «Ар-
лы брашча — дайце
скрыдлы...» (1914), пад-
пісаны псеўданімам Ма-
цей Крапіўка і перапіса-
ны рукой Янкі Купалы.
Экспануюцца літаратур-
на-навуковы часопіс
«Лучынка» (кніга чац-
вёртая), у якім надрука-
вана апавяданне «Зва-
ротлівы» (1914). І яшчэ
адзін цікавы штрих да
творчасці Цёткі: даведка
прафесара В. Брухналь-

скага аб тым, што
А. Пашкевіч прымала
ўдзел у семінары стара-
жытнай польскай літарату-
ры і працавала над
тэмай «Батлейка на Бе-
ларусі». Да даведкі пры-
кладзена Праграма для
зборання матэрыялаў аб
батлейках на Беларусі
(1911).

На выстаўцы прад-
стаўлены артыкулы і кні-
гі С. Александровіча,
Л. Арабей, Р. Бярозкіна,
Р. Няхая, В. Рагойшы,
Т. Чабан, прысвечаныя
жыццю і творчасці Цёт-
кі.

Экспануюцца ноты пе-
сень Д. Лукаса, Р. Пу-
кста, А. Туранкова на
словы Цёткі; запрашалы-
ны білет і плакат, пры-
свечаныя 100-годдзю з
дня нараджэння паэтэ-
сы. На стэнды размеш-
чаны выбраныя творы
Цёткі, выданыя ў
1949—1976 гадах.

Н. САКАЛОўСКАЯ,
малодшы навуковы
супрацоўнік аддзела
інфармацыі,
публікацыі
і навуковага
выкарыстання
дакументаў ЦДАМЛМ
БССР.

ДЗЯКУЙ, ПЕСНЯ!

Канцэртныя праграмы, якія мы рэгулярна глядзім па тэлебачанні, як бы пашыраюць сферу нашых духоўных кантактаў, знаёмяць з адметнымі спевакамі і кампазітарамі з братніх рэспублік. Нас прывабіў паказаны па Цэнтральным тэлебачанні аўтарскі вечар І. Лучанка. Праграма «І пакуль на свеце існуе любоў» уключала цудоўныя песні, створаныя беларускім кампазітарам у розны час. У іх мы пачулі прызнанне ў любові да Радзімы, да сваёй Беларусі, выяўленне адданасці свайму народу, захапленне яго гераічным мінулым і працавітасцю.

З вялікай асалядай слухалі мы ў коле нашых сяброў цудоўныя песні таленавітага беларускага кампазітара ў выкананні Л. Лешчанкі, Я. Еўдакімава, І. Кабзона, В. Кучынскага, Г. Галенды, У. Кудрына, С. Тарасавай, ансамбля «Песняры», эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам М. Фінберга, Вялікага дзіцячага хору пад кіраўніцтвам В. Папова. Галасы спевакоў гучалі мякка, празрыста і цёпла. Выканаўцы парадавалі сваёй шчырасцю і музычнасцю. Прыемнае ўражанне зрабіла выдатная вечара, дыктар Беларускага тэлебачання З. Бандарэнка.

Гэты вечар яшчэ раз паказаў, што І. Лучанок — кампазітар яркай, арыгінальнай індывідуальнасці, які ідзе ў пэсенным мастацтве сваім, непракладзеным шляхам. Яго музыка радуе нас чалавечнасцю, аптымізмам, дабронай. Патрэбнасць выказаць душэўнае хваляванне ў песні і зрабіць гэта шчыра, проста і даяральна, — вольна ўласціва таленту І. Лучанка. Яго музычная дзейнасць, мудрая настойлівасць і мэтанакіраванасць — узор выдатны, прыклад для пачынаючых кампазітараў не толькі ў нас у рэспубліцы.

Л. КАРАДЖОВА,
В. КАРАДЖОУ,
г. Ціраспаль.

АБ МЕСЦЫ ЧАЛАВЕКА Ў СВЕЦЕ

«Раб божи» ці стваральнік? «Жыццёвая пазіцыя і маральныя вартасці чалавека». «Дэградацыя ці узвышэнне чалавека». «Месца чалавек у свеце» — назвы асобных раздзелаў кнігі Д. Мацяса «Рэлігія і этызм аб маральных вартасцях чалавека», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь», але і з іх ужо відаць, наколькі публіцыстычна завострана вядзе аўтар гаворку аб пытаннях, якія хваляюць чалавецтва ўжо не адну сотню гадоў. І сапраўды, у розныя перыяды развіцця грамадства ў само паняцце маральных вартасці чалавек укладваўся розны сэнс. Асабліва ваяўнічай была і ёсць царква, якая баіцца самасцвярдзення чалавек як асобы, усімі спосабамі імкнуцца адцягнуць яго ўвагу ад паўсядзённых праблем жыцця.

Д. Мацяс, крытычна ставячыся да біблейскіх тэстаў, звяртаючыся да выкавання вядомых хрысціянскіх дзеячаў, развенчвае спробы «боскіх служак» прыпаднесці рэлігію, як адзіную сістэму поглядаў, якая, маўляў, па сапраўдному садзейнічае самасцвярдзенню чалавек як асобы.

В. ЦЯРЭШКА.

Аляксандр Фадзееў, Максім Рыльскі, Аляксандр Пракоф'еў, Канстанцін Сіманаў, Аляксей Суркоў, Мікалай Грыбачоў, Анатоль Сафронаў, Сяргей Міхалкоў, Аляксандр Ганчар, Мікалай Браўн, Марыя Камісарова, Тэрэнз Масэнка, Мікола Нанібеда, Іван Сакалоў-Мікітаў, Міхаіл Ісакоўскі, Емяльян Букаў, Сцяпан Алейнік, пісьменнікі з Літвы, Узбекістана, Грузіі, Арменіі, Казахстана, Латвіі, Эстоніі, іншых рэспублік.

Частым госцем быў яго сябра і перакладчык на рускую мову Сяргей Мітрафанавіч Гарадзецкі, вядомы рускі савецкі паэт. Чалавек бываў, звязаны са славянскім літаратурным асяродкам Пецярбурга і Масквы, ён добра разбіраўся ў мастацтве і музыцы, вельмі многа ведаў. Выдатна ўмеў расказаць. Коласа з Гарадзецкім звязвала шматгадовае сяброўства, якое пачалося са знаёмства ў 1933 г. Пазней Гарадзецкі перадаў у беларускі архіў літаратуры і мастацтва 177 пісем Якуба Коласа. Многія з іх былі напісаны бацькам на гэтай сядзібе.

Помніца і Пётр Андрэевіч Сямнін — рускі савецкі паэт і перакладчык. Улетку 1948 г. ён жыў у нас каля двух месяцаў, перакладаў «Новую зямлю» на рускую мову. Гэта быў

вельмі сціплы, сімпатычны чалавек, няўрымслівы працавік. Бацька і ўсе мы вельмі паважалі Сямніна, стараліся стварыць яму найлепшыя ўмовы для работы. А працаваў ён апантана і нястомна — па 15 гадзін у суткі. Пра яго добра сумленнасць і працавітасць бацька з павагай пісаў многім сваім сябрам.

Частым госцем, а правільней кажучы — сваім чалавекам у нашым доме быў Янка Маўр. Даўні сябра бацькі яшчэ па часах першага настаўніцкага з'езда ў Мікалаеўшчыне ў 1906 г. Воляю лёсу ён стаў сватам бацькі (малодшага дачка Маўра выйшла замуж за малодшага сына Коласа). Іван Міхайлавіч ураджаў сваёю няўтольнай цягай да ўсяго новага. Нягледзячы на паважны ўзрост, ён жыва цікавіўся літаратурай ўсім. З Маўрам можна было бяскожна гаварыць на любыя тэмы, нават, здавалася б, далёкія ад яго спецыяльнасці. Многае з хіміі, фізікі, тэхнікі, прыродазнаўства, іншых галін ведаў цікавіла яго. Ён такім застаўся да канца сваіх дзён.

У апошнія дзесяць гадоў жыцця стан здароўя бацькі рэзка пагоршыўся. Ён вельмі часта хварэў на запаленне лёгкіх. Абавязкаў жа было

шмат. Апрача напружанай літаратурнай работы час ад часу адмаляваўся — віцэ-прэзідэнт АН БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР і БССР, абласнага савета і гарсавета, член праўлення Саюза пісьменнікаў СССР і БССР, член Камітэтаў (па Дзяржаўных прэміях і Усесаляўскага), старшыня Рэспубліканскага камітэта абароны міру, пазней член ЦК КПБ і намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР, член многіх часовых камітэтаў і камісій — усяго і не пералічыш. Нагрузка была велізарная, а сіла не ставала.

Таму недзе ў 1947 г. яму пачаў памагаць Максім Лужанін. Ён стаў надзейным дарадчыкам і памочнікам Коласа па пытаннях шматграннай дзейнасці паэта. Колас пасябраваў з Максімам Лужаніным, вельмі любіў, цаніў і шановаў яго, даваў яму ва ўсім. З 1948 г. Лужанін амаль штодзённа быў у доме і на сядзібе. Усе мы, члены сям'і Коласа, блізка сшыліся з ім — таленавітым пісьменнікам, незвычайна даведчаным у літаратуры і культуры, добрым таварышам. Талент, назіральнасць, мудрасць Лужаніна далі яму магчымасць стварыць пазней выдатную кнігу пра жыццё і творчасць Якуба Коласа.

аповесць-эсэ «Колас расказвае пра сябе», сапраўдны літаратурны шэдэўр.

Вясною 1949 года Коласа наведла група маладых пісьменнікаў і паэтаў. Завіталі сюды ў вяснову, сонечную, ласкавую дзень Мікола Аўрамчык, Антон Бялевіч, Янка Брыль, Іван Грамовіч, Анатоль Вялюгін, Кастусь Кірзенка, Іван Мележ, Аляксей Русеўкі, Іван Шамякін. Разам з Коласам гэтай прымалі Максім Лужанін і я. Завязалася задушэўная гаворка. Мелі што сказаць пісьменнікі, якія нядаўна прайшлі пекла страшэннай вайны. Яны ўжо зрабілі першыя, але ўпэўненыя крокі ў сваёй творчасці. Было што ім паслухаць і ад Коласа. Хутка праліцеў час цікавай сустрэчы. Але і дасюль з цёпльнай і пашанай прыгадваюць гэту падзею нашы цяпер ужо вядомыя і славуць майстры пера.

Апошні вялікі прыём адбыўся ў Коласа 26 мая 1956 г., незадоўга да яго смерці. У Мінску тады знаходзіліся журналісты, работнікі прэсы і радыё сацыялістычных краін — Балгарыі, Венгрыі, ГДР, Кітая і Чэхаславакіі. Яны гэціна былі прынятыя гаспадарамі дома. Прысутнічалі таксама Максім Лужанін, Пятро Глебка, Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Ілья Гурскі, Павел Кавалёў, Тарас Хадкевіч, Янка Шарохоўскі, беларускія журналісты, работнікі Міністэрства замежных спраў БССР на чале з міністрам К. В. Кісялёвым.

На Коласавой сядзібе, у яго гасцінным доме з цёпльнай прымаліся і нашы выдатныя вучоныя — акадэмікі К. Гораў, А. Жэбрак, М. Мацапура, Б. Ерафееў, маладыя тады навукоўцы, якія пазней стануць акадэмікамі, — Ф. Фёдараў, А. Ахрэм, М. Мішкевіч, многія іншыя вучоныя.

Гасцямі Коласа былі многія партыйныя і дзяржаўныя дзеячы рэспублікі. Такім чынам, яшчэ пры жыцці дом і сядзіба песняра былі вядомымі і таму, натуральна, што менавіта тут створаны і дзейнічае Літаратурны музей Якуба Коласа. Ужо 30 гадоў прайшло з дня смерці народнага песняра. Многія сотні тысяч людзей з нашай вялікай Радзімы і з-за мяжы наведвалі гэтае дарогае для ўсіх беларусаў месца.

Даніла МІЦКЕВІЧ,
заслужаны работнік культуры БССР, старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа.

Калектыў Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа з сынам песняра Данілам Міцкевічам (у цэнтры) у двары музея. 1983 г.

часць беларускіх драматургаў 20—30-х гадоў, даследуе вытокі рамантычнай настроенасці герояў, іх здольнасць ахвяраваць сабой у імя перамогі добра і справядлівасці.

Выйдзе з друку калектыўная праца «Ідэяна-тэарэтычныя пытанні сучаснага літаратурнага працэсу». Істотнае месца ўдзяляюць аўтары лінгвістычным прынцыпам партыйнасці і народнасці ў беларускай літаратуры, яе маральна-эстэтычным ідэалам, грамадзянскай пазіцыі пісьменніка, жанрава-стылявым пошукам. Вядзецца довазная палеміка з зарубежнымі фальсіфікатарамі сучаснага літаратурна-мастацкага працэсу ў рэспубліцы.

У кнізе «Францыск Скарына. Зборнік дакументаў і матэрыялаў» упершыню сабраны і пракаменціраваны дакументы, прысвечаныя выдатнаму дзеячу славянскай культуры. Яны падаюцца ў арыгіналах, а затым у перакладах на беларускую і рускую мовы.

Перавыдаецца праца А. Адамовіча «Нічога важней. Сучасныя праблемы ваеннай прозы», у якой аўтар настойліва падкрэслівае, што літаратура абавязана да канца ўсвядоміць рэальнасць пагрозы ядзернай катастрофы і зрабіць усё маг-

чымае для таго, каб выратаваць чалавецтва ад гібелі.

А. Фядосік напісаў даследаванне «Беларуская савецкая фалькларыстыка». Ён упершыню паказвае дзясягненні вучоных рэспублікі ў вывучэнні фальклору і сучасных працэсаў у народнай пазіі. Характарызуе фальклорныя публікацыі і тэарэтычныя даследаванні 20—30-х гадоў, народная творчасць перыяду Вялікай Айчыннай вайны, пасляваенныя фальклорныя зборнікі і працы. Паказваецца роля марксісцка-ленінскага вучэння аб народнай творчасці ў развіцці беларускай фалькларыстыкі.

Выйдзе таксама кніга Г. Пятроўскай «Не згасла зорка...», у якой вядзецца размова пра жыццё, навуковую і грамадскую дзейнасць вядомага беларускага і рускага фалькларыста, этнографа, літаратара і мастацтвазнаўцы М. Янчука.

Будзе выдадзены шэраг даследаванняў у галіне мовазнаўства: Л. Антанюк — «Беларуская навуковая тэрміналогія», М. Абабурка — «Развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры», калектыўная манаграфія «Мова беларускай пісьменнасці XIV—XVIII стагоддзяў».

Падрыхтаваны восьмы выпуск Гістарычнага слоўніка беларускай мовы (лексіка на літары Д) і пяты том Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы (лексіка на літары К). У плане выдання апошні, пяты том падпісанага «Тураўскага слоўніка», у які ўключана лексіка на літары С — Я. Будзе працягвацца выпуск штогодніка «Беларуская лінгвістыка».

Значнае месца ў выдавецкім плане адводзіцца кнігам мастацтвазнаўчага профілю. Працягваецца праца над «Гісторыяй беларускага мастацтва». У плане — трэці том, у якім змешчаны матэрыялы па выяўленчым мастацтве і архітэктуры канца XVIII — пачатку XX ст. Паказваецца працэс станаўлення і развіцця рэлізму ў беларускім мастацтве, значная ўвага ўдзяляецца развіццю розных стылістычных напрамкаў. Кіназнаўца А. Красінскі ў манаграфіі «Кіно. Ігравое плас дакументальнае» акцэнтнае ўвагу на дакументальныя стылі ігравых кінакарцін і новых спосабах драматургічнай арганізацыі жыццёвага матэрыялу ў дакументальных фільмах. Г. Куляшоў у манаграфіі «Беларуская кан-

тата і араторыя» выяўляе асноўныя шляхі развіцця агульных жанравых заканамернасцей вакальна-сімфанічнай музыкі, робіць аналіз найбольш значных твораў.

Я. Сахута і В. Говар падрыхтавалі манаграфію «Мастацкія рамёствы і промыслы Беларусі». У ёй робіцца спроба выявіць і класіфікаваць вялікі матэрыял па рамёствах і промыслах, а таксама па традыцыйнаму народнаму мастацтву Беларусі — мастацкай апрацоўцы дрэва і металу, кераміцы, роспісу, ткацтва, пляценню.

Р. Смольскі манаграфію «Стварэнне лёсу» прысвяціў гісторыка-рэвалюцыйнай тэме ў тэатрах Беларусі 70—80-х гадоў. І. Ліснэўскі ў запісках «Дарогамі тэатраў. З успамінаў старога акцёра» расказвае пра шляхі развіцця Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага. В. Нячай навукова-папулярны нарыс «Экран выкрывае» прысвячае найбольш значным фільмам сучасных майстроў прагрэсіўнага зарубежнага кіно.

Георгій ЮРЧАНКА,
загадчык рэдакцыі фільмологіі выдавецтва.

УЗРАСТАННЕ ўліковай ролі музычнага мастацтва на светапогляд моладзі. Рэзкі спад цікавасці да музычнай класікі. Перспектывы савецкай эстрады. Арганізацыя філарманічнай справы ў краіне. Стан масавага музычнага выхавання ў агульнаадукацыйнай школе. Падрыхтоўка музычна-выканаўчых і музычна-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі. Матэрыяльная база музычнай культуры... Усё гэта — надзённыя пытанні. Паспяховае вырашэнне іх шмат у чым залежыць ад стану і эфектыўнасці работы вышэйшай музычнай школы, кансерваторыі. Значыць, надзвычай важна разабрацца, чым абумоўлены недахопы і цяжкасці ў сферы падрыхтоўкі музычных кадраў, а таксама асэнсаваць тыя магчымасці кансерваторыі, якія намечаюцца ў сувязі з перабудовай вышэйшай школы.

У праекце ЦК КПСС «Асноўныя напрамкі перабудовы вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў краіне» адзначаецца, што перавага экстенсіўных шляхоў развіцця праявілася і ў сферы вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі. Пры гэтым колькасць рост выпуску спецыялістаў не суправаджаўся належным павышэннем якасці іх падрыхтоўкі. Вынікі можна каротка ахарактарызаваць так: калі падрыхтоўка спецыялістаў масавых прафесій вядзецца здавальняюча, дык выхаванне музыкантаў вышэйшага класа, якіх патрабуюцца для Беларусі дзiesiąткі, а то і адзінкі, наладжана дрэнна. У чым прычына?

Думаецца, да сур'ёзных выдаткаў у падрыхтоўцы спецыялістаў у кансерваторыі вядзе ўкаранёная паўсюдна імператывнасць навучання (азначэнне вядомага савецкага педагога Ш. Аманашвілі). Сутнасць такога падыходу да навучальнага працэсу ў тым, што студэнт слухае, назірае, выконвае, адказвае і г. д., а выкладчык тлумачыць, расказвае, паказвае, даказвае, дыктуе, патрабуе, правярае, ацэньвае. Іншымі словамі, у аснове навучання — прымусовы характар арганізацыі навучальнай дзейнасці студэнтаў. Зразумела, наколькі бесперспектыўны такі падыход да навучання ў творчай ВНУ, якой з'яўляецца кансерваторыя. Імператывнасць нівеліруе галоўнае, што павінна прысутнічаць у прафесійным музычным навучанні: індывідуальны падыход да фарміравання асобы музыканта.

Як гэта ні парадаксальна, у кансерваторыі, дзе значная частка навучальнага плана рэалізуецца ў форме індывідуальных заняткаў, праблема індывідуальнага падыходу да навучання студэнтаў адчуваецца досыць востра. Цудоўныя традыцыі, назапашаныя тут музычнай педагогікай, у значнай ступені страчваюцца. У выніку — зніжэнне творчага ўзроўню навучання студэнтаў кансерваторыі, для большасці якіх змест вучэбнага працэсу абмяжоўваецца абавязковым мінімумам плана: да такога дня вывучыць і здаць гэтыя музычныя творы, гэты тэарэтычны матэрыял па прадмеце і г. д. Таму вельмі актуальна для нашай ВНУ палажэнне праекта ЦК КПСС, скіраванае на неабходнасць рашучага павароту ад масавага, валавага навучання да ўзмацнення індывідуальнага падыходу, развіцця творчых здольнасцей будучых спецыялістаў. Значыць, у кансерваторыі навучальна-выхаваўчы працэс мае быць арганізаваны як творчая дзейнасць студэнтаў. Значыць, семестр павінен праходзіць пад дэвізам: не штудзіраванне чарговай праграмы да экзамена, а фарміраванне канцэртнага рэпертуару; не здача абавязковага акадэмічнага канцэрта, а

выканаўчая дзейнасць; не завучванне тэарэтычнага матэрыялу да семінара, а вывучэнне асноў навук і г. д.

ПРЫЧЫНЫ, якімі абумоўлена неабходнасць перабудовы вышэйшай музычнай школы, маюць, на наш погляд, і гістарычныя карані. На міжнароднай нарадзе, не так даўно праведзенай у Веймары Еўрапейскай асацыяцыяй кансерваторый, акадэміі музыкі і вышэйшых музычных ВНУ, было падкрэслена, што ўся сістэма музычнай адукацыі (і яе арганізацыйныя асновы, і падзел на прадметы, і сам змест навучання) сфарміравалася ва ўмовах гамагеннай, ад-

якому можна вучыць і навучыцца. Неадкладна трэба вырашаць пытанне падрыхтоўкі прафесійных выканаўцаў музычнага фальклору, як інструментальнага, так і харавога.

Як вядома, выпускнікам кансерваторыі, адпаведна вучэбным планам, надаецца некалькі кваліфікацый. Думаецца, у гэтай справе нямае фармалізму. Узнікаюць пытанні. Ці ўсе дыпломнікі, якія здалі дзяржаўны экзамен па спецыяльнасці на «выдатна», маюць права на прысваенне кваліфікацыі «канцэртны выканаўца»? Чаму кваліфікацыю «саліст камернага ансамбля» прысвойвае

цы. Вось чаму варта прыняць новай падтрымкі змешчанае ў праекце ЦК КПСС патрабаванне «зменшыць загрузку студэнтаў абавязковымі аўдыторнымі заняткамі».

АСОБНА трэба гаварыць пра падрыхтоўку музычна-педагагічных кадраў. Улічваючы, што ў музычных ВНУ, як правіла, адсутнічаюць спецыяльныя музычна-педагагічныя факультэты, функцыі падрыхтоўкі педгагічных кадраў для прафесійных музычных навучальных устаноў выконваюць выканаўчыя аддзяленні кансерваторыі. Пры гэтым кожнаму выпускніку прысвойваецца кваліфіка-

асобы маладога музыканта. Фарміраванне светапогляду спецыяліста — гэта вучэбна-выхаваўчая работа, якая мае канкрэтны змест і мэту. Прадуманая ў такім плане работа педагога спецыяльнага класа ўзімае ўрок на ўзровень ідэяна-палітычнага выхавання. Інакш педагог вышэйшай школы, выхавалец творчай моладзі, ператвараецца ў настаўніка ігры на тым або іншым музычным інструменце.

У БДК неабходна таксама ўзняць ролі методыкі як навукі. Методыка і як сродак арганізацыі навучальнага працэсу ў ВНУ, і як вучэбная дысцыпліна мае дзве іпастасі: развіццё ігравых навыкаў (фарміраванне выканаўчай тэхнікі) і станаўленне асобы музыканта. Увага да пытання фарміравання тэхнікі, як правіла, пераважае. Асноўная прычына гэтага, мяркую, в тым, што фарміраванне ігравых навыкаў — зусім канкрэтная работа са студэнтам, пэўны вынік якой выяўляецца ў бліжэйшым будучым. А работа па фарміраванні асобы маладога музыканта вымагае ад педагога пачуцця часовай перспектывы, умення прадбачыць і прагназіраваць і да т. п. Так што не выпадкова методыка адпрацоўкі выканаўчага прыёму, штрыха, навыка распрацавана значна глыбей і шматбакова, чым методыка фарміравання эстэтычных запатрабаванняў і музычных інтарэсаў. Відаць, менавіта недасканалая збалансаванасць асноўных раздзелаў методыкі вядзе да таго, што часта маладыя музыканты не падрыхтаваны да выхавальнай работы ў навучальнай установе.

НЕМАЛУЮ ТРЫВОГУ музыкантаў і педагогаў выклікае і праблема падрыхтоўкі абітурыентаў для кансерваторыі, бо сённяшнія ўпэўненні ў рабоце музычнай школы заўтра абярнуцца сур'ёзнымі цяжкасцямі пры падрыхтоўцы кадраў у вучылішчах і кансерваторыі. Так, праблема пераемнасці навучання важная і актуальная. У прафесійнай музычнай педагогіцы роля пераемнасці асабліва, бо падрыхтоўка будучага спецыяліста ажыццяўляецца ў рамках замкнёнай сістэмы музычнай адукацыі, у адрозненне ад большасці прафесій, якімі можна авалодаць на базе агульнай адукацыі. Іншымі словамі, пасля заканчэння агульнаадукацыйнай школы можна падаць заяву ў любую ВНУ. Дзверы ж кансерваторыі адчынены толькі перад уладальнікамі дыплама аб сярэдняй спецыяльнай музычнай адукацыі.

Гэтая замкнёнасць сістэмы падрыхтоўкі музычных кадраў, яе строгая прафесійная накіраванасць, з аднаго боку, стварае унікальныя ўмовы для прафесійнай арыентацыі і выхавання таленту. З другога — спараджае часам ілжывую ўпэўненасць у тым, што мы маем справу выключна з маладымі людзьмі, чые прафесійныя інтарэсы цалкам аформіліся. Прымаючы ў кансерваторыю абітурыента, які набраў неабходную колькасць балаў, мы «апрыоры» ўпэўнены, што ён ужо мае эстэтычны погляд, музычныя інтарэсы і запатрабаванні. А неабходна ж нам паклапаціцца пра фарміраванне гэтых якасцей, як і пра вырашэнне іншых спецыяльных задач выхавання — на ўсіх этапах станаўлення музыканта.

В. ЯКАНЮК,
кандыдат педагагічных навук, дацэнт, прафэсар на вучэбнай рабоце Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

ШЛЯХІ ПЕРАБУДОВЫ

народнай культуры, арыентаванай пераважна на музыку XIX стагоддзя. А сёння музычная культура непараўнальна багачэйшая і больш разнастайная. У ёй разам загучала музыка самых розных стыляў і часоў. У палітру сучаснай музычнай культуры неад'емнай фарбай увайшла багатая і шматстайная спадчына. Сама сучасная музыка — з'ява надзвычай складаная і супярэчлівая. Так што сёння працэс развіцця музычнай культуры значна ўскладніўся: шматлікія музычныя плыні непазбежна ўзаемадзейнічаюць, часам пераплятаюцца і спараджаюць новыя формы і накірункі, вызначыць эстэтычную сутнасць якіх вельмі не проста. Нельга сказаць, што сістэма музычнай адукацыі падрыхтавана да вырашэння сучасных, надзённых для развіцця музычнай культуры і мастацтва задач, сярэд якіх ключавая задача — выхаванне спецыялістаў шырокага профілю.

Вымагае ўдасканалення спецыялізацыі студэнтаў. На сённяшні дзень выпускнікі БДК дастаткова адчуваныя людзі, як правіла, узброены «звучанымі», часам абмежаванымі прафесійнымі навыкамі. Так, прадстаўнікі большасці інструментальных спецыяльнасцей не атрымліваюць амаль ніякай падрыхтоўкі ў галіне кампазіцыі, аркестроўкі і аранжыроўкі. Пры наяўным вострым для нашай рэспублікі дэфіцыце аркестравых дырыжораў студэнты такіх аркестравых (!) спецыяльнасцей, як струнныя смычковыя інструменты, фактычна пазбаўлены магчымасці авалодаць асамі дырыжыравання. Ёсць і такая праблема: вядома, што побач з сучасным класічным выканаўчым стылем усё большую актуальнасць набываюць навыкі ігры на старадаўніх інструментах і адпаведна — інтэрпрэтацыя старадаўняй музыкі. Гэта з аднаго боку. З другога — усё больш маладых музыкантаў імкнуча авалодаць выканаўчай манерай эстраднага і джазавага накірунку. Вострая праблема адраджэння мастацтва інструментальнай імправізацыі, якім выпускнікі БДК (за малым выключэннем) не валодаюць, але

дзяржаўная камісія па спецыяльнасці, у той час як экзамен па гэтай дысцыпліне прымае, як правіла, іншы склад экзаменатараў? Чаму паводле адных вучэбных планаў дзяржаўная камісія можа прысвоіць не ўсе ўказаныя кваліфікацыі, а паводле іншых — толькі ўвесь «набор» без выключэння? А прысваенне кваліфікацыі выкладчыка — чысты парадокс: гэтую найадказную кваліфікацыю атрымліваюць абсалютна ўсе выпускнікі кансерваторыі без згоды дзяржаўнага экзамена! Відавочна, што пытанне аб прысваенні той або іншай кваліфікацыі павінна вырашацца дзяржаўнай камісіяй толькі пасля згоды адпаведнага дзяржаўнага экзамена, які мае быць вынікам спецыялізацыі студэнта.

Істотная перашкода ў развіцці спецыялізацыі як аднаго з канкрэтных шляхоў рэалізацыі індывідуальнага падыходу да фарміравання творчай асобы маладога музыканта — перагрузка студэнтаў абавязковымі аўдыторнымі заняткамі, у асноўным паточнымі і групавымі. Нават без спецыяльных даследаванняў бюджэту часу студэнтаў кансерваторыі зразумела, што 36-гадзінны вучэбны тыдзень (а на практыцы — гэта ўсё сорак і больш гадзін) не пакідае студэнтам амаль ніякай магчымасці для паўнацэннай самастойнай работы з інструментам, з кнігай, з партытурай. Найбольш мэтанакіраваныя і настойлівыя студэнты (недэцыплінаваных прагульшчыкаў у разлік не бяром, хоць іх колькасць таксама ў нейкай меры вынік дрэнна арганізаванага вучэбна-выхаваўчага працэсу) вымушаны «лавіраваць», вызначаючы для сябе «важныя» і «неважныя» прадметы. Гэта прыводзіць ужо да выдаткаў маральных. А галоўнае, перагрузка аўдыторнымі заняткамі замяняе фарміраванню ў маладых музыкантаў патрэбнасці і навыкаў самаадукацыі. Не выпадкова (сістэма перападрыхтоўкі кадраў сведчыць пра гэта) для большасці маладых спецыялістаў працэс творчага развіцця на аснове самаадукацыі заканчваецца пасля атрымання дыплама аб вышэйшай адука-

цыя педагога, а значная частка з іх атрымлівае накіраванне на педагагічную работу. Разам з тым на ўступных экзаменах у кансерваторыі правяраецца толькі выканаўчая падрыхтоўка абітурыентаў. Педагагічныя здольнасці, як правіла, не ўлічваюцца і не вывучаюцца, навучанне вядзецца без уліку характару будучай прафесійнай педагагічнай дзейнасці маладога спецыяліста... Словам, музычныя ВНУ сёння нацэлены выключна на падрыхтоўку музыкантаў-выканаўцаў, якія пры неабходнасці займаліся б педагагічнай дзейнасцю; сучасныя ж патрабаванні да сістэмы прафесійнай музычнай адукацыі маюць на ўвазе выхаванне ўласна педагогаў-музыкантаў, псіхалагічна падрыхтаваных да работы ў музычнай навучальнай установе адразу пасля заканчэння ВНУ.

ЯШЧЭ АДЗІН важны фактар вызначае сучасныя задачы музычнай адукацыі. Усё больш выразна праяўляецца тэндэнцыя да ўзмацнення ролі музычнага мастацтва ў ідэалагічным выхаванні людзей. Раней чым у іншых сферах гуманітарнай адукацыі (хоць таксама з вялікім спазненнем) гэта было заўважана ў сістэме масавага музычнага выхавання. Значным вынікам развіцця масавага музычнага выхавання ў нашай краіне за апошнія гады можна лічыць тое, што прадмет «музыка» ў агульнаадукацыйнай школе вылучаецца ў лік ідэалагічных дысцыплін. Істотнага ўзмацнення вымагае работа па фарміраванні камуністычнага светапогляду студэнтаў БДК. Хіба нармальна, што найскладанейшыя задачы светапогляднай падрыхтоўкі спецыялістаў у сценах кансерваторыі вырашаюцца кафедрамі грамадскіх навук адасоблена, без удзелу педагогаў па спецыяльнасці? Нельга лічыць нармальным і тое, што выхавальная работа ў класе па спецыяльнасці абмяжоўваецца часам агульнымі размовамі пра фарміраванне

АД ШАСЦІ ДА ШАСНАЦЦАЦІ

Іх «імя» — джаз-аркестр навучэнцаў дзіцячых музычных школ Мінска. Самым старэйшым з юных артыстаў, якіх вы бачыце на фота, споўнілася 16. А салісту Максіму Канавалаву толькі 6 гадоў. Ён — на першым плане здымка. Справа ў цэнтры кіраўнік дзіцячага калектыву, выкладчык эстраднага аддзялення Мінскага музычнага вучылішча І. Райхлін. Побач — вядомы кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Ю. Саульскі, намеснік старшыні аргкамітэта сёлетняга X Маскоўскага фестывалю эстраднай інструментальнай і джазавай музыкі. Пад час гэтага фестывалю, як можна здагадацца, і быў зроблены здымак.

Так, юны калектыў з Мінска ўдзельнічаў у прадстаўнічым «дарослым» музычным форуме, які праходзіў пад дэвізам «Гучыце, музы, у імя міру». Выступленне дзяцей было адзначана дыпламам і заахвочвальным прызам часопіса «Музыкальная жизнь».

Дэбют? Не, дэбют калектыву адбыўся ў лютым у Мінску, у зале ДМШ № 1, на канцэрце, прысвечаным XXVII з'езду КПСС. Затым аркестр уключылі ў канцэртную праграму для ўдзельнікаў урачыстага пасяджэння, прысвечанага Міжнароднаму жаночаму дню 8 Сакавіка. Пазней — выступленне на фестывалі дзіцячых і юнацкіх калектываў джазавай музыкі, які праходзіў у Туле пад дэвізам «Мы ў адказе за мір на планеце»: мінчане былі

Джаз-аркестр навучэнцаў дзіцячай музычнай школы г. Мінска пад кіраўніцтвам І. РАЙХЛІНА. У цэнтры — Ю. САУЛЬСКІ. Фота У. ЛУЧЫНА.

адзначаны там двума дыпламамі і ганаровай граматай.

Яны ўдзельнічалі ў закрыцці Тыдня музыкі для дзяцей і юнацтва ў Мінску, выступалі ў мінскім клубе аматараў джаза, наладжвалі канцэрт эстраднай музыкі ў рамках гарадской дзіцячай філармоніі. Тыдню прафгэадукацыі Мінска было прысвечана тэатралізаванае свята ў Палацы спорту, дзе таксама выступіў дзіцячы джаз-аркестр. А яшчэ — у зале БДУ, у парку імя М. Горькага (на гарадскім свяце «Мінск-86»), у ДМШ № 1...

Дарэчы, на базе гэтай школы аркестр і арганізаваўся. Чатыры разы на тыдзень па 3 га-

дзіны І. Райхлін праводзіць рэпетыцыі. У праграме заняткаў — і праслухоўванне запісаў джазавай класікі, і знаёмства з асновамі музычнай імпрывізацыі, і папулярныя гурткі пра гісторыю музычных стыляў. А найпершае — авалодванне на практыцы навыкамі калектывага эстраднага музіцыравання. Рэпертуар? «Адапціраваныя» на юных выканаўцаў інструментальныя п'есы і песні Я. Глебава, Ю. Саульскага, Ю. Маркіна, іншых савецкіх кампазітараў, класічны джазавай творы.

Апошнім часам нямала гаворыцца пра актуальнасць узвядзення эстраднай спецыяліза-

цыі ў музычных навучальных установах рэспублікі. У гэтай справе можа спатрэбіцца і вопыт першага на Беларусі дзіцячага джазавага аркестра — вопыт адбору яго ўдзельнікаў, навучання і канцэртнай практыкі, выхавання музычнага густу і культуры калектывнай ігры, вопыт прафармуляцыі.

Прамінуйце канікулы — і зноў за работу. Мінская ДМШ № 1 адзначае сёлета сваё 60-годдзе — трэба рыхтавацца да юбілейнага канцэрта. І адначасова да новай паездкі: мінчан запрашаюць арганізатары традыцыйнага музычнага фестывалю ў Растове-на-Доне...

С. ВЕТКА.

Паляшучка

Ці паляшучка я, ці паляшучка?

Але навек душа сама мая
Да Прыпяці-ракі прыпята,
Ляціце, нібыта ўспуджаная птушка,

Туды, дзе думкамі і снамі я.

У край мой мілы сіняе смугі —
Дзе па вясне, калі сплывуць снягі,

На багнішчах былых ускаласіцца жыта,
Зазелянеюць, зацвітуць лугі...

Як журавы, пасталі нафтавышкі,
А жылы-правады святлом гудуць,

І толькі рэчкі-дочки, не змяніўшы звычкі,
Дарункі Маці-Прыпяці з паклонамі нясуць.

II
А мне ўсё сняцца выспы на балотах,
Крыжы — як хрест на лёс, на спраўджванне надзей,

Буслы — самотныя — мо ад бяды людзей,
А потым — на палосках сярод слоты
Двары зымшэлыя заснулі,
Чарнее на граніцах-межах кмен,

І вочы сінія маёй бабулі,
Што так чакала перамен.

III
Чакала перамен мая бабуля...
Губляючы па кропельках красу,
Як і дзявочую па валаску касу,
Калі траву цягнула на грудок
У рудзе балотнай з галавы да ног.

Калі на дол яна ў знямозе ўпала,
Яе, радзімую, яна не праклінала,

Зямлю бабуля шанавала —
І моц яе сама спазнала,
Бо крыху зёлкі-чары знала
І шчасце сэрцам прадчувала.

IV
Бабуля перамен мая чакала...
Калі з сярпом з цямна і да цямна
Чужому кланялася полю,
Усё ж не зямлю кляла,
А долю, а долю,
Чакала перамен яна, прасіла...

На наймітку нядобра пазіралі
І грэшніцай у вочы называлі,
Яна ж, губляючы красу сваю і сілу,
Памалу сходзіла ў магілу.

V
Дні тыя, што навала, прамінулі,
У калысцы спадчынай Палесся,
Як на руках у маці немаўля,
Расце, люляецца палешукоў сям'я.

Чакала перамен мая бабуля...
А перамен тых дачакала я,
Трывогаю шчыміць цяпер душа мая —
Як здзейснію, чым аддзю я;
Ці паляшучка я, ці бабіна я ўнучка?
Ці паляшучка я, ці паляшучка я?!

ВЫСТАЎКІ

У Полацку ў межах фестывалю мастацтваў «Полацкія зоры», які праходзіў у маі гэтага года, працавала абласная мастацкая выстаўка, прысвечаная 800-годдзю «Слова пра паход Ігаравы». Выстаўка была арганізавана Упраўленнем культуры Віцебскага аблвыканкома, абласным навукова-метадычным цэнтрам народнай творчасці, Саюзам мастакоў БССР і абласным аддзяленнем Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

АЖЫВАЕ Ў КОЛЕРАХ «СЛОВА...»

...У карціннай галерэі гучыць музыка. Прэлюдыя і фуґа Баха змяняецца лёгкімі празрыстымі вальсамі Шапэна, музыкай А. Багатырова і Я. Глебава ў выкананні лаўрэата міжнароднага конкурсу Ігара Алоўнікава. А на нас глядзіць сівая даўніна. Здаецца, быццам водар стэпавага ветру, які наскрозь працінае старажытнае «Слова...», праз стагоддзі даяцеў і да гэтай залы. Музыка нібы высветліла палотны, надала ім яшчэ большую экспрэсію...

Так, не многія гарады могуць пахваліцца сваім дачыненнем да вялікага літаратурнага помніка, а тым больш гісторыяй, якая знайшла ў ім сваё адлюстраванне. Полацк мае на гэта права. Ці не таму такую цікавасць сярод гараджан і выклікаў вернісаж.

Значную частку экспазіцыі выстаўкі склалі творы непрафесійных мастакоў, а таксама ўзоры народнага мастацтва.

Але пачаць хацелася б з дзіцячых малюнкаў, якія нібыта агортвалі ўнутраную прастору галерэі. Гэта творы выхаванцаў віцебскіх, полацкіх і наваполацкіх мастацкіх школ, станцый юных тэхнікаў, студый выяўленчага мастацтва. Адной з іх — полацкай, якой кіруе В. Васільеў, — у лютым гэтага года прысвоена званне

адзначыць графічныя работы Н. Шчаснай («Паход Ігараў» (трыпціх), «Плач Яраслаўны»).

Значнае месца сярод жывапісных работ займалі архітэктурныя матывы і прырода роднага краю. Гэта творы як прафесійных мастакоў (У. Вальноў, А. Мацеекая), так і аматараў (І. Званкоў, М. Гвоздзікаў, А. Гарачаў). Але, на жаль, мастацкіх знаходак было небагата. Большасць твораў ілюстрацыйнага характару, а таму яны не мелі таго ўздзеяння на пачуцці чалавека, не рабілі такога ўражання, як, напрыклад, жывапісныя творы мастака В. Шчаснага («Памяць зямлі» (трыпціх), «Легенда»).

У раздзеле дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, дзе экспанаваліся разьба па дрэве, скульптура, ткацтва, прыцягвалі ўвагу творы самадзейнага скульптара Ф. Максімава. На выстаўцы было прадстаўлена больш за дзесяць яго работ. Гэты мастак валодае не толькі такім «лёгкім» у апрацоўцы матэрыялам, як дрэва, але і больш складаным — мармурам.

Найбольш удалым выкарыстаннем прыроднага матэрыялу — пластыкі пераляцення каранёў дрэва, увасабленнем яго ў творы мастацтва — можна лічыць работы кіраўніка гуртка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва полацкай станцыі юных тэхнікаў Ю. Халаднова («Усяслаў Чарадзеі», «Балада пра «Слова...»). Добрым мастацкім густам вылучалася разьба па дрэве і выканаўцаў Наваполацкай станцыі юных тэхнікаў (кіраўнік А. Шышанкоў)...

І ўсё ж пажадана было б, каб у такіх выстаўках больш шырокі ўдзел прымалі прафесійныя мастакі, бо ў творах, прадстаўленых на выстаўцы, не хапала індывідуальнага аўтарскага падыходу, глыбіні асэнсавання «Слова пра паход Ігаравы» праз традыцыі сусветнай культуры і спецыфічны творчы вопыт мастака-прафесіянала.

Арганічна ўспрынялася канфе-

Ю. ХАЛАДНОУ. Балада пра «Слова...».

Дзіма АСТРОУСКІ. Летанісец. Гурток разьбы па дрэве Наваполацкай станцыі юных тэхнікаў.

рэнцыя, прысвечаная «Слова...», якая адбылася пад канец работ выстаўкі. У ёй прынялі ўдзел вучоныя, мастакі, літаратары, — тыя, хто цікавіцца роднай гісторыяй і мастацтвам.

Сяргей ТАРАСАУ.

Дзед мой распісаўся на сця-
не рэйхстага. У маі сорак пя-
тага...

Добра, што дзядуля нічога
пра гэта не даведаецца, не па-
чуче ніколі. А тут неаднойчы,
асабліва бліжэй да выхадных,
чужы: «Куды пойдзеш?» — На
«Рэйх», бо на «Памыйніцы» аб-
рыдла. «Што за «Рэйх»? — пы-
таюся. Глядзячы са здзіўлен-
нем. Потым пагардліва ўхмы-
ляюцца. Не адразу даведася,
што «Рэйх», аказваецца, у
цэнтры Мінска. Інакш не на-
зваюць «кампаніі на пастаян-
цы» танцзала «Мінск» у парку
Чалюскінцаў. Яна з чырвонай
цэглы. З гэтай прычыны, пэў-
на; дзікае параўнанне. Але
інакш не называюць. А ёсць
яшчэ «Памыйніца» (рэстаран
«Нёман»), «Павуцінка» (кавар-
ня «Рэчанька»); «Аўтаз» (Па-
лац культуры і тэхнікі аўтаза-
вода) і дыскаўка «Вільнюс»
пакуль яшчэ не перайменаваны.
Што ж, лепш адзін раз па-
бачыць, чым сто разоў па-
чуць...

Гарадскія дыскаўкі па вы-
хадных робяцца месцам, куды
з розных куточкаў горада сля-
каецца моладзь. Прыходзяць
сюды кампаніямі, цэлымі «ра-
ёнамі», паасобку і парамі, каб
паспаборнічаць раён з раёнам
за самы натапыраны «вожык»
(мужчынская прычоска), пера-
цэгнуць колькасцю лейб на
«палавіках», набытых з вялікай
цяжкасцю ў «фарцы» — нагул
сябе паказаць, іншых пагля-
дзець. А здзіўляцца тут чужо-
му чалавеку сапраўды ёсць
чаму.

Чым жа так прывабліваюць
маіх равеснікаў дыскаўкі, што
прымушае іх гадзінамі пра-
стойваць у чарзе па білеты, які
духоўны пажытак яны набыва-
юць на гэтых культурных мера-
прыемствах? Цяжка паверыць,
што запатрабаванні маладога
чалавека могуць быць задаво-
лены толькі штодзённымі на-
ведваннямі ўсялякага роду за-
баўлівых устаноў. Але «зала-
тая» моладзь (менавіта так на-
зваюць сябе пастаяльцы «Па-
вуцінак» і «Памыйніц») ахіну-
та арэолам таемнасці і неда-
ступнасці.

Асаблівай папулярнасцю кары-
стаецца дыскаўка «Аўтаза»
білеты раскупляюцца імгненна

Рэдакцыя «ЛіМа» атрымала трыўжнае
пісьмо сваёй маладой чытачкі А. Крапіўнай, у
якім закранаюцца, на нашу думку, вельмі

важныя, надзённыя праблемы жыцця і адпа-
чынну моладзі. Мы папрасілі пракаментаваць
гэтую карэспандэнцыю пісьменніка Валянціна
Тараса.

Няўдачнікам застаецца бавіць
час ля параднага пад'езда, і ў
чаканні лішніх білетаў пагута-
рыць, абмеркаваць апошнія на-
віны. Менавіта гэтым былі за-
няты дзяўчаты побач са мною,
якія спрытна распраўляліся з
пачкам «Космасу».

— Там у нас сёння Малыш-
ка будзе разбірацца з Алёнкай.

сты» перакладаюцца як «кре-
стыяне», другі гатунак).

— Макар, растлумач парні-
шу, што мы выбіраем яго вер-
хаводам банды. Хай гоніць пер-
шы ўзнос, — пажартаваў нехта.

Пагляд паблаглівых выма-
гальнікаў уцаў на маю сусед-
ку:

— Нішто сабе козачка. Між

каларытнымі выказваннямі. А
калі ёсць жаданне, можна тут
жа атаварыцца — былі б фі-
нансы.

Маркота ў чарзе па білеты ў
якую-небудзь дыскаўку, кафэ,
дзе можна патанцаваць, бавен-
не часу з цыгарэтаў у туалетах,
пагоня за модай, якая так хут-
ка мяняецца, і, адпаведна, кло-

«ФРАЕРЫ» З «РЭЙХА», «ГЕРЛІЦЫ» З «ПАМЫЙНІЦЫ»

Цікава паглядзець, як падса-
пуюць макіяж на яе мільм
тварыку. Ну, пасварылася з
продкамі, змылася з дому,
прыладзілася на хаце — жыві,
ды не рабіся нахабнай, дара-
жэнька! А яна поўную бу-
тэльку «Магіі», дэзадарант
Францыя-Сірыя, святэрок з кі-
тайскай воўны... Калі пазычы-
ла ўжо на вечнае карыстанне,
дык схавай, фарцані, вычакай.
А яна ў абноўцы на другі
дзень выплыла на агледзіны.
Сёння ёй растлумачаць, што
яна «памыляецца»...

Падкаціла таксі. Юны паса-
жыр, які адразу ацаніў стано-
вішча, скамандаваў наперад.
Да «Памыйніцы», да «Павуцін-
кі» — хто ведае...

Кампанія хлапцоў, якія го-
ласна абмяркоўвалі нейкі план,
пералічвала фінансы. Ім, віда-
вочна, на штосыці не хапала.
— Чуеш, фраер, накінь паў-
рубля, — ветліва папрасіў адзін
з іх юнака ў ружовых «бана-
нах», што стаяў непадалёк.

— Няма ў мяне нічога!
— Што робіцца! — падзяліў-
ся вымагальнік са сваім кале-
гам.

— «Крестов» ад сваіх ужо
не адрозніш.
(Для недасведчаных: «кре-

іншым, магла б і дапамагчы
тапельцам. Табе б мы таксама
пакінулі.

— Правальвай адсюль, па-
куль цэлы. Зараз «рэйхаўцы»
прыдуць. Яны табе ўжо пакі-
нуць. На памяць.

— Зразумеў. Так бы адразу і
сказала.

Непрыступная вахцёрша пра-
пускала спозненых шчасліўчы-
каў. Унутры дыскаўкі пагасла
святло, уключылі святламузы-
ку, урублілі «хвалю».

(Для недасведчаных: «хва-
ля» — апошні накірунак у
дыскамузыцы).

Цяжка паддаецца апісанню
тое, што я ўбачыла ў зале.
Кожны стараўся з усіх сіл,
тайком браў урокі ў агульна-
прызнаных каралёў «дансінга».
Так культурна адпачывала ад-
на частка моладзі. Другая,
большая, была занята веліка-
свецкай размовай у курільні.

Туалеты ўяўлялі сабой свое-
асаблівы салон. Тут можна
было пачуць апошнія навіны,
якія напаміналі слупкі свецкай
хронікі і апавядалі пра жыццё
каралёў і каралеў гарадскіх
дыскаўк, стаць відавочцам па-
ядынку запальчывых спрэчак,
што нярэдка даходзілі да бой-
кі, папоўніць слоўнікавы запас

паты аб набыцці хоць якіх-не-
будзь фірменных рэчаў — гэта
ўжо распарадак жыцця. Але ён
не задавальняе ў поўнай меры
тых, хто жыве па ім. І не таму,
што яны бачаць яго амараль-
насць, а таму, што яны адчу-
ваюць яго аднастайнасць. З
дня ў дзень адны і тыя ж га-
воркі, праблемы, адны і тыя ж
жтвары навокал. А дзяўчаты ж,
якія дымяць у курільнях ды-
скаўк, некалі і дапусціць не
маглі, што будучы жыць імен-
на па такім распарадку «зала-
тога» жыцця. Прыягнулі іх у
гэты свет знешні бляск і ўяў-
нае шчасце. Але ў салодкім
жыцці юныя шукальніцы пры-
год з часам убачылі і адварот-
ны бок. Заўсёднае саперніцтва,
высвятленне адносін, дзельба
паклоннікаў, неабходнасць па-
стаянна знаходзіцца на «грэбе-
ні хвалі» — тут ужо цэлая ба-
рацьба за «выжыванне». Няў-
мольна дзейнічае закон джунг-
ляў: перамагае мацнейшы. Так,
паступова, міляя, пшчотныя
дзяўчаты ператвараюцца ў
грубыя, цынічныя «герліцы».

(Для недасведчаных: «гер-
ла», «герліца» — раней назы-
валася «чухайка», а яшчэ ра-
ней — «девушкой»).

Балота так званага салодка-

га прыгожага жыцця засмокт-
вае. І выбрацца з яго без стар-
ронняй дапамогі — ой, як
цяжка...

Перапынак. Усе рынуліся ў
кіназалу. Патухла святло. На
экране — вобразы нашага ча-
су: раскоша і галечка, ваенная
пагроза, гінучая прырода, на-
ціск урбанізацыі, падзеі на
Блізкім Усходзе, мітынгі і роз-
нае такое, што як быццам бы
павінна прымусіць задумацца.
Але як жа думаць, калі галава
яшчэ не астыла ад «хвалі»?
Дзеўка з капой ускудлачаных
валасоў ляютна адбіваецца ад
двух сябрукоў. Яны вырашылі,
што зараз самы час даведацца:
баіцца яна козыту ці не. Вясе-
лая кампанія расселася ў пер-
шым радзе. Іх рухавыя сілуэты
выразна адбіліся на экране, за-
сланіўшы сабой нейкія новыя
ядзерныя базы і чыесці хва-
ліванні за лёс міру. Зала рэа-
гавала менавіта на гэтыя жар-
ты ў першым радзе...

Пасля разгарачанага танца ў
хлопцаў дужа ўнушальных га-
барытаў застаўся запас нераст-
рачанай энергіі. Ім не сядзелася,
не-кажучы аб тым, што «не
глядзелася». З крыкамі, ква-
каннем, бляннем уся кампанія
прадэфіліравала да выхаду,
вельмі пераканаўча пераймаю-
чы статак кароў: «Му-у-у!»

Сей-той спрабуе засяродзіць.
На экране апошнія кадры:
моладзь у барацьбе за мір, дэ-
манстрацыі, збор подпісаў, ан-
тываенны лозунгі. Ды дзе
там... Пасля фільма скакалі пад
«Бэд бойз блю».

(Для недасведчаных: «Бэд
бойз блю» ў перакладзе «са-
псаваныя блакітныя хлопчы-
кі»).

Да поўнай знямогі, сей-той да
адключкі. Знаёмы ў ружовых
штанах выпадкова ўплішчыўся
ў круг млявых «герліц». Бедны
«крест» выйшаў на свежае па-
ветра ў поўнай адключцы з ся-
рэднім фінгалам пад правым
вокам...

Лепш адзін раз убачыць?..
Не, мала. Можна, у другіх мес-
цах цікавей? Была яшчэ у ча-
тырох. Тое ж самае. Тая ж му-
зыка. Тая ж абстаўка. Тая ж
праграма. Здаецца, нават, «па-
стаяльцы» адны і тыя ж. Усе
на адзін твар. І перакананы ў
тым, што за аддадзены «рэ» іх

ПУСТАЗЕЛЛЕ ЗАНЯДБАНАГА ПОЛЯ

Пісьмо нядаўняй школьніцы
Насці Крапіўнай, якое рэдак-
цыя «ЛіМа» папрасіла мяне
пракаментаваць, уласна ка-
жучы, асабліва камментарыяў
не патрабуе. У ім усё ясна,
яно гаворыць само за сябе. І
трэба, відаць, не каменціра-
ваць яго, а паспрабаваць адка-
заць на пытанне: адкуль яны
ўзяліся, усе гэтыя «фраеры» і
«герліцы», адкуль, з чаго пахо-
дзяць іх схільнасці, густы, іх ма-
раль?

Прасцей за ўсё было б ад-
казаць, што чужыя вятры зане-
слі. І быў час, не надта яш-
чэ і далёкі, калі так і адказа-
лі, калі амаль усе язвы нашага
жыцця, асабліва жыцця мола-
дзі, тлумачыліся подыхам чу-
жых вятроў, інфільтрацыяй ба-
цыл заходняй антыкультуры,
уплывам варожых ідэй. Ды, ад-
нак, усё не так проста, не так
адназначна.

Вядома, чужыя вятры нас не
мінаюць, ідэалогія буржуазна-
га «спажывецкага грамадства»
сапраўды, дзякуючы сродкам
масвай інфармацыі, прарыва-
ецца праз мяжу, якая ляжыць
паміж двума светамі, і глухой
сцяны на гэтай мяжы не па-
ставіш — у бітве ідэй лінія
абароны ўзводзіцца не з жале-
зобетону, а з перакананняў,

прынцыпаў, з нашай гістарыч-
най праваты. Праўда, правата
не можа адгароджвацца глу-
хой сцяной ад таго, што робіць
ца ў суседзяў, існаваць у ней-
кай замкнёнай прасторы, гісто-
рыя накіравана нам жыць побач
з нашымі заходнімі сусе-
дзямі, і старацца жыць мірна,
суіснаваць, бо інакш усіх нас,
таксама як і іх, знішчыць пач-
вара ядзернай вайны. Так, у
двары нашых суседзяў гніе ку-
чка старога ладу, на якой пло-
дзяцца чэрві бязмозглага спа-
жывецтва і брыдкія мухі анты-
культуры, і, вядома, уся гэта
брыдота імкнецца распаўзіцца
і разляецца па ўсім свеце. Та-
му мы павінны пільна сачыць
за тым, каб на нашым двары
было чыста, каб не было ў ім
ніводнага куточка, дзе маглі б
прыжыцца суседскія чэрві і
тыя ж мухі. На чыстым двары-
шчы мухі не раяцца, на добра
дагледжаным полі не расце
пустазелле. І нават калі чужы
вектор занясе на такое поле
злаякаснае насенне, яму не
ўкараніцца, дужыя, здаровыя
расліны яго задушаць. Вось і
давайце глядзець праўдзе ў
вочы, давайце не будзем спі-
ваць усё на чужыя вецер,
давайце паглядзім на свой
двор, на сваё поле: ці не

заядбалі мы нейкі яго ўча-
стак, ці няма на нашым дво-
рышчы свайго, не запазычана-
га, бруду, смецця, якое самі
нацэрушылі?..

Бясспрэчна відаць, што тыя
застойныя з'явы ў нашым гра-
мадскім і гаспадарчым жыцці,
той разлад паміж словам і
справой, паміж прапісной ма-
раллю і рэальным учынкам,
пра якія з такой шчырасцю і
мужнасцю гаварылася на XXVII
з'ездзе КПСС, якраз і з'явілі-
ся той глебай, што нарадзіла
не толькі хабарнікаў, балбату-
ноў усіх рангаў, злодзеяў буй-
нога маштабу і дробных дра-
пежнікаў — «несуноў», не толь-
кі злачынных паказушнікаў,
накштат дырэктара Чарно-
быльскай АЭС, толькі што вык-
лючанага з рады партыі, але і
«фраераў», і «герліц», уесь
гэты нікчэмны свет духоўнага
жабрацтва, дзе найвялікшая
каштоўнасць — дэзадарант з
закейнай наклікай, а вяршы-
ны мастацтва — дыск з чарго-
вым, супермодным танцам
святога Віта...

Адзін з вялікіх філосафаў
сказаў: «Юнацтва — гэта ад-
плата». Ні ў якім разе, вядома,
нельга гаварыць, што «фраеры»
і «герліцы» — гэта і ёсць усё на-
ша юнацтва, што яны вызнача-

юць яго аблічча, але тое, што
яны — адплата, наўрад ці мож-
на аспрэчваць. Адплата за ма-
ну і крывадушша, адплата за
фармалізм і палітычную трас-
катню, за бюракратызм, за га-
небную для камуністаў пыху чы-
нуш, за парушэнні сацыяльнай
справядлівасці. Бо юнакі і
дзяўчаты ўсё гэта бачылі. Ба-
чылі і рабілі свае вывады. Ня-
правільныя вывады, памылко-
выя вывады, але ў гэтым іх бя-
да, а не віна. Віна на тых, хто
быў і жыве не па сумленні, ві-
на на бюракратах і фармалі-
стах, на настаўніках і камса-
мольскіх работніках, віна —
на ўсіх нас. Бо ўсе гэтыя з'явы,
аб якіх тут сказана, прыводзілі,
не маглі не прыводзіць да ін-
фляцыі ў вачах нявопытнай, зя-
лёнай моладзі нашых высокіх
паняццяў, нашай ідэалогіі, якая
старанна і казённым душ, стар-
аннямі прыстасаванцаў на
ўсіх паверхах нашага грамад-
ства, стараннямі халтуршчыкаў
ад літаратуры, кіно, журналі-
стыкі ператваралася ў ф р а з
е а л о г і ю. І я ўпэўнены,
што выкладчык ці лектар, які
раўнадушна, казённым, сукон-
най мовай, па канспектах тры-
ццацігадовай даўніны так-сяк
падноўленых вытрымкамі з но-
вых пастаноў і цытатамі з но-
вых дакладаў, выкладае марк-
сісцка-ленінскую навуку, што
такі выкладчык ці лектар нао-
сіць гэтай навуцы не меншую
шкоду, чым паклёпнік з радзё
«Свабода». А можа, нават і
большую. І бяздарны раман на
«актуальную тэму» таксама
працуе на інфляцыю нашых
ідэй, і бязглуздая кінакамедыя,
і саладжавы вершык, кашчун-
скі пабудаваны на бядзе
Чарнобыля, які прагучаў не так
даўно па Цэнтральным тэлеба-

чанны, — таксама. І фармалі-
стычны, паказушы «кахоп» пад-
леткеў па камсамольскай лініі,
каб усіх разам, чохам прыняць
у камсамол. І старанна «заар-
ганізаваныя» камсамольскія
сходы... Як чорт ад ладану,
уцякаюць зялёныя юнакі ад
усёй гэтай фармалістыкі, ад са-
ладкавай маны, ад зануднай
балбатні, ад пустога мараліза-
вання. Уцякаюць куды? У ваку-
ум? Не! У абдымкі псеўдафіла-
софіі, псеўдаідэалогіі, псеўда-
культуры, якія прагні ўсёй сва-
ёй ілжывасці ўмеюць прыста-
соўвацца да моладзі, чула і ім-
ненна рэагуюць на нашы пра-
лікі, памылкі, скажэнні, на тое,
што мы часта баімся праўды,
падзяляем яе на «патрэбную» і
«непатрэбную», на «малую» і
«вялікую», на «акопную» і
«стратэгічную». Але праўда не-
падзельная, і тыя пустоты, якія
ўтвараюцца ў нашым жыцці за
кошт «выключнай» праўды, за-
паўняе хітрая мана нашых во-
рагаў. І нельга не здзіўляцца,
як боязь праўды прыкрываецца
высокімі, «прыгожымі» сло-
вамі. Памятаю, напрыклад, як
адзін з рэдактараў выдавецтва
«Юнацтва», патрабуючы ад
мяне, каб я зняў са сваёй апо-
весці размову пра тое, што ге-
рой аповесці паступіў ва ўні-
версітэт дзякуючы хабару, які
далі аднаму з выкладчыкаў
бацькі юнака, сказаў, што,
маўляў, у яго сэрца баліць за
нашу краіну, за наш лад, калі
ён чытае такое, што яму вель-
мі крыўдна. А таму, казаў ён,
момент з хабарам трэба зняць!
Логіка, вядома, цудоўная... І ці
не многім і многім аповесцям,
дзе ўсё гладка і міла, дзе не
існуе ні хабару, ні блату, ні
прыстасаванства, але затое
ёсць выдуманне, спісанне з

абавязаны весіліць, займаць, забавляць, а яны маюць права прымаць ці не прымаць тое, што прапануюць. «Хвала», «сапсаваныя блакітныя», «Модэр токінг», не кажучы ўжо пра Брэйк-дансінг — гэта сіла, а вартыя жалю спробы штатнага культуротніка разнастайна праграму выклікаюць адно асуджэнне і насмешку. Таму што сумна, навязліва, нецікава, а часам і проста недарэчна. На розных мовах дыялог не атрымліваецца. А патрэбен гэты дыялог, бо гэтыя «фраеры», з «Рэйха», «чувіхі» з «Павуцінкі», «герліцы» з «Памыйніцы» часта дома — уважлівыя дзеці, у школе — неаблагія вучні. Якімі ж яны стануць людзьмі? Хто перацягне на гэтых невідочных вагах: сапраўдная духоўнасць жыцця і мастацтва ці «сапсаваныя блакітныя»? У гэтых хлопцаў і дзяўчат ужо свой распарадак тыдня. Калі хочаце, лад жыцця. Яны аб'ядналіся ў свае групкі ў чаканні наступнай дыскусіі. Яны адгародзіліся ад допуску ў сваю атмасферу «чужародных» целяў.

На «Рэйху» (нават агідна пісаць гэтае слова, даруй мне, дзядуля) яўна прысутнасць прыгнятаючай разнастайнасці гэтай аднастайнасці. Нідзе, бадай, не ўбачыш столькі фірменных лейб, маек з нумарам «зэка», рознакаляровымі акрываўленымі драконамі, кідкімі надпісамі — «камікадзе»... Танцуюць тут па строгім рэгіянальным падзеле: справа — Сляпянка, злева — Зялёны Луг, у самым цёмным куце — гаспадары-«рэйхаўцы». У другіх кутах — пасланцы «Павуцінкі», «Аўтаза», камвольнага... Есць у іх ва ўсіх адна мара: дарасці як-небудзь да «Планеты», «Юбілейкі». Гэта няпроста. Патрэбны больш модныя лейбы, а галоўнае, надзейныя сувязі з «вышэйшым светам».

(Для недасведчаных: лейбы — фірменны ярлык). У афіцыйных справахдачах тых, хто адказвае за адначынак моладзі, ні «Рэйхаў», ні «Павуцінак», ні «Памыйніц» не значыцца.

Насця КРАПІЎНАЯ,
выпускніца СШ № 6
г. Мінска.

плакацікаў «Як сябе паводзіць?» жыццё, — ці не такім аповесцям мы павінны «падзякаваць», што наш юны чытац уцякае ад нашых кніжак у «Рэйх», дзе круцяць новую «хвалю»? Бо ён бачыць, што жыццё не такое, што яно ідзе «не па пісанаму», а па зусім іншай дарозе. Як гаворыцца ў рускай прымаўцы: «Глядко было на бумаге, да забылі про овраги, а по ним ходит!»

Спытаюць: а што ж рабіць? Як змагацца з «фраерамі» і «герліцамі»? Думаю, што не змагацца з імі трэба, а перабудоўваць належным чынам наша жыццё яго маральны клімат. Каб не было ніякага бруду, ніякай маны, каб мы заўсёды глядзелі праўдзе ў вочы і называлі ўсе рэчы сваімі імёнамі, каб ніхто з нас не гуляў у «паддаўкі» ні з кім і ні з чым — ні з акалічнасцямі, ні з чыслымі міра сего». Адным словам, каб кожны з нас біўся за тых прынцыпы, якія з такой сілай і верай у незлічоныя стваральныя сілы народа яшчэ раз падкрэсліў XXVII з'езд партыі. І тады знікне глеба, на якой вырастаюць «герліцы» і «фраеры». Давайце заўсёды помніць, што юнацтва — гэта адплата. І толькі наш уласны прыклад — прыклад сумлення і мужнасці — робіць яго не адплатай, а змайнай. А змена ўсё ж ёсць. І доказ гэтаму — само пісьмо Насці Крапіўнай, равесніцы «герліцы» і «фраераў». Доказ — тысячы і тысячы разумных, шчырых юнакоў і дзяўчат, якія глядзяць на нас з надзеяй, што мы — іх бацькі — будзем іх аднадумцамі ў непрыяцкіх фальшывасці, крывадушша і маны.

Валянцін ТАРАС.

НЯДОБРАЯ, сумная вестка прыйшла з Лодзі — на 69 годзе жыцця пасля працяглай і цяжкай хваробы памёр вядомы польскі пісьменнік, даўні і шчыры сябра беларускай літаратуры, адзін з самых нястомных і натхнёных яе прапагандыстаў і перакладчыкаў Ян Гушча.

Біяграфія Яна Гушчы даволі сціплая і нічым асаблівым

рожнічаў на нашых гарадах і вёсках. У прадмове да сваіх выбраных апавяданняў «Пан Грацыян і іншыя», што выйшлі асобнаю кнігаю ў Мінску ў перакладзе на беларускую мову ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1976 годзе, ён пісаў: «Паходжу я з аколів мястэчка Дзісна над Дзвіною, мяркую, што мовы польскую і беларускую пачуў адначасова. Мае дзяды і бацькі на тых землях

польскую мову твора М. Багдановіча («Выбраныя вершы», 1971 г.), зборнік апавяданняў «Мае мядзведзі» і іншыя беларускія апавяданні» (1975 г.), кнігі У. Караткевіча «Блакіт і золата дня» (1976 г.), Я. Брыля «Ніжнія Байдуны» (1979 г.). Выдатна прагучалі яго пераклады і вершаў Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, У. Дубоўкі, М. Танка ды і многіх, многіх іншых.

няў для выдавецтва «Мастацкая літаратура», я паслаў некалькі лістоў, каб упрасіць яго напісаць прадмову ці пасляслоўе. Нарэшце я атрымаў ад яго адказ, які пачынаўся так: «Мяне прасілі напісаць прадмову або пасляслоўе да кнігі маіх выбраных апавяданняў, якая выдаецца па-беларуску.

Я абараняўся, як мог, бо лічу, што сур'ёзныя прадмовы і даклады на розных урачыстых пасяджэннях нельга лічыць спецыяльнасцю пісьменнікаў. Нават тады, калі прадмовы тыя ці даклады бываюць даволі кароткімі...

...Не ведаю я дакладна, што ўяўляюць сабою апавяданні, выбраныя з майго — не пра колькасць кажучы — сціплага літаратурнага набытку, але зацэлася б, каб выбар гэты зацікавіў беларускага чытача.

Калі ж яно збудзецца, хоць бы як найсціплейшым чынам, гэта будзе яшчэ адным маім вяртаннем у родныя мясціны — «край маленства»...

Ну вось, калі ласка, — з таго, што я напісаў, атрымалася штосьці накіталт прадмовы або пасляслоўя. Што ж, думка пра яшчэ адно вяртанне, да таго ж у выглядзе кнігі, чагосьці асабліва важнага для пісьменніка, вельмі хвалюе мяне.

Прашу прабачэння!

«Прашу прабачэння!» Гэтымі словамі ён пачынаў амаль кожную размову, гэтымі словамі часта і канчаў яе. Маўляў, што зробіш, такі я чалавек, інакшым не магу ды, шчыра кажучы, і не хачу быць. Прымайце мяне такім, які я ёсць...

Многія з нас, беларускіх пісьменнікаў, ведалі Яна Гушчу, любілі яго такога, якім ён быў. І з глыбокім смуткам успрынялі вестку пра смерць яшчэ аднаго ўсім нам блізкага чалавека, выдатнага мастака, шчырага сябра беларускай літаратуры.

Бывай, дарагі дружа Яне! Няхай лёгка будзе табе лодзінская зямля!

Барыс САЧАНКА.

Памяці Яна Гушчы

не вылучаецца. Нарадзіўся ён у фальварку Загасціне на Дзісеншчыне ў самым канцы 1917 года, скончыў Віленскі ўніверсітэт, настаўнічаў у заходнебеларускіх вёсках, супрацоўнічаў у прагрэсіўных газетах «Porostu» («Папросту») і «Karta» («Карта»). Апынуўшыся ў гады змагання з фашызмам у Маскве, ён з галавой уключаецца ў работу Саюза польскіх патрыётаў, шмат сіл і ўвагі аддае працы ў рэдакцыі часопіса «Nowe Widokrenge» («Новыя даяглядзі»). У 1945 годзе пераязджае на сталае жыццё ў Польшчу.

Першая кніга паэзіі Яна Гушчы «Балада пра падарожных» выйшла ў 1938 годзе ў Вільні. У Лодзі, дзе пасяляецца і потым жыве да канца дзён сваіх, пісьменнік піша і выдае адна за адной кнігі «Мястэчка пад Альшанкай» (1948 г.), «З далёкіх дарог» (1957 г.), «Між крыку чаек» (1959 г.), «Новыя вершы» (1963 г.), «Кругі» (1964 г.), «Вершы і байкі» (1969 г.) і іншыя, іншыя. Усяго ў Яна Гушчы выйшла з друку больш за 30 кніг. Сярод іх — кнігі паэзіі, прозы, сатыры і гумару, нарысаў і эса...

Сталая і непарыўная была ў Яна Гушчы сувязь з Беларуссю. Без роднага краю ён не ўяўляў свайго жыцця. І таму, каб акрыяць душою, набрацца сіл і ўражанняў, ён так часта прыязджаў у Беларусь, пада-

нямала папэталіся, бо з далёкае даўніны выводзіцца іх паходжанне, і тыя нівы многа ўсмакталі і іхняга поту.

Не буду гаварыць пра гэта больш, бо шмат сказаў у нарысе-ўспаміне «Лямпа».

Як паэт і празаік я часта вяртаўся да сваіх родных мясцін. Іменна ў вершах і апавяданнях. Не раз таксама вяртаўся я туды і яшчэ ўсё вяртаўся, калі з прыхільнасцю перакладаю на маю родную мову беларускія вершы і апавяданні...

Найбольшы — я адчуваю так і дагэтуль — польскі паэт, Адам Міцкевіч напісаў у эпілогу да «Пана Тадэвуша»: Маленства край! Ты з намі да сканання — Чысты, святы, як першае каханне.

Прызнаннем пачынае Якуб Колас, аўтар найлепшай — як на маё ўспрыманне — беларускай паэмы «Новая зямля»: Мой родны кут, як ты мне мілы!

Забыць цябе не маю сілы!

Менавіта яму, роднаму краю, криво маленства, прывяціў Ян Гушча многія лепшыя старонкі «Аповесці ў чорных рамках», вершы «Взынка», «Да сябра-беларуса» і іншыя свае творы.

Ян Гушча быў складальнікам і перакладчыкам многіх твораў анталогіі беларускай паэзіі, якія выйшлі ў Польшчы, — «Беларускія вершы» (1971 г.) і «Анталогія беларускай паэзіі» (1978 г.). Ён пераклаў на

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

НА БЕЛАРУСКІМ ТРАКЦЕ...

Гэта своеасаблівая карта створана навуковымі супрацоўнікамі Усесаюзнага музея А. С. Пушкіна. Дзесяткі старадаўніх паштовых станцый пазначаны на ёй, упрыгожваюць яе мініяцюрыя малюнкi з выявай верставых слупоў, коннікаў і фельд'егерскіх троек. А ў правым верхнім куце ліста, у картунцы з буйнымі мудрагелістымі завіткамі, стылізаванымі пад арнаментыку мінулага стагоддзя, значыцца: «Карта падарожжаў А. С. Пушкіна». З поўначы на поўдзень працягнуўся старадаўні Беларускі паштовы тракт, па ім праз Полацк, Віцебск, Маргелёў і Ча-

чэрск пралягалі маршруты паэта.

1820 год — пачатак пушкінскіх падарожжаў. За вольналюбівых вершы і эпіграмы Пушкін, ледзь пазбегнуўшы ссылкі ў Сібір, быў па загадзе цара высланы з Пецярбурга — пад выглядам камандзіроўкі яго адправілі на поўдзень краіны. Па Беларускім тракце паэт дабраўся да месца свайго прызначэння — у горад Екацярынаслаў. Менавіта з Беларускім паштовым трактам была звязана задума неажыццёўленага твора Пушкіна «Запіскі маладога чалавека». У рукапісах паэта захаваліся

ўрываак гэтай задуманай ім аповесці пра дзекабрыста.

— Мяркуючы па задуме, — расказвае навуковы супрацоўнік музея Ніна Іванаўна Граноўская, — герой аповесці, малады прапаршчык, едзе ў маі 1825 года ў Чарнігаўскі полк. (Успомнім, што там у снежні таго ж года адбылося паўстанне, арганізаванае членамі Паўднёвага таварыства дзекабрыстаў). Ва ўрываку апісана адна са станцый Беларускага паштовага тракту...

Да нашых дзён захавалася падарожная Пушкіна, якую прад'яўляў ён станцыйным наглядчыкам на паштовых станцыях Беларускага тракту. Карыстацца паслугамі пошты можна было толькі пры наяўнасці падарожнай — документа, які пацвярджаў асобу падарожніка і мэта паездкі. Атры-

маць жа падарожную ў беларускіх павятовых і губернскіх гарадах можна было ад гараднічых і начальнікаў губерній, як значыцца ў «Правілах для правязджаючых на поштах».

«Карта падарожжаў А. С. Пушкіна» прадстаўлена сёння ў экспазіцыі філіяла Усесаюзнага музея А. С. Пушкіна «Домік станцыйнага наглядчыка», які знаходзіцца ў вёсцы Выра пад Ленінградам. Гэтану адзінаму ў нашай краіне музею дарожнага быту пачатку XIX стагоддзя прысвечаны новы альбом, нядаўна выпушчаны Ленвыдам. На першай старонцы альбома рэпрадуцыравана карта пушкінскіх падарожжаў з нанесенымі на яе паштовымі станцыямі Беларускага тракту.

З. АФАНАСЬЕВА,
мастацтвазнаўца.

З КНІГАЙ—ДА ЖЫВЁЛАВОДАЎ

Загачыцца Мешыцкай сельскай бібліятэкі Стаўбцоўскага раёна Б. Ліпніцкая — жаданы гасць жывёлаводаў мясцовай гаспадаркі. Гэта па яе ініцыятыве ў калгасе праводзяцца ўшанаванні працоўных дынастыяў.

Цікава прайшоў, напрыклад, вечар, прысвечаны сямі Гудві-

ловічаў, усе члены якой звязалі свой лёс з сельскай гаспадаркай. Павел Лявончыч 18 гадоў працуе ў жывёлагадоўлі. На Дошцы гонару калгаса — партрэт яго жонкі — лепшай даярні, дэпутата сельскага Савета Ядвігі Зянонаўны.

Актывізавалі работу на фермах і культуротнікі Валожын-

шчыны. Душнаўская сельская бібліятэка арганізавала і правяла дзень культуры на ферме на тэму: «Навукова-тэхнічны прагрэс у сельскай гаспадарцы». Работнікі Лоскай і Суднікоўскай сельскіх бібліятэк перад жывёлаводамі выступілі з аглядамі літаратуры, прысвечанымі развіццю брыгадных форм працы.

Шмат цікавага па культурным абслугоўванні жывёлаводаў набыта і ў іншых раёнах. Удасканаленне такой работы садзейнічае Мінскі абласны агляд-конкурс «Жывёлагадоўчым фермам і комплексам — клопа-

ты і ўвагу бібліятэк», які праводзіцца з мэтай больш эфектыўнай прапаганды сельскагаспадарчай кнігі ў вёсцы, укаранення ў вытворчасці дасягненняў навукі, стварэння новых бібліятэк-перасовак, клубу па інтарэсах.

Аглед-конкурс працягнецца да лютага 1987 года. У ім прымуць удзел усе бібліятэкі Мінскай вобласці. Пераможцы будуць адзначаны ганаровымі граматамі і дыпламамі ўпраўлення культуры аблвыканкома.

К. ВАЛОШЭНКАУ.

У аматарскай фатаграфіі найбольш распаўсюджанымі жанрамі з'яўляюцца пейзаж і партрэт. Гэта зусім зразумела — іх спецыфіка дае магчымасць здымаць не спяшаючыся, выбраць зручны момант і як след падрыхтавацца.

аматараў глыбока асабовымі і індывідуальнымі. Гэтыя якасці ўласцівы творчаму почырку Віктара Бутры, члена народнага фотаклуба «Мінск». Яму 42 гады, больш за палавіну з іх ён здымае, і часцей за ўсё — у жанры рэпартажу.

здымка не глядзячы ў візэр, «успяваю», дае магчымасць фатаграфавачь хутка і непрыкметна, а здольнасць здымаць «з рук» пры доўгіх вытрымках дазваляе рабіць здымкі нават пры вельмі неспрыяльных умовах асвятлення.

Але ўсё гэта — толькі дапаможныя сродкі, «тэхніка». Фатаграфіі Бутры нараджаюцца з неаб'яўленай да ўсяго, што адбываецца навокал, надзвычайнай востраці «душэўнага зроку», спадгледзіваці. Фатаграфіі Бутры драматычныя, часам трагічныя і заўсёды неадназначныя. Тыя з іх, у якіх адметнасць аўтарскага светаўспрымання выявілася найбольш поўна, — непаконяць, хвалююць, узрушаюць глядача.

Канфлітнасць, кантрастнасць адчувальных нават у камічных сюжэтах, а іх у аўтара нямала (В. Бутра — удзельнік міжнароднай выстаўкі «Фотасмех-81» у Габраве, ягонае праца «Натхненне дантыста» адзначана дыпламам гэтай прэстыжнай выстаўкі).

Есць у Віктара і работы іншага плану, — у якіх жорсткі, энергічны стыль ягоных рэпартажных здымкаў змяняецца далікатнасцю, тонкім лірызмам.

На штокартальных конкурсах у клубе «Мінск» новыя фатаграфіі звычайна прадстаўляюць ананімна — каб аўтарытэт удзельнікаў не ўплываў на рашэнне грамадскага журы. Але фатаграфічная «мова» Бутры такая своеасабліва, што каля планшэтаў са здымкамі часта можна пачуць: «Гэта, несумненна, Бутра».

Юрый БУЙНІЧ.

ПОЧЫРК ВІКТАРА БУТРЫ

Рэпартажныя здымкі, што «спыняюць» адзінае і непаўторнае імгненне, сустракаюцца радзей. Не таму, што жанр гэты менш цікавіць фотааматараў. Проста такая фатаграфія патрабуе пастаяннай гадоўнасці, аператыўнасці, імгненнай рэакцыі на «патрэбны кадр», дасканалы валодання фотакameraй, што дасягаецца доўгай практыкай і таму больш уласціва рэпартажерам-прафесіяналам.

А між тым цікавасць да аматарскай рэпартажнай фатаграфіі — асабліва. Бо фотааматар, як правіла, здымае «для сябе», ён не «заціснуты» ў рамках рэдакцыйнага задання. Калі карэспандэнт-прафесіянал здымае перш за ўсё п а д з е ю і адносіны да гэтай падзеі не ўдзельнікаў, то аматара цікавіць іншае — стан удзельнікаў падзеі і ўласнае стаўленне да яе. І таму падзея, вартая здымкі, для аматара можа стаць звычайнай на першы погляд — сямейны канфлікт ці вулічны эпізод, настрой удзельнікаў якога адпавядае ўнутранаму настрою аўтара. Гэта робіць рэпартажныя фатаграфіі

Фатаграфіі Бутры — вынік шчаслівага спалучэння пастаяннай гадоўнасці да здымкі з «гатоўнасцю душы» — да назірання, здзіўлення, спачування. Большасць ягоных сюжэтаў не прыдуманы або штучна пабудаваны — яны убачаны, пасвойму асэнсаваны і пачасна старэйшы ўвасоблены. Далікатнасць выбару моманту здымкі здзіўляе настолькі, што паасобку фатаграфіі Бутры здаюцца выпадковымі ўдачамі. Калекцыя ж работ сведчыць, што гэта — вынік імгненнай рэакцыі аўтара. Ён умее прадбачыць далейшае развіццё убачанай сітуацыі і апынуцца «ў патрэбны момант у патрэбны месцы» ўжо гатовым да здымкі. Не менш здзіўляе і іншае — на здымках, зробленых сярод мноства людзей, у самай гушыні падзеі, нельга знайсці ніводнага чалавека, які глядзеў бы ў аб'ектыў, — аўтар умее здымаць непрыкметна, не прыцягваючы да сябе ўвагі і не парушаючы сваёй прысутнасцю натуральнасці жыццёвых сітуацый.

В. Бутра адмыслова валодае фотакameraй —

- 11 жніўня, 20.15
II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ.
Канцэрт вакальнага ансамбля Тураўскага Дома культуры.
- 12 жніўня, 20.20
КАНЦЭРТ СІМФАНІЧНАГА АРКЕСТРА БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.
Прагучаць Пяць фантастычных танаў Я. Глебава і арыя з «Бахіяны» бразільскага кампазітара Віла Лобаса.
- 13 жніўня, 20.10
«БЕЛАРУСКАЯ КАРЦІНКА».
Музычная праграма з удзелам лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народнага ансамбля песні і танца «Маладосць» ДК упраўлення бытавога абслугоўвання горада Віцебска.
- 14 жніўня, 18.10
«МАСТАК І КНИГА».
Аб культуры кніжнага афармлення.
- 15 жніўня, 19.50
«РАДЗІМІЧЫ».
Літаратурна-мастацкі часопіс.
- 16 жніўня, 9.40
«РАМПА ДРУЖБЫ-86».
Фестываль народных тэатраў Прыбалтыйскіх рэспублік і Беларусі.
- 16 жніўня, 12.40
«ПАЗІІЯ ПЕЙЗАЖА».
Гаворка пойдзе пра творы мастака І. В. Карасёва, майстра лірычнага пейзажа.
- 16 жніўня, 17.05
«МОЙ РОДНЫ КУТ».
Расказ пра рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі Касцюковіцкага раёна.
- 16 жніўня, 17.40
Я. СКРЫГАН, «У СТАРЫМ ДОМЕ».
Інсцэніраванае апавяданне. У ролях — Г. Кухальская і А. Жук.
- 16 жніўня, 22.55
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».
Адбудзецца сустрэча з ансамблем «Інтэграл».
- 17 жніўня, 13.05
«ПРЫЕЗДЖЫЯ».
Спектакль Севастопальскага рускага драматычнага тэатра імя А. В. Луначарскага па творах В. Шукшына.
- 17 жніўня, 18.20
«СЯБАР — КНИГА».
Перадача прысвечана праблемам кніжнага гандлю.
- 17 жніўня, 19.50
«МАЗАІКА».
Перадача пазнаёміць з лаўрэатамі і дыпламантамі I Усеаюзнага конкурсу маладых выканаўцаў савецкай песні ў Юрмале.

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

- БЕЛАРУСКАЯ БАЙКА. Зборнік. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 60 к.
Г. ПАПОУ. На тым, на волжскім беразе. Апавяданні і аповесці. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 40 к.
М. СТРАЛЬЦОУ. Падарожжа за горад. Апавяданні, аповесці. Мн., «Юнацтва», 1986. — 70 к.
М. ЧЫРСКІ. Купалаўскі запаведнік Вязынка. На беларускай і рускай мовах. Мн., «Полымя», 1986. — 30 к.
У. ЮРЭВІЧ. Нястрашны страх. Апавяданні. Мн., «Юнацтва», 1986. — 25 к.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАУ ДЗЯРЖАВНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА аб'яўляе конкурс асоб на замяшчэнне вакантных пасадаў прафесарска-выкладчыцкага складу, якія маюць мінскую прапіску:

- кафедра фартэпіяна — дацэнт — 1;
- кафедра струнных народных інструментаў — дацэнт — 1;
- кафедра педагогікі і псіхалогіі — дацэнт — 1.

Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл.: 22-49-42, 22-96-71.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 21223 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела ірытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксандр АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Аляксандр ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.